

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

STAMTAVLE

OVER

LÆGE I HVALSØ

LAURITS ESMARCH BANG^S

EFTERKOMMERE PAA SVÆRDSIDEN

MED

BIOGRAFISKE TILFØJELSER

SAMLET AF

BØRN OG BØRNEBØRN

1936

L a u r i t s E s m a r c h B a n g nedstammer fra den gamle Patricierslægt Bang, der af nogle menes at være af Hvidernes Æt gennem et Sødskendebarn af Ærkebiskop Absalon, Skjalm Bang, men denne Formening støttes paa højst svage Raisonnementer, og det er tvivlsomt, om det nogensinde lykkes at konstatere denne Nedstamning. Dog ansaa Grundtvig, hvis Moder var født Bang, det for givet, at Slægten nedstammer fra Hvideætten.

Navnet Bang forekommer enkelte Gange i det 13. og 14. Aarhundrede, men i det 15. Aarhundrede fremtræder Familien som en meget vidt forgrenet Slægt, der navnlig var udbredt paa Fyn. De til Dato foreliggende 2 Stamtavler over Slægten, hvoraf den ene er udarbejdet af Chr.Gjessing og offentliggjort 1786, medens den anden, der er udgivet i 1875, er udarbejdet af Overlærer ved Roskilde Kathedralskole F.E.Hundrup og fremtræder som en bearbejdet Udgave af den førstnævnte, benytter begge som Stamfader:

O l u f B a n g

f. ca. 1480 i Middelfart. Han opholdt sig i 1517 i Ungarn, hvor han indtog en gejstlig Stilling (Notarius publicus), dog næppe præsteviet, hos den pavelige Legat, Thomas, Cardinalis Strigoniensis ac Patriarcha Constantinopolitanus, og her blev han ved et Patent, dateret Ofen den 17' Maj 1517 af Kong Ludvig den Anden af Ungarn og Bøhmen optaget i Adelsstanden. Dette i For-

bindelse med, at Chr.Gjessing i sin Stamtavle nævner, at Oluf Bangs 8 Sønner er anførte blandt den danske Adel i Recessen af 1536, har foraarsaget, at Familien har paaberaabt sig Adelskab. I Recessen, der bl.a. er trykt i Kolderup Rosenvinges Gl.Danske Love IV D, forekommer i Listen over den værgagtige Adel imidlertid kun 3 Banger: Palle, Splid og Christopher, og disse, der alle 3 hørte til det nørrejydske Adelsskab, var virkelig af dansk Adel, men de hørte til en anden Slægt, og Hundrup har dem derfor heller ikke med i sin Stamtavle.

Forinden vi gaar over til Omtale af det bangske Vaaben, skal lige anføres, at Hvidernes Vaabenskjold var 3 Sølvbjælker i blaat Felt.

Det var i ældre Tider almindeligt, at man brugte saakaldte Bomærker eller for Ridderskab og adelige egentlige Vaabenskjold.

De fynske Banger førte forskellige Mærker, enten personlige, arvelige eller stedlige.

En Del førte saaledes et Skjold (uden Hjelm) med 3 Stjerner over en liggende Halvmaane, og dette Mærke er af flere kaldt for de Bangers adelige Vaaben.

Da Oluf Bang 1517 optoges i Adelsstanden, blev der tildelt ham et Vaabenskjold bestaaende af 2 Felter - foroven et gyldent Felt med en rød Rose (fembladet) fornedet et blaat Felt med en liggende Sølvhalvmaane.

Felterne er adskilte ved en Sølvbjælke "belagt" med 3 gyldne 5-oddede Stjerner.

Hjælmemærket: 3 krydsede, grønne Palmegrene.

Et Sted opgives en grøn, syvbladet Plante som Hjelmemærke.

Som Skjoldholdere 2 Keruber.

Dette Vaaben vides dog ikke at have været ført af nogen anden Bang i det 16. og 17. Aarhundrede.

I det følgende skal efter Hundrups Stamtavle anføres L.E.Bangs Nedstamning fra Stamfaderen Oluf Bang. De ældre Leds indbyrdes Sammenhæng har Hundrup dog ikke med Sikkerhed kunnet opstille, og selv om han, som foran nævnt, paa nogle Punkter, hvor han har fundet bevislige Fejl, har foretaget en anden Opstilling end Gjessing, har han paa andre Punkter bevaret Gjessings Opstilling dog med et vedføjet ?, hvor han har ment, der var noget urigtigt uden dog at kunne bevise det. Siden Udgivelsen af Hundrups Stamtavle er der fra de personalhistoriske Forskeres Side fremkommet Oplysninger, som paapeger visse Urigtigheder hos Hundrup, men da der endnu ikke har kunnet fastlægges en anden Opstilling, er Hundrups gengivet, og Oplysningerne af nyere Dato om de paagældende er vedføjet.

A. O l u f B a n g, f. ca. 1480 i Middelfart. Fik 14^oMarts 1518 Forleningsbrev paa Borregaard i Han Herred for sin Livstid uden nogen Afgift. 1521 var han dansk Borgmester i Middelfart.

g. 1500 m. Anna Slet, Datter af Herr Jens (eller Johannes) Slet til Gudumlund, Bogensholm og Ottersbøl og Johanna Tuesdatter Skeel fra Vendsyssel (8 Sønner og 1 Datter).

B. N i e l s O l u f s e n B a n g, f. 1503, 1532 Sognepræst i Oure og Gudme i Gudme Herred senere i Klinte og Grindløse og Provst i Skam Herred i Fyen, død 1558.

Anm. Ifølge senere fremkomne Oplysninger kan disse Data ikke være rigtige, da Oure og Gudme Præstekald ophørte 1537, fra hvilket Tidspunkt Gudme blev forenet med Brudager, og Oure var et Præstekald for sig. Klinte -Grindløse Præstekald kan Niels Olufsen Bang ikke have faaet, da Herr Hans

Madsen var Sognepræst der fra 1531 til 1565.

g. .... (6 Sønner).

C. O l e N i e l s e n B a n g, f. 1540 (1529?) var 1581 Sognepræst i Kauslunde i Vends Herred, som kan ses paa samme Kirkes Skriftestol.

Anm. Disse Oplysninger kan efter hvad der senere er undersøgt næppe heller være korrekte. De støtter sig hovedsagelig paa Indskriften paa Kauslunde Kirkes Skriftestol, der lyder: "1581 Sognepræst Oluf Bang", men denne var Oluf Pedersen Bang, der var Sognepræst til Middelfart og Kauslunde 1566-1592.

g. ....(2 Sønner).

D. J e n s O l u f s e n B a n g, f. 15.., Sognepræst i Bogense i Baag Herred i Fyen.

Saavel ved denne som ved Faderen vedføjer Hundrup et ? i sin Stamtavle.

g. .... (3 Sønner).

E. J e n s J e n s e n B a n g. Ved denne har Hundrup ligeledes sat ? og oplyser, at han ifølge et ældre Manuskript skal have været Sognepræst i Hørning, men dette har ikke kunnet bevises. Hundrup mener, at Jens Jensen Bang snarere har været Landmand i Hørning Sogn.

g. m. Maren Andersdatter (1 Søn).

F. J e n s B a n g, f. 4'Juli 1646 i Hørning. Han ejede en stor Købmandsgaard i Grenaa og kaldtes almindeligvis "gamle Jens Bang" for ikke at forveksles med to yngre Købmænd, der tidligere havde staaet i hans Tjeneste og derfor efter Datidens Skik og Brug havde antaget samme Navn. Død 3'September 1728.

g. 22'November 1690 i Albøge m. Ane Rasmusdatter Jørgensen

- f. 2'Januar 1672 i Bistrup. Datter af Herredsfoged i Søndre Herred og Birkedommer til Baroniet Høgsholms Birk Rasmus Jørgensen, død 1711 og Gjertrud Jørgensen, død 1699 (6 Børn).
- G. J e n s J e n s e n B a n g, f. 9'September 1691 i Grenaa (døbt 25'September s.A.). 2'August 1734 Renteskriver i det Norske-Søndenfeldske Distrikts Toldkontor paa Rentekammeret. 26'Marts 1754 virkelig Kammerraad. Død 15'August 1756.
- g. 15'Juni 1735 i København m. Mette Holmsted Schurmann, f. 3'Juli 1718 i København (døbt 25'Juli s.A.) Datter af Provst i Holmens Kirke i København Corfitz Schurmann, f. 16'April 1678, død 26'April 1728 og Johanne Fischer. Død 15' Juni 1759 (5 Børn).
- H. A n d r e a s B a n g, f. 7'Marts 1740 i København, 1762 juridisk Kandidat. 13'Maj 1773 Assessor i Hof- og Stadsretten, 1777 tillige Dommer i Rettens Kriminalkammer. Død 6' April 1801 i København.
- g. 7'Oktober 1773 i Frederiksberg Kirke m. Anna Sybille Terkelsen, f. 31'December 1746 i København, død 16'Marts 1822, Datter af Capellan ved Nicolai Kirke Gødert Terkelsen, død 1750 og Anna Sybilla Muhle. (8 Børn).
- I. J e n s B a n g, f. 14'Juli 1786 i København. Student fra Herlufsholm 1805, cand.phil. 1806. Blev først Huslærer, men fik senere Interesse for Naturvidenskab og Skovbrug og tog derefter Landmaaler og senere Forsteksamen. 1815 Skovrider paa Alheden. 1829 Forstraad. 1852 Ridder. 1854 Formand i Tiendekommissionen for Viborg Amts sydøstlige Distrikt. 1862 Afsked med Titel af virkelig Etatsraad. Død 9'Juli 1862.
- g. 1) 16'Januar 1816 m. Abel Cathrine Frederikke Preisler, f. 11'December 1792, død 17'Oktober 1824, Datter af Gartner Preisler i København.

g. 2) 28'Maj 1825 i Sjørslev Kirke m. Anne Marie Hasle Djørup, f. 26'August 1806 i Kaarup Mølle, død 10'Maj 1865. Datter af Herremanden til Aunsbjerg Lauers Christensen Djørup, døbt 6'Oktober 1775, død 14'Marts 1846 og Anne Sophie Stilling, døbt 21'Oktober 1773, død 30'Juli 1817.

K. L a u r i t s E s m a r c h B a n g, f. 6'Maj 1826 paa Stendalgaard. Dep. 1845 fra Viborg Skole. 6'April 1846 cand. phil. 16'Januar 1856 Lægeeksamen. 1855-57 Cand. paa alm. Hospital. 1'April 1857 prakt. Læge i Hvalsø. Død 5'Februar 1898 i Hvalsø.

g. 11'Oktober 1859 i Hvalsø Kirke med S o p h i e F r e d e r i k k e K i e r s g a a r d, f. 1'November 1841 i Buske. Død 24'August 1925 i Roskilde.

Børn:

1. J e n s M i c h a e l B a n g, f. 25'Maj 1860 i K.Hvalsø. Gartner. Har fra 1882 opholdt sig i Bolivia - rejste i de første Aar af sit Ophold der en Del blandt de vilde Indianere i ukendte Egne af Andesbjergene for at indsamle Orchideer til England. Har nu taget fast Bopæl i Andesbjergenes Højland, nogle Dagsrejser fra sin Broder Aage.

2. F r e d e r i k (Frits) C h r i s t i a n B a n g, f. 25'Maj 1861 i K.Hvalsø. 1884 Eksamen paa Landbrugsskolen i Odense. Mejerist. Senere Husejer i Hareskov. Død 10'November 1930 i Hareskov.

g. 23'April 1889 i Hvalsø Kirke med A n n a C a t h r i n e S c h a a r u p, f. 24'April 1855 i Vestervig, Datter af Sadelmager, Retsvidne Julius Schaarup og Hustru Johanne Christine Sørensen.

a) Søn: H o l g e r L a u r i t s J u l i u s B a n g, f. 27'December 1891 i København. Realeksamen fra Bogø

Skole 1908, indtraadt s.A. i Toldvæsenet i København.
Medhjælper i Helsingør. Løjtnant. Toldassistent 1916, forflyttet til København 1919. Overtoldassistent sammesteds 1931.

g. med A n n a M a r i e M a l m g r e n d. 17'Maj 1917 i Frederiksberg Kirke. Datter af Fabrikant Eiler Malmgren og Hustru f. Hansigne Meyer.

Børn:

I. E l l e n M a r g r e t h e B a n g, f. 3'April 1920 i København.

II. J ø r g e n B a n g, f. 6'September 1923 i Kbhvn.

III. E v a B a n g, f. 11'Juli 1925 i Hareskov.

3. H a n s H e n r i k B a n g, f. 11'August 1862 i K.Hvalsø.

Præliminæreksamen fra Efterslægtens Skole i Kbhvn.. 1888
Brygmester ved Bryggeriet i Rahbeks Alle under de forenede
Bryggerier, Medstifter af og i Bestyrelsen for Brygmesterforeningen. Død 29'Marts 1903 i København, begravet paa Hvalsø Kirkegaard.

g. 17'September 1895 i Hvalsø Kirke med T h y r a F r e d e r i k k e E d e l J a c o b s e n, f. 17'September 1871 i Holstebro. Datter af Grosserer Salomon Nathan Jacobsen f. 1818 i Assens, d. 1889 i Kbhvn. og Edel Koppel f. 1831 i Fredericia, d. 6'December 1894 i Kbhvn..

a) Datter: A g n e t e B a n g, f. 24'September 1896 i Kbhvn.- g. 1'Juli 1922 i Frederiksberg Kirke med cand. pharm.(nu Apotheker) Ernst Aabling-Thomsen, f. 13'Januar 1894 i Nysted, (Søn af Apotheker Niels Aabling-Thomsen, f. 13'Juli 1867 i Nørre Vollum i Sønderjylland og Hustru Marie Frederikke Aabling-Thomsen f. Obbekiar, f.20'Juli 1870 i Ribe.) - I Ægteskabet 1 Datter og 2 Sønner.

4. **A n d r e a s B a n g**, f. 23'Januar 1864 i K.Hvalsø, Præliminereksamen fra Roskilde Kathedralskole i 1879, cand.pharm. i 1885, var derefter paa forskellige Apotheker i Danmark indtil han i 1891 udvandrede til San Salvador i Mellemerika. Etablerede sig i 1893 som Apotheker og udvidede i 1910 til en gros Droguehandel under Navn Bang & Co. (Farmacia Cosmos). Gentagende Gange Formand for den "Internationale Club" - Medlem af Bestyrelsen for Handelskammeret i to Aar; for "Benificencia Publica" i to Aar. Formand for "Foreningen til gratis Bospisning af Kommuneskolernes Børn" fra 1921. Har paa sine mange Rejser til Hjemlandet haft Lejlighed til at besøge en stor Del fremmede Lande i og uden for Europa. Blev 1907 norsk Konsul for Republikken El Salvador, og udnævntes i 1923 til Ridder af den norske St.Olufsorden 1'Grad. - Ugift.
5. **F r e d e r i k k e M a r i e B a n g**, f. 25'Februar 1865 i K.Hvalsø, Sygeplejerske i Odense. Død 24'Januar 1933. g. 12'Juli 1912 i St.Knuds Kirke i Odense med **N i e l s C h r i s t i a n A n t o n C h r i s t i a n s e n**, f. 20' Juni 1850 i Odense, 1882 Købmand i Odense. Næstformand i Odense Handelsforening, 1912 Ridder af Dannebrog. Død 22' April 1914.
6. **A a g e B a n g**, f. 29'Marts 1866 i K.Hvalsø. Landmand, udvandrede i 1886 til Brasilien, derfra til Bolivia, hvor han er Ejer af en Plantage i Andesbjergene. - Ugift.
7. **F r a n s D j ø r u p B a n g**, f. 25'Juni 1867 i K.Hvalsø. Student fra Roskilde Kathedralskole i 1886. Statsvidenskabelig Eksamen Sommeren 1892 - indtraadt i Toldvæsenet s.A., gjort Tjeneste i Helsingør, Svendborg, Aarhus og København. I 1902 afskediget som Toldassistent og ansat i Generaltold-

direktoratet. Fuldmægtig sammesteds fra 1-4-1906. Toldforvalter i Køge fra 1-10-1908. Toldinspektør i Aarhus 25-8-1916 (fra 1-1-1917). 21-3-1922 udnævnt til Ridder af den svenske Nordstjerneorden, 26-4-1922 Ridder af Dannebrog og 16-1-1933 udnævnt til Dannebrogsmænd. Var fra 1915-1933 Formand for Foreningen af Toldembedsmænd i Danmark, hvorefter udnævnt til Æresmedlem. I en lang Aarrække Medlem af Universitetssamvirket i Aarhus. Gentagne Gange konstitueret som Overtoldinspektør for Jylland og fra 1924 Formand for det jydsk Vurderingsnævnt for Motorkøretøjer.

g. 30'Maj 1899 med S a r a E l l e n L o u i s e M y n - s t e r, f. 26'Februar 1876. Datter af Læge Carl Jacob Niels Sylvester Mynster f. 30'April 1837 i Roskilde, praktiserede paa Østerbro i København, bekendt for sine personalhistoriske Forskninger, særlig Læger, Apothekere og Jurister. d. 16'April 1903, og Hustru Harriet Caroline Robinson f. 15'Januar 1850 i Assam i Indien, gift 27'Maj 1875 - d. 6'December 1891.

Børn:

- a) H a r r i e t M y n s t e r B a n g, f. 21'April 1900 i København. Præliminereksamen, farmaceutisk Kandidat-eksamen 1927, derefter Kandidat paa Nørrebro's Apothek i København.
- b) E s t h e r M a r g r e t h e M y n s t e r B a n g, f. 26'Juni 1902 i København. Student fra Aarhus Kathedralskole 1920, efter et Aars Ophold i Norge studerede Jura, juridisk Embedseksamen Sommeren 1927, derefter ansat i Østifternes Kreditforening i København.
- c) J e n s P o u l M y n s t e r B a n g, f. 17'Juni 1908 i København. Student fra Aarhus Kathedralskole i 1926. Studerede Handelsvidenskab med Eksamen fra de Brochske

Handelsskoler 1928. Efter et Ophold paa Handelskontor i Berlin paabegyndte han i 1929 det medicinske Studium i København og fik i Sommeren 1934 1ste Del af medicinsk Embedseksamen.

d) O l e M y n s t e r B a n g, f. 11'September 1911 i Køge, gik efter at have taget Realeksamen fra Aarhus Kathedralskole i 1929, i Tømmerhandel i 2 Aar. Læste derefter privat til Student og fik Studentereksamen fra Københavns Universitet i Sommeren 1933. Antoges i Foraaret 1934 som Discipel paa Sct.Pauls Apothek i Aarhus.

8. M a r t h a R e b e k k a B a n g, f. 27'September 1871 i K.Hvalsø.

g. 17'September 1895 i Hvalsø Kirke med Stationsforstander i Argentina Carl Georg Christian Drewsen, f. 5'April 1863 i Husby (Søn af Klitplantør Drewsen f. 1832, d. 1881 og Johanne Christiane Elisabeth Thiesen f. 1837).

I Ægteskabet 2 Døtre og 1 Søn.

9. L a u r s C h r i s t i a n K i e r s g a a r d B a n g, f. 15'Juni 1873 i K.Hvalsø, død sammesteds 26'Januar 1887.

10. S o p h u s E s m a r c h B a n g, f. i K.Hvalsø 13'Juli 1880, død sammesteds 13' September 1880.

11. N i e l s J o h a n B a n g, f. i K.Hvalsø 17'August 1876, Præliminereksamen fra Roskilde Kathedralskole 1893 - 1896 Forst-og Jagtlærebrev. Forstassistent forskellige Steder indtil han 1'November 1904 blev kgl. Skovfoged ved Ørnstrup under Sorø Akademi. 1919 Skovrider under Aarhus Kommune. Ridder af Dannebrog 23-8-1928.

g. 1) 8'November 1904 i Garnisons Kirken i København med H a r r i e t I d a M y n s t e r, f. 19'Februar 1880 i København. (Søster til hans Broders Hustru Sara Ellen Louise

Mynster) død 17'Januar 1919 i Ørnstrup.

g. 2) 21'Februar 1920 i Pauls Kirke i Aarhus med L o v i s e S c h r ø d e r f.10'August 1883 i Errindlev. Datter af Skovrider Christian Schrøder, f. 16'Juli 1834 - d. 15'Oktober 1886, og Hustru Emma Margrethe Petrine Smidt, f. 14'Oktober 1850 - d. 22'September 1902.

Børn i første Ægteskab:

a) E l s e B a n g, f. 18'Februar 1906 i Ørnstrup.

g. 8'Juli 1928 i Pauls Kirke i Aarhus med Seminarielærer i Grønland A l f . B j e r g e, f. 2'August 1899 i Askov, Søn af Højskolelærer og Bibliothekar Poul Bjerger, f. 6' Februar 1853 - d. 8'Oktober 1931, og Hustru Dagmar Schiørning, f. 13'Marts 1859.

I Ægteskabet 2 Sønner.

b) H e n r i k B a n g, f. 23'November 1907 i Ørnstrup.

1925-30 uddannet i Landbrug, 1931-33 Forvalter. Efter et Ophold i Skotland købte han i 1934 Gammelgaard i Vedelev ved Roskilde.

g. 21'Oktober 1934 i Skovshoved Kirke med V i b e k e H e g e r m a n n - L i n d e n c r o n e, f.30'Juli 1913. Datter af Kontorchef i Undervisningsministeriet Caj H-L., f.21'Oktober 1881 i Firenze og Hustru Dorothea Poulsen, f. 19'April 1882 i Roskilde, Datter af Biskop A.Poulsen.

c) A n d r e a s B a n g, f. 3'April 1909 i Ørnstrup.

1926 Realeksamen. Uddannet i Landbrug. 1930 Løjtnant i Rytteriet. 1931 uddannet i Skovbrug. 1935 Skovfogedeksamen, derefter Aspirant paa Hørsholm Skovdistrikt.

g. 28'Decbr. 1935 i Ryslinge Kirke med B o d i l E g - g e r t s e n, f.17'Aug.1913. Datter af Proprietær E. til Krumstrup ved Ringe, f.1'April 1871 i Horsens, d.5'Juni

1934 paa Krumstrup, og Hustru Karen Petrine Julie Barfoed,
f. i Svendborg d.13'August 1880.

12. L i l y B a n g, f. 8'Maj 1885 i K.Hvalsø, udvandrede til
San Salvador.

g. 22'Februar 1913 i Salvador med Købmand Benjamin Older,
f. 23'Januar 1880 i Nevada (U.S.A.) Søn af Købmand Joseph
Olcovich, f. 16'Juni 1846 i Tyskland, og Hattie Baruch, f.
17'Marts 1857 i California.

I Ægteskabet 2 Sønner.

BARNDOMSHJEMMET PAA STENDAALGAARD

1815 - 1862

Anne Marie Bang
f. Djørup

Jens Bang

Laurits Esmarch Bang fødtes paa Stendalgaard Skovridergaard den 6' Maj 1826.

Hans Fader, Jens Bang, født 14' Juli 1786 i København, blev den 4' Oktober 1815 kgl. Skovrider i det viborgske Skovdistrikt, og 16' Januar 1816 gift med en Datter af Gartner Preisler i København, Abel Preisler, som døde 17' Oktober 1824. Gift anden Gang, den 28' Maj 1825, Siørslev Sogn Vium Pastorat med Anne Marie Hasle Djørup, født 26' August 1806 i Kaarup Mølle - Datter af Laurits Djørup, Herremand til Aunsberg, og Ane Sophie Stilling.

I første Ægteskab fødtes tre Døtre og en Søn, Frederik Christian Andreas Bang, der blev Forstkandidat og i 1852 Plantør paa Gjøddinggaard paa Randbøl Hede, i 1862 kgl. Skovrider sammesteds, hvorfra han forflyttedes til Arrerødal Skovdistrikt ved Frederiksværk.

I andet Ægteskab var Laurits Esmarch Bang den førstfødte. Han blev opkaldt efter sin Morfader, Laurits Djørup, og Navnet Esmarch stammer fra Sandflugtskommisær Esmarch, en Ven og Samtidig af Bedstefader.

Naar vi Børn og Børnebørn vil forsøge at give en Levnedsskildring af Laurits Esmarch Bang, vil vi for Nemheds Skyld bruge Udtrykket Fader. - Det, vi er i Stand til at nedskrive, støtter sig dels paa Faders Samtaler med os i vort Barndomshjem i Hvalsø Lægebolig, dels paa andres Beretninger, bl.a. Uddrag af Søren Vasegaards Bog om St.St.

Blicher og hans Omgangskreds. Endelig haves der en efterladt Dagbog fra Faders Deltagelse i 3 Aarskrigen samt nogle Optegnelser, han i sine sidste Aar naaede at faa paabegyndt.

Men skal vi skrive Faders Levnedsskildring, er det fristende at gaa helt tilbage til hans Barndomstid og give et Billede af Livet paa Stendalgaard i første Halvdel af det 19' Aarhundrede.

I Dansk biografisk Leksikon I, pag.484, staar bl.a. anført om Jens Bang, at han er yngste Barn af Assessor i Hof- og Stadsretten Andreas Bang. Han blev Student i 1805 fra Herlufsholm. Deltog som Student i Københavns Forsvar under Bombardementet i 1807, studerede Theologi. Paa Grund af Øjensvaghed tog han Stilling som Huslærer paa Basnæs, fik der Interesse for Naturvidenskab. Tog 1813 Landmaaler- og Forsteksamens i København og blev Assistent hos Overførster Brüel. At han tog Forsteksamens i København, blev i de daværende Kredse i nogen Grad betragtet som Demonstration mod Kieleruniversitetet, hvor almindeligvis alle danske Forstmænd blev uddannet.

Blev 1815 Skovrider paa Alheden (Stendalgaard) den betydeligste af hin Tids Hedeskovbrugere, stod i høj Gunst hos Frederik den Sjette, døde 9' Juli 1862 paa Stendalgaard i en Alder af 78 Aar kort efter, at han havde søgt og faaet sin Afsked.

Jens Bangs Betydning som "Alhedens Skovrider" er saa vel kendt i alle Forstkredse, at det er fristende her at give lidt Oplysninger om Alhedens Beplantning i det 18' Aarhundrede.

Vi maa da gaa helt tilbage til 1777, da Grundlæggeren af de jydske Heders Beplantning Hannoveraneren Georg

Wilhelm Brüel blev indkaldt her til Landet for at restaurere de Hardenbergske Skove paa Lolland. De danske Skove var paa det Tidspunkt misrøgtede og i truende Forfald.

Brüel kom senere i Forbindelse med Grev Rewentlow til Christianssæde og Brahetrolleborg, og da Rewentlow i 1787 var blevet Statsminister, sendte han Brüel til Jyllands Heder for at undersøge, om Plantning dersteds overhovedet var mulig. Brüel mente ja, og ved kgl. Resolution af 1788 bestemtes det, at Skovkultur paa Alheden skal forsøges efter Brüels Plan.

Han blev udnævnt til Inspektør over Skovanlægene i Jylland og paabegyndte Plantningen ved Stendalgaard i en Egn, som skildres som øde og ørkenagtig, hvor intet levende kunde trives.

Befolkningen stillede sig nærmest modvillig over for disse Forsøg, men Brüel havde en stærk Vilje, en stor Sejghed og et lyst Haab. Han boede i Sorø og blev omkring 1805 Overførster for de nordsjællandske Skove med Bopæl paa Egelund, men havde fremdeles Ledelsen af Hedeplantningerne, der efterhaanden strakte sig fra Stendalgaard, Hauerdal, Ulvedal, Palsgaard, Gøddinggaard og Frederikshaab altsaa gennem en stor Del af Midtjylland.

Forhenværende Skovrider L.B.Brüel fra Nøddebo, Sønnesøns Søn af Overførster G.W.Brüel, har tilladt mig at meddele nedenstaaende Optegnelser om sin Oldefader:

"G.W.Brüel var en poetisk Natur. Afskrifter af Digte fylder ofte Bagsiden af gamle Breve. I visse Henseender var han en Særling eller rettere ikke som sine nye Landsmænd. Naar han rejste rundt til de jydske Hedeplantager, kørte han midt om Sommeren i Pels "for at holde Varmen ude", - forøvrig

det samme Princip, som Beduinerne benytter.

Efter Sigende spiste han hver Middag: Suppe, Steg og Æblekompot, og naar han som Overførster tilsaa de jydsk Skovridere og Plantører, havde han gerne sin Datter, Louise, med for at tillave Maden og medførte en lille Egetræskiste med Vin. Det første, der blev spurgt om ved Ankomsten til Skovridergaarden, var Køkkenet, og Skovridermadammerne var langt ængsteligere ved Inspektionerne end Mændene. Nu maa man erindre, at hine Tidens Hede-Tjenestemænd ofte stod paa et ganske andet socialt Trin end den højt kultiverede Overførster. Kom han f. Eks. til Forstraad Jens Bang paa Alheden, krævede han næppe, at hans Datter skulde tilberede Maden, ja han fik maaske netop her den bedst tilberedte Mad i det hele Land, idet Bangs Søster, Fru Mangor, havde Skovridergaardens Køkken til Laboratorium, da hun udarbejdede sin berømte Kogebog. Denne blev ikke, som de fleste tænker sig, skrevet af en ældre, svær Madam, men af en ung, yndefuld ædelbaaren Frue, Enke efter Fuldmægtig i Hof- og Stadsretten, senere Grosserer i København Mangor, for at skaffe Midler til at opdrage sine smaa Døtre (hvoraf senere Generalinde Lunding og Etatsraadinde Rothe). Det fortælles, at Overførster G.W. Brüel en Gang kom til Bangs sammen med sin Søn, Forstkandidat Ludwig Brüel, og de overnattede paa Skovridergaarden. Om Morgenen, da Ludwig kom ned til Kaffeboardet, spurgte Overførsteren: "Naa, Ludwig, hvorledes har Du sovet i Nat?" - "Tak godt," lød Svaret. "Du er en Døgenicht", busede den gamle ud, "Jeg har wahrhaftig ikke lukket et Øje den hele Nat for at tænke paa den fortryllende Fru Mangor."

Da Brüel i 1789 begyndte Hedekulturen, anvendte han Skovfyr (*pinus silvestris*) denne gamle danske Træart,

Hedens naturlige Erobrer, og Bevoksningerne trivedes fortrinligt indtil de var over Mandshøjde - de blev da angrebne af Svamp og mange Træer gik ud.

Brüel lod disse tørre Træer staa som Værn for de Graner, som afløste dem.

Da Frederik den Sjette saa disse tørre Træer, beordrede han dem fjernede, men Brüel tænkte, at Kongen ikke kom mere, og lod dem staa.

Men næste Aar kom Kongen igen og fandt de tørre Træer. - Dette gentog sig to Gange, og da bøjede Kongen sig.

Skovridergaarden Stendalgaard laa en halv Milsvej fra Thorning, hvor St.St.Blicher var Præst. Oprindelig hørte Gaarden ind under Kolonianlægget paa Alheden og beboedes indtil Midten af Aaret 1790 af Bonden Niels Nielsen Cramer, som i sine unge Dage havde været Kusk for Provinsialmedikus Ancher Ankensen i Ribe. Her havde han benyttet Lejligheden til at lære sig saa meget af Lægekunsten, at han kunde skabe sig en ret udbredt Kvaksalverpraksis - utvivlsomt i Kraft af en medfødt Evne. Desuden var han i Besiddelse af flere andre Færdigheder, der synes at have omgivet ham med en vis Mystik, som er kommen ham til Gode paa forskellige Omraader.

Præsten Niels Blicher kunde ikke forsone sig med Manden, vistnok især paa Grund af Kvaksalveriet, og selv efter at han havde begravet ham, kunde han ikke tilbageholde en misbilligende Bemærkning i Kirkebogen om hans omstrejfende Praksis i "Haand-Læge-Videnskaben", skønt han ellers indrømmer at Cramer "havde lært nyttige Kunster".

Cramer var forøvrigt ogsaa en stridbar Mand, der stadig laa i Klammeri, baade med sine Naboer i Kolonien, med

Koloniforvalteren, Michael Gjørup, og med Myndighederne i Almindelighed. Der findes mange Embedsskrivelser om Cramers Forhold, og det synes, at disse har været alt andet end heldige. At han ogsaa blev idømt svære Bøder for ulovlig Brændevinsbrænding, anføres kun for en Fuldstændigheds Skyld, da det paa hin Tid hændte mange andre skikkelige Folk.

Det er højst sandsynligt, at Stendalgaard i Kraft af Cramers daarlige Rygte har været ilde omtalt i Vium Præstegaard i Blichers Barndom. Men at Gaarden i hvert Fald har bidt sig fast i Drengens Bevidsthed, er utvivlsomt, ikke mindst efter at den ved Cramers Død blev nedlagt som Koloni-gaard, ombygget og derefter indrettet til Bopæl for Skov-rideren. Baade Brüel, der ledede Skovanlægene, og hans Forsøg var ogsaa Niels Blicher imod, forsaavidt som han i høj Grad tvivlede om, at disse Forsøg vilde bringe andet end store Udgifter for Staten.

Da Blicher nu i 1819 vendte tilbage til Stedet, fik han uomgængelige Vidnesbyrd om, at Stendalgaard og dens Plan-tage ikke havde været en mislykket Affære.

Jens Bang og Stendalgaard var i denne Blichers Thorning-Periode et Slags Centrum for Egnens Selskabelighed. Han var, da Blicher kom til Sognet, gift med en Datter af Gartner Preisler i København. I hans Hus samlede Omegnens Embedsmænd og andre Naboer, og da han tillige blev anset for den kyndigste Forstmand efter Brüel, er det rimeligt, at ogsaa hans Kolleger kom til Stendalgaard. Desuden var han Tiendekommissær, havde faaet Bestalling som Landmaaler og blev 1820 Medlem af den Taksationskommission, som skulde vurdere de Godser, der ved denne Tid overgik til Statsejen-dom. Endelig var han - hvad der i denne Sammenhæng betyder

meget - en ivrig Jæger. Det er da klart, at Blicher maatte komme i Forbindelse med Jens Bang.

Det efterfølgende er væsentlig Citat af Søren Vasegaard.

Skovriderens Søster i Kjøbenhavn, den før nævnte senere saa berømte Kogebogsforfatterinde Madam Mangor, som i 1812 var bleven Enke, sendte i 1820 en ung Pige, Petra Holm, til Broderen paa Stendalgaard, hvor hun skulde lære Husgerning.

Om Petra Holms mærkelige Ungdomsskæbne maa i denne Sammenhæng siges et Par Ord. Efter hendes eget Opgivende skal hun være Datter af den bekendte Kaptajn Hans Peter Holm (der kommanderede "Najaden" under Sammenstødet med de engelske Krigsskibe ved Norges Kyst i Sommeren 1812) og en Provstedatter fra Helsingør. For Moderens Vedkommende er Opgivelsen utvivlsomt i Overensstemmelse med Kendsgerningen, hvorimod det er mere tvivlsomt, om Kaptajn Holm er hendes virkelige Fader. Hverken Slægten Holms Efterkommere eller Biografisk Leksikon kender noget til dette Ægteskab mellem Provst Trands Datter og H.P.Holm, men kun til Kaptajns Giftermaal 1807 med Marie Heegaard. En af Petras Efterkommere har derfor villet finde den rigtige Forklaring paa hendes Oprindelse i et Slægtsagn om, at Kaptajn Holm "som god Officer paatog sig Faderskabet for sin øverste Krigsherre Frederik den Sjette".

Petras Moder døde 1805, Aaret efter, at Petra var født, og Barnet kom altsaa i 1820 til Stendalgaard, hvor hun blev, til hun den 21' Oktober 1825 blev gift med Jens Bangs Svoger, Snedker Preisler. Denne søgte til Skovridergaarden, efter at han i Begyndelsen af 1820^{erne} var vendt hjem fra en længere Udenlandsrejse som Svend i Tyskland.

Petra Holm lod i sin Alderdom sin Søn nedskrive sine Erindringer og giver bl.a. et Billede af Livet paa Stendalgaard, som her skal gengives i Brudstykker.

Den første, hun nævner, er betegnende nok Blicher:

"Han var just i sin første Digterperiode og begyndte at drage Opmærksomheden paa sig. (Her sigtes sikkert til Novellerne. Den første og berømteste offentliggjordes i 1824 som "Brudstykker af en Landsbydegns Dagbog".). Ivrig Jæger var han og mødtes i den Idræt af Bang, som var en livlig og begavet Natur. Bangs Hustru ... Fru Abel Bang, havde Preislernes muntre livlige Natur, et yndigt Hjem og hjertelig Munterhed fandt Sted paa Skovridergaarden i denne Rahbekske Tid, hvor rigtigt Selskaber kunde siges at være Selskaber. Muntre Sange og overgiven Skjæmt og Glæde ved Livet var Datidens Selskabers Kjendemærke.

En Pastor Kjerulff fra den tydske Præstegaard var en ligesaa herlig Selskabsbroder, for ikke at tale om Pastor Meldals fra Vium, tre Fjerdingvej borte."

Efter en Omtale af Snedker Preislers Rejse og Hjemkomst, hedder det videre:

"Preisler kom altsaa til Stendalgaard Aar 1822.

Der var i denne Tid paa Gaarden en Nerents, som var Student og Redaktør og forresten nød Jagtens og det frie Livs Glæder ude paa Heden. Om Dagen var Bang, Blicher, Preisler og Nerents paa Jagt, og om Aftenen kom de hjem for at nyde Dagens Udbytte til Aftensmad og spille Schak, medens Petra havde de forsultne Hunde ude i Kjøkkenet ....

Blicher forfriskede dem da med Oplæsningen af sine Noveller, som snart skulde blive saa yndede i hele Danmark. Til Selskaberne skrev Bang ofte smaa Skjemtesange, Blicher

ogsaa .....

Det vil formentlig af disse Minder fra Stendalgaard fremgaa, at der var en gammeldags hyggelig Gæstfrihed til Huse i Jens Bangs Hjem, ret et Sted, hvor Blicher kunde befinde sig vel.

Det vil i denne Sammenhæng være naturligt at supplere Skildringen af Selskabslivet paa Stendalgaard med Gengivelsen af et Brudstykke af det Brev, Jens Bang skrev til sin Søster, Md. Mangor, en Ugestid efter Petra Holms Bryllup, hvilket Brev giver et karakteristisk Bidrag til Forstaaelse af Milieuet.

Steendalgaard, 29' October 1825.

.....

I Gaar 8te Dage havde Preisler Bryllup - og det var et Bryllup, der kunde sige Pap. - Den Talemaade kjender Du jo nok. Alle Holsteins, den nye Herredsfoged, Djørups, Lunds fra Liselund, Præsterne Meldals, Blichers og Kjerulfs - kort alle Egnens Honoratiores, ialt Summa Summarum 25, mødte i Wium Præstegaard Kl.3. Vi gik da alle til Kirken - den rare Frue Holstein var min rare Brudekone og jeg første Brude-svend - derefter kom alle de andre parvis. Meldal begyndte sin Vielsestale med, at nu var da endelig det Øieblik kommen, hvorefter Brudeparret havde længtes saa forskrækkelig, nu vare de snart ved Maalet etc.; derefter gav han en nøjagtig Beskrivelse om Hedningernes Givtermaal. Saa talte han lidt, men virkelig ret net om Abel. Med eet begyndte han at rose Brudgommens særdeles Dygtighed som Snedker. Nu kunde man tydelig see, at der vilde komme noget af meget Betydenhed fra hans pastorale Læber; thi han ~~knæb~~ Øinene stærkt sammen, rynkede

Panden, satte Hovedet langt ned mellem Skuldrene. Efter at han nu ved en god Pause og under slige Gesticulationer havde spændt alles Opmærksomhed, stak han Hovedet langt frem, bredte Armene ud og raabte med Heftighed disse mærkelige Ord: "Ja, Ja, saalænge Danmark staaer skal Deres Profession florere! Om Moderne endog forandre sig nok saa meget". Nu var Talen strax tilende - og om det er til Ære eller Skam for os vil jeg ikke afgjøre, men jeg saa ikke en Taare i noget Øie under den hele og til Lykke ikke lange Tale.

Nu kørte vi alle i 7 Vogne hertil, hvor der bevær-
tedes med Kaffe, The, Chocolade, Brøndevin, Syltetøj etc., ind-
til vi Kl.8 gik til Bords. - Her kommer nu en af mine svage
Sider at nævne alle Retterne, men appellerer jeg til min
lille Kones Hukommelse. Altsaa 1ste Ret Flæskeskinke med Rød-
kaal og Snittebønner; 2den Ret fersk Fisk; 3die Ret Rombud-
ding; 4de Dyresteg og Gaasesteg; 5te Krandskage og Sukker-
brød; 6te Krøm og Gelee, hvilken sidste forestillede yndige
Pærer, Æbler, Blommer, Kirsebær etc. saa livagtig, at man
hartad kunde fristes til at troe, at de nylig vare plukket
af Træerne. Det gik overmaade muntert til. Tre Viser, forfat-
tede til Dagens Fest, bleve afsungne og de behørige Skaaler
udbragte. Den 1ste Vise var af Blicher, den 2den af Peis og
den 3die, der var meget munter, af en, der kaldte sig Casper
Bogfinke. I denne blev egentlig en 354aarig Glaspocal besungen,
der paraderede ligefor Brudeparret og stod paa den omvendte,
dig godt bekjendte runde røde Bakke, omgivet med Egeløv. Den
ne deilige Pocal, der Aar 1471 er fabrikeret af en Preisler
og siden stedse gaaet i Arv fra Fader til Søn, var fyldt med
god Vin, hvoraf den ærværdige Gamle indtager 2½ Potte. Den
gik først rundt fra Gjest til Gjest, men da vi frygtede for,

at den Gamle let kunde faa en Skavank paa disse Reiser, bleve vi alle enige om at gjøre Pilgrimsreiser til den, der gav Anledning til mange Løier. Det er da naturligt, at der hos hver Mandsperson stod en Flaske god Viin, hvoraf der var nydt adskillige Draaber, inden den gamle Dreng maatte holde for. Klokken henad 12 stode vi fra Bordet, derefter blev sludret, røget Tobak, sunget, paanye gjort Pilgrimsreiser til den Gamle, der atter var bleven behørig forsynet, og i behagelig Munterhed gik Tiden, indtil Gjesterne efterhaanden adskiltes, og Kl. 2 $\frac{1}{2}$ vare de alle borte.

Jeg troer - og det har mange forsikret mig - at alle morede sig herligt, og det er den største Fornøjelse for en Vært! - Om Søndag Eftermiddag og Aften vare de af Egnens skikkelige Beboere, til hvem jeg ey havde Plads om Fredagen, forsamlede hos mig. De fik 3 Retter Mad - som jeg paa min Siel ikke kan huske. Den gamle Brave maatte nu atter frem med sine gode Draaber.

Jeg har altsaa gjort et anstændigt Bryllup for min Svoger, og begge Selskaber samt Offer etc.etc. kostede dog ikke over 50 Rbd. - Det var ogsaa nok, siger Du, og Du har Ret, men jeg kunde ikke vel gjøre det mindre. Gid kun Petra maa være istand til at gjøre hendes Mand saa lykkelig, som han fortjener, det ønsker jeg inderlig. I Tirsdags kjørte jeg dem til deres Bopæl, der er lille, men meget beqvem og ret ordentlig.

.....

Det fremgaar af Jens Bangs Brev, at Petra Holm ikke blev betragtet i Skovridergaarden under det almindelige Synspunkt overfor Tjenestepiger - hvilket hendes Ytringer i Erin-

dringerne ellers kunde lade formode.

Men ogsaa inden hun blev forlovet med Skovriderens Svoger, er i hvert Fald Blicher bleven opmærksom paa den unge - efter hendes Søns Udsagn - livlige Pige. Formodentlig er hun bleven præsenteret for Digteren som Kaptajn Holms Datter, og da Blicher i 1812 i Anledning af "Najaden"s Kamp ved Norges Kyst 6' Juli havde besunget Begivenheden - under Overskriften Najaden - er det kun rimeligt, at han interesserede sig for Datteren af dette Skibs Fører under Kampen mod Engländerne.

Petra Holm kaldte Skovrideren for sin Onkel. I Skovridergaarden havde hun husligt Arbejde, og det var strengt i den Tid, da alt skulde tilberedes i Hjemmene; Dyr slagtes, Brød bages, Øl brygges, Lys støbes, Uld og Hør spindes for at væves til Klæder. Til Læsning var der knap Tid, uagtet Familien besad høj Kultur. Man kogte den Gang Mad i store og smaa Gryder, lavede i Hedens fattige Pottemageregne; der skulde Øvelse og Kendskab til at benytte disse skrøbelige Kar. Der fandtes ikke Komfur, men en stor, muret Flade (som et Spisebord i Firkant), deri runde Huller, hvori Ilden brændte, oven over disse stillede en Jærn-Trefod efter Pottens Størrelse, Skorstenen var aaben, saa Røgen gik lige op i Luften, flere Jærnstænger var indmurede i Skorstenen dels til at hænge Kød og Fisk til Rygning, dels til at tørre vaade Klæder paa. Omkring de meget store Gryder, der benyttedes til Gilder og Henkogning efter Slagtning, lagdes en Jærnlænke, som med en Krog fastholdtes paa omtalte Tværstang. Brændslet var alene Tørv, og dette udmærkede Brændsel benyttes iøvrigt den Dag i Dag i store Dele af Jylland.

En Søndag Morgen tidlig fik Blicher Besøg af Skovrider Jens Bang fra Stendalgaard, der kom kørende op foran Præstegaardens Hovedindgang sammen med sin Svoger Preisler.

De to Herrer var som nævnt ivrige Jægere, og de havde sammen med Præsten flere Gange før fulgt Dianas lokkende Røst ud paa den ubegrænsede Jagtmark i Alheden. De havde vel nok tænkt paa, at det var Søndag, og at Blicher derfor skulde præke i Kirken, men de vidste jo ogsaa nok Besked med, at man havde en Degn, som i Præstens Forfald kunde bruges til at læse en Præken op i Kordøren. Ellers var deres Henvendelse i Præstegaarden jo ret malplaceret.

Da Blicher var kommen frem i Døren, spurgte Jens Bang, om Pastoren vilde med paa Jagt. Selvfølgelig vilde Pastoren med, men - han skulde først have en Præken afleveret. Om de Herrer vilde vente saa længe? Jo, det vilde de nok, men saa vilde de da foretrække at følge med over i Kirken og høre Prækenen, paa det at Dagen kunde begynde paa ret kristelig Vis. - Nej, nej, afværgede Blicher, det var ikke værd. Det var en gammel Præken, som han kunde bruge ved denne Lejlighed. .... Men Jens Bang blev ved sit, og Enden blev, at de fulgte med, medens Hesten blev spændt fra og sat i Stald saa længe.

Preisler, som har berettet Historien til sine Efterkommere, fortæller dernæst, at da Blicher havde præket i et Kvarter, begyndte de første Bønderkoner at græde, og inden 20 Minutter var gaaet, havde Præsten sagt sit Amen og forladt Kirken sammen med sine Gæster, idet han da overlod Degnen at besørge Resten.

Det Billede, Preislers Historie giver af denne Guds-tjeneste, kunde maaske i visse Enkeltheder korrigeres, men i

sin Helhed er den et ganske paalideligt Udtryk for Blichers Forhold til sin gejstlige Virksomhed, som han ved en velmenende og formaaende Mands Hjælp fik i Stedet for den Bestilling som Herregaardsskytte, som han i Randlev tænkte paa at søge.

Beretningen stemmer særdeles godt med, hvad Randlev Bønder sagde: "Han gjorde nogle bitte korte Prækener, men de var gode", og med den Bemærkning, Aarhusbispen Paludan-Müller i 1836 tilføjede i Visitatsprotokollen for Spentrup Sogns Vedkommende: "Præsten (St.St.Blicher) synes kun at interessere sig for Jagt og Noveller". Og naar man læser Blichers Erindringer igennem, er der bogstavelig talt ikke et Ord om hans Præstegerning, men desmere om hans Jagteventyr og hans Digtning. Naa, det sidste er jo unægtelig ogsaa nok saa vigtigt for Efterslægten, men det bliver derfor ikke i mindre Grad en Misforstaaelse, at Blicher blev Præst. Havde det gejstlige Embede saa endda sikret ham Levebrødet - som Svenskerne sikrede Tegner Udkommet i 1824 ved at give ham Vexiö Bispestol - men heller ikke dette opnaaedes, hverken i Thorning eller i Spentrup.

Alligevel var det maaske godt, at Digteren kom til Thorning. Her mødtes hans Barndoms minder fra Vium, Aunsbjerg og Hald med hans Manddomsaars Iagttagelser af Heden og dens Poesi. Paa de vide Hedestrækninger samlede han paa sine Jagtvandringer det Blomsterstøv, som blev til Honing for de efterfølgende Slægter i hans jydsk Digtning. Men en af de uomgængeligste Forudsætninger for at denne Proces kunde faa det Resultat, vi alle kender og glæder os over, var naturligvis den, at han "forsømte" sin Præstegerning. At han altsaa tog paa Jagt hin Søndag og lod Menigheden nøjes med de 20 Minutter Prædiken. Blicher kunde da i hvert Fald ikke blive dømt efter

Christian den Femtes Danske Lov, hvori det hedder om Præster-
nes Pligter: De skulle ej gjøre deris Prædekener altfor
vitfløftige og ej dem over een Time forlænge den gemeene
Mand til Kiedsommelighed og dis mindre Opbyggelse....

Altsaa drog de tre Mænd paa Jagt.

Om Aftenen vendte de tilbage til Stendalgaard - ikke
til Thorning Præstegaard.

Fader kom i 12 Aars Alderen i Kathedralskolen i
Viborg, som ligger godt 2 Mil fra Stendalgaard, og blev ind-
logeret hos en Overlærer Reisz, hvis Søn, Carl Reisz, senere
blev Professor ved Københavns Universitet og Overlæge ved
Frederiks Hospital.

Carl Reisz kom i sin Skoletid ofte med Fader til
Stendalgaard og bevarede stedse de bedste Minder fra det raske
Liv, Drengene kunde føre i Skov og paa Hede og de hyggelige
Aftentimer i det harmoniske Hjem.

Bedstefader var som foran nævnt ligesom Blicher en
ivrig Jæger, de var begge musikalske og spillede bl.a. Violin
sammen. Det hændte af og til, at de efter Opfordring spillede
ved musikalske Underholdninger i Viborg.

Som omtalt i Biografisk Lexikon var Bedstefader
yndet af Frederik den Sjette. Denne Venlighed fortsattes
under de følgende Konger. - Baade Christian den Ottende og
Frederik den Syvende besøgte under deres Rejser Stendalgaard.

Under et Besøg af Kong Christian den Ottende paa
Stendalgaard var Ekvipagen beordret til at møde til et ret
tidlig Tidspunkt om Morgenen.

Nu fortælles det om samme Konge, at Præcision ikke
var hans stærke Side, hvorfor Adjudanten mente det forsvar-

ligt at lade Ekvipagen komme lidt senere end Kongen havde bestemt. Saa vil Uheldet, at Kongen just den Morgen staar tidlig op, og Adjudanten styrtede fortvivlet ind til Bedstefader for at bede om et godt Raad.

Bedstefader foreslog da Kongen en kort Spadseretur op paa en nærliggende Høj med en smuk Udsigt og underholdt Kongen saa længe, at det lykkedes Adjudanten at faa Køretøjerne for Døren ved Kongens Hjemkomst til Gaarden.

Medens Blicher endnu var Præst i Thorning, afholdtes der under et Kongebesøg paa Stendalgaard stort Taffel, hvortil St.St.Blicher havde skrevet en Sang - men Danmarks store Digter maatte sammen med andre Folk fra Egnen staa uden for i Mørket og høre Tonerne af sin Sang.

Fader fortalte nedenstaaende Anekdote fra Frederik den Syvendes Besøg som Kronprins.

I den Hensigt at finde Retiraden gik Kronprinsen ud i Gaarden, hvor han traf en ravjydske, ikke særlig kløgtig Havekone, som han spurgte om Vej til den attraaede Retirade. Konen, der var fremmed for denne ophøjede Betegnelse for et Lokum, førte Kronprinsen til Urtehaven til et Bed, hvor der voksede Rødder (Radiser), hvilke Urter dengang var nye paa Egnen, og som havde Konens udelte Interesse - "Værsgod - her er Stedet" - Tableau!

Da Kong Frederik den Syvende en Gang i 1852 var paa Stendalgaard, blev Bedstefader kaldt ind paa Kongens Værelse. En af Hoffolkene sagde da til de unge Døtre: "Nu skal De se en Forandring med Deres Fader, naar han kommer ud". - Da han kom ud, havde han Ridderkorset paa Brystet.

Paa et af Frederik den Syvendes senere Besøg som Konge var han ledsaget af Grevinde Danner. Ved Frokosten blev

Børnene præsenteret, og Bedstefader fortalte da de kongelige, at hans lille Datter just fejrede sin Fødselsdag - den 26' Juni. Da den lille Pige paa Forespørgsel af Grevinden havde meddelt, at hun hed Louise svarede Grevinden: "Det hedder jeg ogsaa, og nu skal Du have en lille Erindring", hvorefter hun gav hende en smuk Kamee. Denne Gave var jo ganske overvældende for Barnet, der senere blev gift med Købmand Kancelliraad Adolph Jørgensen i Odense. Hun bar stedse med Glæde denne Kamee som en kærkommen Erindring om hin Dag.

Stendalgaards store Plantager var efterhaanden blevet velkendt i hele Landet, og Bedstefader nævnes stedse som en af de mere betydelige Pionerer i Hedeplantningens Historie. Under et Besøg af Frederik den Syvende i 1861 - hans sidste Besøg - blev Kongen saa veltilfreds efter at have beset Skoven, at han ved sin Hjemkomst til Stendalgaard udnævnte Bedstefader, som længe havde været Forstraad, og som i 1852 var blevet Ridder, til "virkelig" Justitsraad. Dette betragtedes som en særlig Udmærkelse, og havde for Bedstefader den secundære Virkning, at man i Ministeriet veg tilbage for at opfordre ham til, som paatænkt, at søge sin Afsked umiddelbart efter. Bedstefader fik saaledes opfyldt sit Ønske om at blive noget længere i sit Embede. Hans Død indtraf 9' Juli 1862 kort Tid efter at han havde søgt sin Afsked, ved hvilken Lejlighed han blev udnævnt til "virkelig" Etatsraad.

Han ligger begravet ved Siden af sin første Hustru paa Vium Kirkegaard, og pietetsfulde Eftermænd i hans Embede har i de løbende Aar ført Tilsyn med hans Gravsted, der smykkes af en Mindesten, som hans Enke lod opsætte.

Enken flyttede senere til Odense og døde dersteds

den 10' Maj 1865 og blev begravet paa Odense gamle Kirkegaard.

Forinden vi afslutter Beretningen om Livet paa Stendalgaard, skal vi referere en mærkelig Oplevelse, som hændte Bedstefader i 1820^{erne}.

Han og en Del andre var paa Jagt paa Ulstrup, der ejedes af en ung Mand, Grev Jørgen Scheel, som boede i Paris. Gaarden bestyredes af en Forvalter.

Da Jægerne havde overnattet paa Ulstrup og samledes Dagen derefter, sagde Bedstefader: "Jeg er forresten blevet Ridder i Nat, jeg har faaet et Par Guldsporer."

Han fortalte da, at han om Natten havde set den hvide Dame. En Tapetdør var gaaet op, og den hvide Dame var traadt hen til hans Seng og havde bønfuldt ham om at forandlede, at et Skrin, som stod indemuret i Portbygningen, maatte blive udtaget og dets Indhold af Kostbarheder overgivet den fraværende Ejer, hvorved han kunde blive i Stand til at bringe sin Fædrenegaard paa Fode.

Samme unge Mand skulde ved Fødselen have faaet overdraget en Nøgle, som hørte til Skrinet. Der var den Tradition i Slægten, at Nøglen skulde gaa i Arv fra Fader til Søn, og de henlagte Kostbarheder skulde hjælpe Slægten paa Fode, naar den kom i yderste Nød.

Som Vederlag skulde Bedstefader have et Par Guldsporer, som laa i den ene Ende af Skrinet. - Den hvide Dame pegede ud paa Portbygningen, hvor Skrinet skulde være indemuret, og forsvandt saa stille, som hun var kommet, efter at Bedstefader havde udtalt sin Beklagelse over ikke at være i Stand til at imødekomme hendes Ønske.

Da Jægerne gik ud af Gaarden, pegede Bedstefader paa

det Sted over Forten, hvor Skrinet skulde være indemuret, og som han havde set om Natten. Men han tillagde iøvrigt ikke denne levende Drøm videre Betydning.

Det fortælles, at der mange Aar efter kom en Lands-overretsprokurator til Stendalgaard og bad Bedstefader følge med til Ulstrup, idet Ejeren var død og havde en Nøgle om Halsen, hvorved Mindet om den gamle Historie var dukket frem.

Det er en Kendsgerning, at Bedstefader kun nødtigt fortalte om denne sin forunderlige Drøm, om hvilken der forøvrigt er flere og noget afvigende Versioner, bl.a. skulde hans første Hustru have formaaet ham til at rette Henvendelse til den bortrejste Ejer, og af ham faaet bekræftet, at han var i Besiddelse af denne mystiske Nøgle, og at der fandtes en gammel Familietradition om et skjult Skrin med Kostbarheder, som tilhørte Slægten. Der fortælles ogsaa, at man over Porten fandt et tilmuret hemmeligt Rum, men ingen Kostbarheder.

Det er uden for al Tvivl, at Drømmen er fortalt til St.St.Blicher, som paa Grundlag heraf har faaet Ideen til sin lille Skitse om den jydsk hvide Dame, der er henlagt til Ulstrup.

Om Livet paa Stendalgaard kan anføres, at det levedes sparsommeligt og primitivt paa samme Maade som omkring i Landets Præstegaarde og Proprietærgaarde. Den tidligere omtalte Overførster Brüels Sønnesøn Ludwig Brüel blev i Midten af forrige Aarhundrede Assistent paa Stendalgaard. Han giver selv en karakteristisk Skildring af sin Ankomst en sildig Aften. I Opholdsstuen, som strakte sig tværs igennem Huset, sad Bedstefader for Bordenden sammen med sin Hustru og sine

unge Døtre, Paa Bordet brændte et enligt Tællelys, som man den Gang støbte i Hjemmene. Bedstefader, der hele Livet led af en Øjensygdom og ofte ikke kunde taale at læse, var beskæftiget med at bølge Ærter og havde til det Øjemed en stor Vidiekurv anbragt paa Gulvet ved Siden af sig. Bedstemoder og Døtrene var alle flittigt beskæftigede med deres Haandarbejder. Stuen var kun sparsomt oplyst af det ene Lys. Naar Kvinderne derfor skulde se nøjere paa deres Haandarbejde, maatte de rejse sig og gaa hen til Lyset.

Fra Opholdsstuen, hvor Familien samledes, førte Døre ind til flere mindre Kamre bl.a. det Kammer, som var tiltænkt Brüel. Da Bedstefader anviste ham Kamret, hørte Brüel til sin udelte Fornøjelse Kvinderne ivrigt hviske sammen og fik Formodning om, at Samtalen drejede sig om ham og hans Muligheder for at blive optaget som Svigersøn i Hjemmet. Da de unge Døtre var dygtige i al Husgerning og dertil kvindelige og kundskabsrige, varede det heller ikke saa længe, før Brüel og den smukke Sophie Bang blev forlovede.

Det fortælles, at da han havde friet til Pigen, og hun efter Tidens Vis havde henvist til sine Forældre, stormede Ludwig Brüel, der var lige saa resolut som impulsiv, ned i Kælderen, hvor Bedstemoder var i Funktion for at erholde hendes Samtykke til Forbindelsen.

Bedstefader var en blid Natur, og paa hans gamle Dage, var det vistnok hans unge Hustru, der førte Tøjlerne, af hvilken Grund det er faldet Brüel naturligt først at rette Henvendelse til den virkelige Overkommando.

Brüel og Sophie Bang blev gift den 2^e December 1855 i Vium Kirke, og det nygifte Par flyttede til Wrams Gunvarstorp i Skaane, hvor Brüel havde faaet Ansættelse som Skovrider hos

Sverrigs betydeligste Skovejer Tornerhjelm, der var blevet indtaget i den statelige unge Mand, som han havde truffet ved et Taffel hos Kong Frederik den Syvende.

Under Brüels Sverrigsophold har han haft Besøg af Bedstefader, som derved er kommet i Forbindelse med den bekendte svenske Digter Gustaf Mellin, som var Præst i Nærheden.

Da Bedstefader, som tidligere omtalt, var en poetisk Natur, har de to Mænd ret naturligt fundet hinanden og Mellin har da til Bedstefaders 71 Aars Fødselsdag, den 14' Juli 1857, sendt ham nedenstaaende Digt.

Till Herr Forstradet Bang
Riddare af Dannebrog.
Den 14' Juli 1857.

Impromptu.

Eklöfven pryda
gera den äldriges har,
Wardigt de tyda
Adla förtjenster och ar.

Hedrad, belönad
Bade af Konung och Land,
Fremst är forskönad
Aldren af Kärlekens hand.

Glade Dig trycka
Make och Barn till sitt bröst,
Och för din Lycka
Wännerna höja sin röst.

Ovenstaaende Oplysninger har Skovrider L.B.Brüel meddelt mig foruden flere andre Smaatræk fra Livet paa Stendalgaard bl.a. at det er Bedstefader, som har forfattet den landskendte Fortale til Madam Mangors Kogebog.

Denne Kogebog er indtil nu udkommet i over 40 Oplag, vel et af de største Oplag nogen Bog i Landet er udkommet i, naturligvis bortset fra selve Bibelen.

I de senere Aar er Kogebogen utvivlsomt fortrængt af andre til den moderne Husførelse mere egnede Kogebøger, saa at mange unge kun kender Bogen fra det ofte citerede: "Man tage et Sølvfad"; men den unge Slægt har sikkert kun godt af at læse Fortalen og lægge sig dens almengyldige Sandheder paa Sinde, og jeg skal derfor gengive den i sin Helhed.

Tre indenlandske Krydderier

-----

som anbefales unge Husmødre paa Grund af, at de kun koste lidt, aldrig tabe deres Kraft og derhos have den Egenskab, at jo tarveligere Maden er, desto mere forhøje de dens Velsmag.

Det første Krydderi bestaar i en bestemt og fast overholdt Spisetid, thi Mand og øvrige Deltagere i Maaltidet ere i Almindelighed ingen Sinde mere utaalmodige end i den Tid, der forløber efter det bestemte Klokkeslet, og indtil Maden staar paa Bordet.

Det andet Krydderi er en snehvid Dug, en proper Anretning. Selv den tarveligste Kost faar en forøget Velsmag, naar Øjet med Velbehag hviler paa det hvide Linned, det blanke Porcellæn, de klare Glas - og Tanken om en flink Husmoder knytter sig uvilkaarligt dertil.

Det tredie Krydderi er Husmoderens milde og venlige Ansigt, der lig Solen straalere over det hele og forjager de smaa Skyer af Utilfredshed eller Misnøje med Et og Andet, som ellers kunde svæve paa Husets Himmel og undertiden faa Lejlighed til at samle sig til en Regnbyge.

Fra en Fader til en Datter
i hendes første Kogebog.

For at vende tilbage til Skovrider L.Brüel skal kortelig meddeles, at han efter at have været Skovrider i Sverrig, kom til Rømersdal Skovridergaard paa Bornholm, og derefter afløste sin Fader som Skovrider i Nøddebo, hvor han ejendommelig nok blev afløst af sin Søn.

Da Fader var fyldt 70 Aar fik han Lyst til at nedskrive lidt om sit Levned, men naaede ikke videre langt dermed; det han skrev, var nærmest beregnet paa hans yngste Datter Lily, der fødtes 8' Maj 1885 to Dage efter Faders 59 Aars Fødselsdag.

Disse Erindringer gengives her i Uddrag:

Den 21' August 1892.

Quod felix faustumque sit!

Ofte har jeg følt Lyst til at nedskrive et og andet, der falder mig ind og som muligt kunde interessere Efterlevende at læse; saameget mere, som det Tidsrum jeg har levet i, i flere Henseender frembyder særegen Interesse. Naar jeg tænker tilbage til min tidligste Ungdom, finder jeg Forholdene her i Landet vel næstendels paa samme Standpunkt, som for adskillige Aarhundreder siden, og hvorledes har alt ikke udviklet sig med en rivende, ja, næsten ængstende Hurtighed, saa man uvilkaarlig maa spørge: hvad skal Enden blive? - Der opstilles ofte det Spørgsmaal, hvorlangt ens Erindring strækker sig tilbage; i saa Henseende har jeg et bestemt Holdepunkt for mit Vedkommende: Jeg er født den 6' Maj 1826; i Foraaret 1829 blev der bygget et større Stykke til vort Stuehus, hvorved Lejligheden blev udvidet og forandret. Nu erindrers jeg aldeles tydeligt, at en Søn af vor gamle Præst Meldal, Cand.pharm.

Lauritz Meldal, havde en Puddelhund, der kunde "sitze" og gøre andre Kunster, og det foregik i den gamle Lejlighed; ligeledes mindes jeg flere Tildragelser under Byggeriet, bl.a. at min Fader gik med mig paa Armen og sprang over den gravede Kælderhals og paa flere Bjælker, der vare anbragte; ogsaa at Murmesteren, Königsberg fra Viborg, engang i drukken Tilstand holdt Hus med Arbejderne og jog dem truende og skældende ud af et Kammer, hvori de formodentlig havde sovet til Middag. Saaledes tør jeg bestemt hævde, at jeg kan huske fra jeg var 3 Aar, og det maa vel de fleste normale Mennesker kunne, naar de i den Tid tilfældigvis, som jeg, har faste Holdpunkter samt Tildragelser, der kan efterlade et tilstrækkelig kraftigt Indtryk paa Barnets Sind.

For at komme tilbage til Forholdene i Aarene om 1830, saa er der meget at bemærke. Jeg erindrer, at jeg engang kørte med Fader til Randers, - rimeligvis 1830-32; vi kørte, som sædvanlig, ad de naturlige Veje, der gik med mange Spor ved Siden af hinanden ud over Marker og Enge. Tilsidst kom vi til et Stykke "indgravet Vej", som Fader og Kudskens talte om med stor Beundring, og som jeg aldrig før havde hørt nævne. Efterhaanden blev dog flere Veje indgravede; men i lange Tider var om Vinteren Føret det stadige Spørgsmaal, naar der var Tale om at køre ud; Madam Meldals (Præstekone i Vium) Udtryk, naar hun indbød til Besøg var stadig, at man skulde passe at komme "inden Føret slipper op". Hvorledes saa nu Køretøjerne ud? Vi havde i den første Tid, jeg mindes, et Par røde Heste, som senere afløstes af et Par mørkebrune, et Seletøj af Sivpuder, Rebliner og Skagler, en rødmalet Fjellevogn med 3 Buestole samt et Vognskrin, hvorpaa Kudskens - naar det kneb med Plads - anbragtes med Benene ud af Vognen paa en løs Forsmæk. Med den

Befordring ved jeg mine Forældre og nogle af Børnene kørte de 9 Mil til Aarhus, derfra indskibedes det hele paa Smak til Kallundborg og saa videre ad København til. Det var allermindst 3 Dages Kørsel; hvorlænge Sejladsen varede, var altid meget ubestemt. Formodenlig skulde Smakken gaa 1-2 bestemte Dage om Ugen. Naar Familien saa kom til Aarhus og holdt ind i en Gæstgivergaard, var det første, at skaffe sig Underretning, om Vind og Vejr tillod Afsejlingen; nu kunde de ligge flere Dage i Aarhus og vente paa gunstige Forhold, naar saa Vinden tegnede godt - vare sig Dag eller Nat - kom der Ilbud fra Skipperen, og strax maatte man afsted. Endelig kom alt ombord og de begyndte at sejle, men saa kunde Vinden atter blive kontrær, og de maatte i Land igjen og vente i Gæstgivergaarden paa bedre Tider; allerværst var det, naar de vare komne et godt Stykke ud, og det saa blev Blikstille.

At Tjærekanden fulgte med, hængende under Vognen, har jeg glemt at bemærke; alle Vognene - i al Fald paa denne Egn - vare nemlig træaxlede; selv en lille tostolet grøn holstensk Vogn. Denne solgtes til en nærboende Bonde, og hans gamle Moder var saa henrykt over den fine Vogn, at hun i ledige Timer tog sit Strikketøj og satte sig op i den. Det var maaske da den blev solgt, at Fader fik den jernaxlede Vogn; det var en daarlig grønmalet Brædevogn med en meget ubekvem læderbetrukken Agestol samt et mindre Kudskesæde; men jeg erindrer klart, at den vakte overalt Opsigt, og jeg blev jævnlig spurgt, om det var den jernaxlede. Den første Fjedervogn fik vi først efter, at jeg var bleven Student (1845). Det var vistnok da jeg i Sommerferien 1847 kom hjem; vi havde sejlet det foregaaende Døgn med "Iris" fra København til Aarhus i forrygende Storm og kørt hele Natten; jeg troer Vognen skulde hente mine

Søstre paa Avnsbjerg, og Fader var helt forbauset over, at jeg ikke vilde køre med for at prøve den nye Vogn; men de foregaaende Dages og Nætters Besværligheder lode mig foretrække at gaa i Ro i mit kære Barndomshjem.

I Foraaret 1837 var min Broder og jeg med Fader i København. Naturligvis maatte vi med egen Vogn til Aarhus; men der var et lille Dampskib i Gang til **K**allundborg, og Diligence sat i Gang til København. Jeg erindrer Faders Henrykkelse over denne Befordring, som i Løbet af en Nat førte os lunt og sikkert de 14 Mil. De første af den Slags Vogne vare nu vistnok ogsaa udmærkede. En Kupe til 6 og en til 3 Personer, og i Reglen 4 kraftige og raske Heste; ganske korte Ophold ved Stationerne, hvor Hestene skiftedes. - Først i Efteraaret 1847 hævedes Pastvangen for Landets Vedkommende, og hør nu, hvorledes man havde at forholde sig inden den Tid, naar man vilde rejse: Uagtet Studenterkorpset kun bestod paa Papiret, maatte jeg til min Kompagnichef (Gad) og fik en Attest paa, at min Tjeneste ved Koret ikke var til Hinder for at jeg forlod Fæstningen, dernæst Attest fra min Værtinde, at Gæld ikke hindrede mig i at rejse; med disse to i Lommen maatte jeg Dagen før Afrejsen op paa Raad- og Domhuset, hvor der i den store Forhal i en Krog til højre var anbragt en Baas, hvor der til bestemt Tid sad en gammel gnaven Rad, som for gode Ord og Betaling, efter at have gjennemlæst Attesterne, gav et Pas, hvorpaa hele Personen blev skildret skematisk. Naar man saa kom ombord paa Skibet, maatte Passet fremvises, og, naar det stemmede med Personens Udseende, fik man naadigst en Billet og kunde uforstyrret rejse hjem. Men naar jeg skulde tilbage, maatte jeg Dagen før henvende mig paa Herredskontoret, der laa $1\frac{1}{2}$ Mil fra mit Hjem, saa fik jeg - naturligvis for

Betaling - et nyt Pas; jeg husker ikke, om jeg skulde have en skriftlig Erklæring med fra min Fader; men jeg troer det nok, uagtet han var en personlig Ven af Herredsfogden. I Aarhus skulde Passet viseres, ogsaa mod Betaling; ellers var det ugyldigt paa Dampskibet. Saaledes gik det lige indtil Efteraaret 1847, da, til stor Henrykkelse for mange, men ogsaa til Forførdelse for de gamle Bureaukrater, en kgl. Resolution frigjorde Rejserne.

Den 24^e August.

Det er kun saadan en Gang imellem, at jeg faar Lyst til at tage fat igjen, og saa nedskriver jeg hvad der falder mig ind. Nu vil jeg fortælle lidt om St.St.Blicher. Min Fader studerede først Theologi, men maatte paa Grund af Øjensvaghed opgive Studiet; saa tog han sig en Huslærerpost paa, tilsidst hos Overførster Brüel paa Egelund; der fik han Lyst til at tage Landmaalereksamen, hvilket faldt ham, som udmærket Matematiker, let, og senere Forstexamen med Udmærkelse. 1815 blev han Skovrider paa Alheden; Embedsboligen Stendalgaard ligger i Vium Sogn, lige paa Grænsen af Thorning Sogn, $\frac{1}{2}$ Mil fra denne Præstegaarden. Omtrent paa samme Tid blev Blicher Præst der; de vare Jevnaldrende, ogsaa det forudgaaede Studium førte dem sammen, ligeledes Interessen for Jagt og i det hele for Friluftsliv; ogsaa Fader havde en betydelig poetisk Aare, var meget musikalsk (vel Virtuøs paa Violin), har bl.a. sat en stemningsfuld Melodi til Blichers Forstmandssang: "Lunt min lille Bolig staaer", som aabenbart var skrevet med Stendalgaard for Øjet. - Kort at fortælle: de bleve intime Omgangsfæller, uagtet Fru (eller som det dengang hed Madame) Blicher var yderst vanskelig og egen, ofte meget hensynsløs mod den

stakkels Mand og ubehagelig og lunefuld mod Gæster. Saaledes fortaltes, at hun havde en, efter Datidens Forhold, ualmindelig smukt møbleret Sal; men aldrig tillodes det andre at komme ind i den, ikke engang da der var Afskedsgilde i Anledning af Afrejsen til Spentrup. Derimod kunde Folkene se hende ved enkelte Lejligheder, f.Eks. om Søndagen iføre sig den fineste Puds og gaa ene op i Salen, hvor hun overfor store Speile indtog maleriske Stillinger og dansede frem og tilbage. Senere kom der en Kurre paa Traaden imellem Fader og Blicher. Hans ældste Søn var nemlig bleven theologisk Kandidat med Non, og ham fik vi i Foraaret 1833 til Huslærer; han var en brav Mand, men meget dvask og død; derfor fik Fader en Nabopræst, Carstens i tyske Sogn, til at afholde Examen over os inden Jul; men Udfaldet var saa misligt, at Blicher blev sagt op, og det tog hans Fader meget ilde op. Imidlertid kan det ikke have været mere end højst et Par Aar senere, at jeg var med Fader paa Læsø, og vi lagde Vejen om ad Spentrup; vi overnattede der; jeg mindes, at vi passerede flere pragtfuldt møblerede Værelser, inden vi kom ind i Gæstekamret. Næste Dag fulgte Blicher os paa Vej til et Færgested, vistnok Hadsund. Den sidste Gang, jeg saa Blicher, var i Sommerferien 1846 eller 47; da kom han paa sin Fod fra Vium til os, herfra vilde han til København og videre til Laaland (jeg troer Grev Knuth) og haabede at faa Midler til en Rejse til England, for at opsøge en Egn, hvor der skulde tales et Sprog saa ejendommeligt, at en Indfødt og en Ravjydsk kunde forstaa hinanden. Han mødte i en meget pæn sort Dragt og den karakteristiske storskyggede Kaskjet paa Hovedet, en Paraply i Haanden og en Krave i Lommen: voila tout. To Dage efter skulde jeg tilbage til København, og han blev meget glad over med mig at

kunne komme billigt til Aarhus. Vor Vogn kørte os til Ans Kro, hvor jeg havde sat mine Kammerater fra Viborg Stævne, og hvor vi i Forening lejede en Extra-Postvogn til Aarhus. Blicher betalte redelig sin Part; men han var jo ikke ekviperet til Natkørsel; heldigvis havde jeg foruden en Overfrakke en Rejsekappe, som jeg fandt mig forpligtet til at overlade den gamle Mand, som, trods den, frøs meget i den raakolde Nat. I det Par Dage, vi saaledes var sammen, viste han sig som en yderst elskværdig, fordringsløs og hensyntagende Mand, som fortalte meget underholdende. Blandt andet mindes jeg, at han fremførte en Teori om, at der engang før Menneskene, havde levet Fornuftvæsener, og et af hans Argumenter var det, at han havde fundet eller set Kunstprodukter, som intet Menneske kunde tænkes at have Nytte eller Glæde af. - Samme Peder Daniel Blicher (vor første Huslærer) blev senere Præst og Skolelærer paa Venø - nok et usselt Kald; men han og hans fornuftige Kone vare gode Økonomer, saa de kom pænt ud af det, og, da han senere fik et bedre Kald og engang besøgte os, fortalte han, at de havde det udmærket og nu lagde Penge op.

Den 22' Oktober 1897.

Endelig fik jeg engang Lyst til at skrive lidt heri, nu, da jeg nyder et næsten ufrivilligt Otium, men forresten lider af den saakaldte "sjællandske Syge", saa jeg - med mine godt 71 Aar paa Ryggen - føler mig mest tiltalt af at drive om i Haven om Sommeren, og hænge i en mægtig Stol med en Bog i Haanden om Vinteren. Dog maa jeg sige, at jeg altid med Interesse læser i Bogen, og ikke for et Syns Skyld har den for mig. Med Alderen føler jeg, at jeg bliver hurtigere træt henad Aften, ligesom jeg, for Varmens Skyld,

længes tidligt efter Sengen. Men - Gud være lovet - i aandelig Henseende føler jeg endnu ingen Tilbagegang, og i Sommer, da jeg var ene Læge i over et Par Maaneder, blev jeg aldeles ikke træt af Arbejdet, tværtimod følte jeg mig glad ved Bevidstheden om vedvarende at kunne udfylde min Plads.

Jeg, ligesom mange af mine Jevnaldrende, har egentlig haft en mærkelig urolig Ungdom og en uregelmæssig Uddannelse. Den senere efterfølgende Generation kan maaske ikke forstaa den Udvikling, vi fik, og ej heller goutere de mange Minder, vi har fra den Tid, som vedblivende staaer for os i et uforglemmeligt Lys.

I Oktober 1845 blev jeg Student, som den Gang var Gangen i Studierne (d.v.s. den normale Tid for Studenterexamen; jfr. H.C.Andersens "Oktober bliver man Student - at sige: naar man staaer sin Prøve"); i November gik alle Russerne Exercerskolen igjennem i Gothersgades Exercerhus, en udmærket Rekreationstid efter den strænge Tid hele det forrige Aar, og tillige en Lejlighed til at stifte Bekjendtskab med vore Commilitoner. Saa begyndte Forelæsningerne, 1ste Del af Filosofikum Examen i April Maaned, 2^{den} Del i Oktober. Først altsaa derefter begyndte man paa de særlige Studier; jeg indrømmer, at jeg drev den temmelig af, saa jeg egentlig dovnede; men Ungdommens Udskejelser tog jeg lykkeligvis aldeles ikke Del i. Saa døde Christian den Ottende den 20' Januar 1848, en Maaned efter udbrød den franske Revolution med Bortjagen af Ludvig Filip, og ca. den 20' Marts kulminerede Urolighederne i Hertugdømmerne. Enhver, der ikke var et rent Drog eller Læsehest, blev reven med af Forholdene. Alle smed Bøgerne og tog fat paa Bøsserne; Forelæsninger om Vaabenlære, Feltøvelse m.m. overværedes, ellers hørtes ingen. Studenterne, der i

Efteraaret 1845 og andre Aar havde gjennemgaaet en god Exer-cerskole, kom, med mange andre, paa Kommandoskole; saa ud paa Skydebanen og paa Feltøvelser, og jeg var saa vidt, at jeg paa min Fødselsdag kunde melde mig hos Chefen for den nyoprettede 2' Reservebataillon, Pladskommandanten for København, Major Schow, som boede i Bygningen over den gamle Nørreport; jeg blev med Glæde modtaget, antaget som Sergeant ved 3' Kompagni, med Ordre til at melde mig hos Kompagnichefen, Stokhus-inspektør Kaptajn Nissen, fik Seddel til Varedepotet, hvor der blev taget Maal til Uniform og udleveret Armatur. Naa, nu kommer jeg nok ind paa min gamle Kæphest, Krigen, bryder af og siger blot, at Bataillonen - den første af de Reservebatailloner, der kom med i Krigen - drog fuldt feltberedt ud af Vesterport den 24' Maj. Efter afsluttet Vaabenstilstand blev Bataillonen opløst, og vi kom tilbage til København den 6' November; jeg valgte at begynde igjen paa Studiet, i Stedet for at blive i Tjenesten og uddannes til Lieutenant, saa "grøn" og saa lidt theoretisk, og endnu mindre praktisk uddannet jeg var, blev jeg dog udkommanderet - værnepligtig i Henhold til den nye Værnepligtslov - som Underlæge ved Krigens Udbrud 1849; kom, efter et lille Ophold i Middelfart og Billeshave til Frederits, hvor jeg var under Bombardementet og Ildebranden; der fik jeg Tyfus under Belejringen og førtes til Assens, hvorfra jeg udskreves i August og til København, uden yderligere Deltagelse i Lazarettjenesten.

Atter i December 1849 udkommanderedes jeg til Als, hvor jeg tilbragte Vinteren ved 13' Bataillon. Den udmærkede, brave Overlæge Gradmann tog sig af mig og en anden ligestillet og gav os i det Halvaar, han hjalp os frem, saa meget ind, at i al Fald jeg følte mig ret sikker ligeoverfor senere ind-

løbende Eventualiteter, og jeg troer ogsaa, at jeg klarede mig respektabelt - i al Fald uden at gøre større Dumheder - i det næste Halvaar i Flensborg. I Foraaret 1851 endtes Krigen, og vi demitteredes; men saa var det drøjt, efter 3 Aars Fraværelse, at komme tilbage, se alle de yngre Mænd dukke op og tildels overfløje os, og saa begynde forfra; vel med en hel Del Praktik, men med Theorien gaaet fløjten. Man begyndte saaledes forfra, først til Kantussen, Dissektion m.m. Saa kom i 1853 atter en stor Afbrydelse: Koleraen i København; jeg gjorde Tjeneste paa et Bureau i Lavendelstræde og fik rigelig Lejlighed til at lære denne Sygdom at kjende; men Tiden gik til lige hen ad Efteraaret, da der begyndtes igjen paa det regelmæssige Studium. Naar jeg desuden flere Gange lod mig afbryde, ved at lade mig konstituere som Underlæge, og desuden maatte, for Udkommets Skyld, informere i Skoler i Naturhistorie, saa vilde det kunne forstaaes, at jeg først i Vinteren 1856-57 kunde tage Embeds-Examen og allerede den 1' Oktober 1856 maatte jeg tage imod min Kandidatplads paa Alm.Hospital, hvor jeg forblev til jeg drog herud i Marts 1857, efter i Vinteren at have gennemgaaet det befalede Kursus paa Fødselsstiftelsen, der den Gang var et halvt Aar (nu - horrible dictu - kun en Maaned). Min gamle Rektor, Olsen i Viborg, gav mig det Testimonium, at jeg var mere skikket til praktisk Virksomhed, end til videnskabelig Retning (vitam ambrotilem). Det lader til, at Skæbnen netop har ført mit Liv derhen, og nogen Theoretiker i større Forstand var der vist aldrig blevet ud af mig.

Som foran anført paa Side 27 nævner Fader i sine Erindringer, at Bedstefader har sat en stemningsfuld Melodi til Blichers Forstmandssang "Lunt min lille Bolig staar", som skal være skrevet med Stendalgaard for Øje.

Denne Sang har for henved 100 Aar siden været offentliggjort i Tidsskriftet "Diana" og er vel nu nærmest glemt, det er jo navnlig hans Noveller, som er kendt i Befolkningen.

Imidlertid er Digtet skrevet af Danmarks store Digter og alene af den Grund bør det ikke gaa i Forglemmelse, og da det desuden er et smukt Digt og har særlig Interesse for Descendenter af Jens Bang, skal jeg gengive det her, hvad der er mig en saa meget større Glæde, som det er lykkedes Skovrider L.Brüel at skaffe Bedstefaders Komposition til Veje, idet vor Fætter Arkitekt Frits Bang har kunnet rekonstruere Melodien til Sangen, som ofte er spillet i hans musikalske Barndomshjem paa Arresødal Skovridergaard ved Frederiksværk. Noderne er nu vedlagt Bogen og Bedstefaders Komposition til St.St.Blichers Forstmandssang er saaledes bevaret for Efterslægten.

Forstmandssang.

Lunt min lille Bolig staar
Sig for Verden dølgger.
Højt henover Stormen gaar
Gennem Skovens Bølger.
Tætte Busk og ranke Træ
Er mit Skjul, mit Hegn, mit Læ.

Skoven med sin stærke Arm
Huldt min Hytte favner.
Udenfor er Sorg og Larm;
Her jeg roligt havner.
Verden har sin vilde Lyst
Jeg har Fred i sorgfrit Bryst.

Hisset ude jage de
Efter Guld og Hæder,
Jeg maa sukke, jeg maa le
Ad de tomme Glæder:
Verdens Ære, Verdens Magt!
Eja! hvilken daarlig Jagt!

Jeg har Rigdom mer end nok -
Mine Planters Skare
Trindt iblandt dem gaar min Flok -
Hjort og Buk og Hare!
I mit Hus en kærlig Viv -
Eja, hvilket herligt Liv.

Tidens Storme fælde skal
Alt hvad Hænder rejse:
Store Stæder, stolte Hal,
Selv hvor højt de knejse;
Men om alt end falde maa
Skal min kære Skov dog staa.

Lad da synke Aar for Aar
Støvets Værk i Støvet!
Skoven smykker sig hver Vaar
Atter ung med Løvet;
Staar, naar selv jeg har fuldendt,
Mig et varigt Monument.

St.St.Blicher.

Da Bedstefaders første Hustru efter 8 Aars Ægteskab var afgaaet ved Døden i en Alder af 32 Aar, sendte St.St.Blicher et Mindedigt til Bedstefader.

Dette Digt, der er bevaret i Slægten og ikke hidtil offentliggjort, gengives her.

Mindeblomster paa Fru Bangs Grav 1824.

Jeg visnede med Løvet
Og sank i Dødens Favn
Giv nu mit Støv til Støvet
Til stille Vinterhavn.
Min Aand af jordisk Fængsel
Udløste sig med Hast
Men Hjertets bedste Længsel
Blev stillet da det brast.
I Elskte! græder ikke
For jeg min Himmel naar,
Kun nogle Øjeblikke
Jeg foran Eder gaar.
Farvel du dyrebare
Min Mage huld og blid,
Jeg maa fra dig bortfare -
Farvel en føje Tid.
Lev for de kjære Spæde
Jeg under Hjertet bar
Bevar de søde Minder
Om trofast Kjærlighed.
Hvorfor din Taare rinder
Endnu de ikke veed,
O! lad dem aldrig savne
Den, Gud har til sig kaldt!
Jeg dem og dig skal favne
Naar Eders Aar er talt,
Saalænge dæmp din Smerte
Med Haab kun tænk paa mig!
Bær med et roligt Hjerte
Hvad Gud tilskikker dig.
Det korte Liv forsvinder
Med Fryd og Smerte brat,
En evig Vaar oprinder
Bag Dødens mørke Nat
Giv Natten du og Døden
Hvad dem kun høre til
Min Aand i Morgenrøden
Til Glæden ile vil.

St.St.Blicher.

K R I G S E R I N D R I N G E R

1848 - 1849 - 1850

Som foran anført blev Fader Student i Oktober
Maaned 1845.

I November indrulleredes han sammen med alle
andre Russer i Studenterkoret og gennemgik Ekserserskolen
i Gothersgade Ekserserhus. Sammestød gennemgik jeg i Vinte-
ren 1886/87 Ekserserskolen i Akademisk Skyttekorps, men der
var den Forskel, at Studenterkoret var tvungen Værnepligt,
Skyttekorpsset frivilligt, og min Søn Jens, der er opkaldt
efter sin Oldefader, tjente i Akademisk Skyttekorps i
1926/27 - altsaa 4de Generation paa Sværdsiden.

Der fortælles mange muntre Historier fra hint
uroelige Studenterkor, hvor Ungdommen slog sig løs og lavede
Løjer, undertiden alvorlige nok, som den Gang to Studenter
øvede Bajonetfægtning i Ekserserhuset mod en Gibsbuste af
Kong Frederik den Sjette med det Resultat, at Busten ramlede
ned af Piedestalen og blev sønderslaaet. Det blev med Da-
tidens Øjne anset for Majestætsfornærmelse, de to Syndere
blev relegeret fra Universitetet og maatte op til Kong
Christian den Ottende og bede om Forladelse. Slig Ubesindig-
hed taalte man ikke i Kongens København.

Foruden Øvelserne i Ekserserhuset holdtes Felt-
tjeneste paa Nørrefælled, og de alt andet end militærisk-
sindede Studenter var jo mere oplagte til Løjer end til at
underkaste sig de befalede Reglementer. Deres Fremrykning
i to Geledder paa en Linie lignede nærmest Aal, der snoede

sig, og Befalingsmændene tordnede og lynede forgæves mod Studenterne.

En Dag kom der Melding om, at Kong Christian den Ottende vilde inspicere Københavns Garnison - altsaa ogsaa Studenterkoret - næste Dag paa Fælled.

Det saa jo ret broget ud for dette Kor, der ikke kunde noget og aldrig havde lagt Alvor i Sagerne. Majoren var nærmest fortvivlet men tog det forstandige Parti at bede - ikke befale - de unge Studenter om at vise deres Intelligens og glæde ham ved at gøre deres Sager ordentligt.

Dette kunde de unge ikke staa for, og da Koret i to lange Geledder skulde foretage Svingning om højre Fløj, gik de i saa snorlige Rækker, at Kongen begejstredes og komplimenterede Majoren for sine Underordnedes smukke Holdning.

Efter endt Feltøvelse paa Fælled traadte Mandskabet af med Undtagelse af Fanebæreren og Fanevagten, der maatte marschere stramt bagefter Majoren, som red strunk med dragen Sabel gennem Byens Gader til sin Bolig, hvor Fanen skulde afleveres.

Det hændte en Gang, at de fire Studenter, der var Fanevagt, blev trætte af denne Marschtur, og da de naaede til Kongens Nytorv, og Majoren med martialsk Holdning red ind i Østergade, drejede Studenterne ganske rolig af til venstre, gik ind hos a Porta, hvor de satte Fanen i Porten og styrkede sig med en Frokost. Imedens red Majoren med dragen Sabel i Skridtgang op gennem Strøget til stor Undren for de passerende, og endnu større Undren for ham selv, da han naaede sin Bopæl og begyndte at kommandere Fanevagten, som var sporløst forsvunden. Det blev naturligvis en fæl

Historie med Krigsret og Rysten paa Hovedet blandt de gamle Officerer over Ungdommens rædsomme Fordærvelse.

Ved Siden af den tvungne Militærtjeneste forbedrede Fader sig - efter i Oktober 1846 at have taget den saakaldte 2^{den} Eksamen - paa sit medicinske Studium.

København var den Gang en Fæstning, og Portene lukkedes hver Aften - jeg tror det var ved 10 Tiden -. Man havde altsaa at være inden for Portene i rette Tid. Der skete dog vist visse Lettelser i de Aar, men Hovedreglen var den, at Landsfaderen fik sin Hovedstads Nøgler afleveret paa Christiansborg Slot hver Aften.

Fader boede som Student i Nyboder, som i mange Generationer har været Hjemsted for unge Studerende fra Provinsen. Derfra gik han gerne langs Voldene (Kirsebærgangen) gennem Nørregade til Forelæsning paa Universitetet. Dette skete ogsaa en Martsdag i 1848. Paa Voldene tumlede Artilleristerne med Kanonerne, og Fader saa interesseret til, idet han tænkte paa, hvorvidt de mange Rygter fra Holsten og Slesvig om Uroligheder skulde blive til Alvor. Da han naaede Universitetspladsen, stod hans Kammerater i ivrig samtalende Klynger, og han erfarede da, at Oprøret var brudt ud.

Det var med den største Overvindelse, at Studenterne den Dag overværede Forelæsningen paa Universitetet, - ingen hørte efter, dertil var de for optagne. Det blev da ogsaa den sidste Forelæsning, Fader hørte paa Universitetet det Aar. Hans Fortællinger om det mærkværdige Aar 1848 kan ikke gengives.

Der var en begejstret Stemning over hele Byen, man drog fra det ene Sted til det andet for at høre nyt og se nyt. Man tiltalte ugenert hinanden paa Gaden og fortalte de

sidste Nyheder. Da Deputationen fra Rensborg kom til København, dannede Studenterne Vagt for denne Deputation, som blev indkvarteret hos Grosserer Hage i Store Kongensgade.

Fader deltog i Mødet i Hippodromen (senere Folke-teatret), i Kasinomødet og var med i Optoget til Kongen. Alt og alle var paa Kogepunktet af Begejstring, og det var da ganske naturligt for en rask ung Mand at smide Bogen og gribe Bøssen. Selv de ærværdige Professorer paa Universitetet holdt Geværeksersits inde i Universitetsgaarden.

Fader meldte sig altsaa som frivillig - Værnepligten blev først indført 1849 - og blev efter 6 Ugers Uddannelse paa Kommandoskolen ansat ved 2' Reservebataillon, som Sergeant ved 3' Kompagni. Bataillonen blev kommanderet af en ældre Linieofficer, Major Schow, og 3' Kompagnies Chef blev Kaptajn Nissen. Begge var fine og intelligente akademiuddannede Officerer, men Kompagniets Løjtnant var ikke saa heldig. Det var en afdanket Underofficer fra Frederik den Sjettes Tid, der var havnet i Toldetaten og bar lidt Præg af at have kigget for dybt i Hæverten. Han meldte sig og blev gjort til Løjtnant, til hvilken Stilling han savnede alle Kvalifikationer. Kaptajnen tog sig direkte af de unge Sergeanthers Uddannelse. Der var 4 saadanne - alle frivillige Studenter - den ene, stud.polyt. Søren Frich, avancerede under Krigen til Løjtnant. Han grundlagde efter Krigen Frichs Jernstøberi og Fabrik i Aarhus. En anden af Sergeantherne, stud.med. Hansen, blev senere Læge i Helsingør.

Bataillonen drog fra København den 24' Maj ad Vesteport til Roskilde. Efter at være vel trakteret af de Roskilde Borgere paa Hestetorvet marscherede de videre ad Landevejen til Korsør. Det var under en ejendommelig Stemning, at de

unge Krigere drog gennem Sjælland, hilst med Begejstring af Befolkningen, der mødte frem og tiljublede de tapre Landsoldater. Ved Ankomsten til Korsør indskibedes Bataillonen og sejlede til Hørup Hav paa Als. Derfra marscheredes til Sønderborg. Da de nærmede sig denne By, kunde de høre Kanontordenen fra Dybbøl - det var just den 5' Juni, da Tyskerne havde paabegyndt et Angreb. Fader omtalte ofte den Alvor, der greb alle, da de gjorde Holdt ved Pontonbroen, og der blev kommanderet, at Geværene skulde lades med skarpt. Nu var man inde paa Livet af Begivenhederne, det var noget andet og mere alvorligt end Studenterkommerset paa Fælleden. Straks efter marscherede Bataillonen over Pontonbroen og efter at være kommet over til Sundeved saa de den første faldne, en oldenborgsk Soldat, der var dræbt af en Kugle midt i Panden.

Som foran omtalt afgik anden Reservebataillon fra København den 24' Maj 1848, men Kampen i Sønderjylland havde allerede taget sin Begyndelse i April Maaned; saaledes havde vi Kampen ved Bov den 9' April, og de Danskes Indrykning i Flensborg og videre Syd paa til Slesvig By og Dannevirke, derefter følger Prøjsernes Angreb paa de Danske i Slesvig Paaskedag den 23' April 1848, hvorved Armeen efter haardnakket Modstand blev tvungen tilbage mod Flensborg og videre mod Als. Den tyske Arme delte sig saaledes, at den prøjsiske Overgeneral Wrangel gik mod Nord og besatte Jylland, som han udpinte paa alle Maader, medens den tyske Forbundsdivision, som talte ca. 10000 Mand under General Halkett, besatte Sundeved og truede Als.

Paa det Tidspunkt, hvor alt saa ret fortvivlet ud, greb den russiske Regering imidlertid ind og krævede, at

den 28' Maj, hvor den danske Arme trængte frem fra Als over Dybbøl til Nybøl, hvorved Armeen igen fik Fodfæste paa Slesvigs Grund (Sundeved).

Da Tyskerne laa henimod Graasten og Nord paa mod Aabenraa, holdtes Kampene gaaende de følgende Dage indtil 5' Juni, da General Halkett vilde højtideligholde Kongen af Hannovers Fødselsdag ved et Angreb paa Dybbøl for at kaste den danske Arme tilbage fra de Stillinger, som den havde erobret den 28' Maj.

Det var altsaa i denne Kamp at 2' Reservebataillon fik sin Ilddaab.

Straks efter at Bataillonens var marscheret over Pontonbroen, fik den Ordre til at rykke mod Nord til Ragebøl; ankommen hertil beordrede General Schleppegrell denne Bataillon til at gaa frem imod Stenderup for ved et Flankeangreb mod Stenderup Skov at standse Fjendens Fremrykning mod Dybbøl. Samtidig fik Oberst Rye Befaling til at sende 12' Bataillon til Bøffel Kobbøl for at standse Oberst Marschalck.

Den danske Hær blev imidlertid tvunget til at trække sig tilbage til Dybbøl-Stillingen, hvortil alle Reserverne, der kunde skaffes fra Als, blev dirigeret.

Efter en voldsom Kanonkamp opgav Tyskerne ved 5 Tiden om Eftermiddagen videre Fremrykning; men Stabschefen, Oberst Læssøe, som under Artilleri-Kampen havde staaet paa Dybbøl Bjerg, saa nu, at Øjeblikket var kommet til at handle.

Hele den danske Arme stormede frem, og et tysk Øjenvidne giver følgende Skildring af denne berømte Fremrykning, der fandt Sted henimod Solnedgang: "Som en blodrød Sky truede med Ødelæggelse væltede de danske Skarer ned over Banken". Under denne Fremrykning deltog ogsaa 2' Reservebataillon paa

venstre Fløj, og da Natten brød frem, bivuakerede den danske Arme paa Slagmarken.

Der var blevet oprettet en Slags Feltpost, og det lykkedes Fader at faa sendt sine Forældre paa Stendalgaard en lille Hilsen med Melding om den første Kamp og Sejr. Dette Brev blev den første Meddelelse, der naaede Viborgegnen, hvor der gik ilde Rygter om danske Nederlag, og Bedstefader var saa stolt over at have to Sønner med til at forsvare Fædrelandet (den ældste Søn Frits deltog som jydsk Herregaards-skytte), at han i en tjenstlig Indberetning til Ministeriet om forstlige Sager gav en Tilføjelse om den lige indløbne Meddelelse fra sin yngste Søn. - Jeg fik en Gang i min Studentertid en Afskrift af denne ejendommelige Indberetning af Professor A.Oppermann, der havde fundet den blandt forstlige Sager. Det illustrerer Stemningen i hine Tider.

Under den natlige Bivuak om Lejerbaalene blev man pludselig vækket af et Skud, og alle Mand greb trods Søvnighed og Træthed til Vaaben, da man antog det for et Varselskud fra Vedetkæden. Det viste sig at være blind Alarm, det var Faders Skolekammerat Carl Reisz, senere Professor, som ligeledes var frivillig Student. Han havde ved et Uheld væltet sit Gevær, hvorved Skuddet gik af. Han fik forøvrigt Kuglen gennem Haanden. Men hele Armeen var alarmeret.

Som foran omtalt svarede 2' Reservebataillons Løjtnant ikke helt til Forventningerne, og han var noget jaloux over, at Kaptajnen tog sig saa faderligt af de unge Sergeanter, og det kom til idelige Smaarivninger. En Sommeraften efter at Bataillonen havde udsat Vedetter, udbad Fader sig Tilladelse hos Løjtnanten til at medtage et Par Mand og inspicere Vedetkæden. Tilladelsen blev givet, men Fader fik

samtidig Paalæg om at gaa til en Landsby uden for Vedetkæden, hvor Bataillonens havde været indkvarteret nogle Dage før og i en bestemt Gaard hente Løjtnantens Kappe, som han under Bataillonens hastige Tilbagetog ikke havde naaet at faa med. Da Fader bemærkede, at denne Landsby efter alt at dømme var besat af Fjenden, spurgte Løjtnanten, om han var bange, og om han ikke forstod en Ordre, hvorpaa Patrouillen marscherede af Sted. De var ikke kommet ret langt, før Mandskabet rettede Henvendelse til Fader, om han virkelig agtede at føre dem til Landsbyen, hvor Fjenden var set om Dagen og sandsynligvis var endnu. Fader maatte jo svare, at han havde faaet udtrykkelig Ordre, og at en Ordre skulde pareres. Man marscherede altsaa af Sted, men ad lidt andre Veje end oprindeligt planlagt, idet Fader nærede Haab om at træffe Kaptajn Nissen et Sted ude ved Vedetkæden. Det lykkedes da ogsaa, og paa Kaptajns Forespørgsel om, hvor denne Patrouille skulde hen, rapporterede Fader Ordren fra Løjtnanten. Kaptajnen udbrød: "Er han da splitter tosset den Løjtnant. Jeg giver Dem udtrykkelig Contraordre, og De vover ikke at komme uden for Vedetkæden." Paa denne Maade undgik Patrouillen at komme ud paa Eftersøgning af Løjtnantens Kappe, men Fader kom ikke til at dø i Synden, og maatte i lange Tider høre ilde fra Løjtnanten om, at Bang var bange.

I den følgende Tid var der Smaakampe i de paagældende Egne, men der blev ikke i Resten af Felttoget i 1848 Lejlighed til for 2' Reservebataillon at deltage i større Kampe.

Saa kom Vaabenstilstanden, hen paa Vinteren hjemsendtes Bataillonens og Fader begyndte atter paa sine afbrudte Studier.

I 1849 kom Loven om almindelig Værnepligt, og Fader

blev udtaget til Underlæge.

Det var med Vemod, at han om Foraaret saa 2' Reservebataillon drage i Felten, men kort efter fik han Ordre til at melde sig paa Feltlasarethet paa Billeshave nær Middelfart. Efter nogen Tids Ophold der beordredes han til at afgaa til Fredericia, hvor Oberst Lunding den Gang var Kommandant. Oberst Lunding var en fremragende Ingeniørofficer, en barsk og determineret Herre. Der fortælles, at han sammen med en Del Officerer ledsagede Kong Frederik den Syvende under en Inspektion af Fredericias Fæstningsværker, som efter den almindelige Opfattelse inden for Hæren ikke mentes at kunne holde for et fjendtligt Angreb. Kong Frederik den Syvende skulde da have udtalt denne Mening til de ledsagende Officerer, som tiltraadte hans Opfattelse, men Lunding holdt paa, at Fæstningen kunde og burde forsvares, hvorpaa Kongen skulde have vendt sig mod Lunding med de Ord: "De har Kommandoen over Fredericia, Herr Oberst".

Kendsgerningen gav Lunding Ret. - Hans Forsvar af Fredericia blev en enestaaende Bedrift i dansk Krigshistorie. Utallige er de Anekdoter, der verserede om Lunding, som med jernhaard Disciplin, der grænsede til Stædighed, holdt Fæstningen mod Insurgenternes Belejring, indtil 6' Julidagen oprandt og Fjenden joges bort med store Tab.

Lunding var gift med en Datter af Grosserer Mangor og Anne Marie Bang (Kogebogens bekendte Forfatterinde) og altsaa Onkel til Fader. Fader mindedes den barske Modtagelse, der blev ham til Del, da han den 6' Maj meldte sig hos Kommandanten. - Om de Begivenheder der fulgte paa, har vi Faders Optegnelser, som i det efterfølgende refereres i Uddrag.

Fredericia.

6' Maj 1849.

Det er en underlig Fødselsdag for mig i Dag. Op Kl. 5½ (de øvrige Dage Kl. 8) og en Time efter maa jeg forlade det Sted, hvor jeg har tilbragt 14, for det meste overordentlig behagelige Dage. Det gjorde mig inderlig ondt at forlade den brave Kaptajn med sin herlige Familie, og jeg maatte tvinge mig for ikke at faa Taarer i Øjnene ved Afskeden.

Overlæge Hedemann og Løjtnant Mejern kom jeg, vort korte Bekendtskab uagtet, til at holde særdeles meget af; da vi skiltes, haabede jeg snart at se dem begge. Behageligt for mig var det, at den flinke Løjtnant Müller fulgte med herover. Kaptajns Fiskere turde ikke, formedelst Stormen, sætte os over Bæltet; men ved Færgegaarden fik vi en Sejlbaad, og kom lykkelig over, skønt Vandet strømede ind til os, baade luvart og læ (eller hvad det er, det hedder i Sømandssproget).

Kommen ~~il~~ land, satte jeg Tøjet ind i Toldboden og trissede selv op paa Lasarethet.

Der traf jeg Overlægen og Israll, min baade For- og Eftermand; han var beordret her til Lasarethet inat og var netop kommen op paa Stuerne, da jeg kom og, til hans store Forbauselse, kaldte ham bort igen.

Her saa jeg ogsaa to af mine Bekendte, Hovitz (den senere berømte Gynækolog) og Magnus (senere Distriktslæge i Hobro), hvilken sidste boer meget godt her. Han tilbød mig at bo hos ham, hvorved jeg blev meget fornøjet. Straks, da jeg kom hertil, maatte jeg ifærd med en Evakuationsliste. Oh, de fordømte og evindelige Lister! Bends antager bestemt,

at de Syge er til for Listernes Skyld, og ikke omvendt.

Vi fire Læger spiste en god Frokost med Madeira til.

Lunding gjorde jeg min skyldige Opvartning, som Undersaat i hans Kongerige; men vi skiltes naturligvis som Paarørende og Bekendte. Middagsmaden upaaklagelig. En Spadse-retur med Magnus, hvorved vi besaa de smukke Fæstningsværker; derpaa Lister igen. Klokken 6 Stuegang. 60 Patienter evakue-redes idag; derfor kun henimod 30 tilbage. Halvparten Skud-saar, 1/3 Pneumonia. Den berømte Trompeter Madsen indkommen med Ophthalmia.

Mærkeligt at se den Orden, der hersker paa hele Lasarethet, og den veltilfredse Sindsstemning, der er ud-bredt over næsten alle de saarede; en smuk Modsætning til Billeshave! Efter at have iagttaget dette, er jeg næsten glad ved at være ansat; men, hvem ved, hvad der stikker Mandarinen; maaske er jeg i Morgen Aften ved denne Tid paa Als. - Inat døde her en Mand. Han indkom den 3^{die}. En Kugle havde boret et Hul i Hovedet.

En underlig Modsætning imellem den Dag igaar og den i Dag.

Igaar levede jeg i en herlig Families Kreds. Om-givelserne var smukke. Overalt mødte Øjet grønne Marker og nysudsprungne Træer, og en mild varmende Sol beskinne-de det hele.

Idag lever jeg et fuldkomment Studenterliv; op-holder mig i en halvbelejret Fæstning; inde er det hunde-koldt og ude hører man Stormen hyle af Hjertens Grund.

Og dog føler jeg mig særdeles veltilfreds i min nye Stilling, og det samme gjorde jeg naturligvis ogsaa i

min gamle d.v.s.: min fjortendagegamle (sit venia verbo).

Idag er det et Aar siden jeg fik Løfte om Ansættelse ved 2' Reservebataillon.

Det var en prægtig Sommer, jeg tilbragte som Sergeant, oprigtig talt morsommere, end den kommende lader til at blive.

Jeg kan ikke begribe, hvor de Breve, der rimeligvis alt for længere Tid siden er skrevne til mig, befinde sig.

Ingen i Middelfart, ingen her.

Den eneste Skrivelse, jeg har modtaget siden min Afrejse fra København er et Par Ord fra en, som aldrig før har skrevet mig til, Kr.Grønlund. Sørgeligt med hans Broder, der i Gaar døde af Stivkrampe.

8' Maj 1849.

En egen Situation: hvert Øjeblik kunde vi vente de fjendtlige Kugler over vore Hoveder. Igaar Kl.12 kom den første Vogn med Saarede, og nu vedbliver Transporter lige til Aften. 6 a 7 Amputationer. Sørgeligt med min Ven Silfverberg, hvis Laar blev amputeret. Gud maa vide, hvorledes han slipper. Vor gamle Kudsk Kresten indkom med en Kugle igennem øverste Del af venstre Bryst og ud igennem Skulderbladet. Det er vel ikke usandsynligt, at han kommer sig igen.

Inat Kl.2 begyndte min Vagt; 4, om ikke flere, ere døde. Ved Middagstid i Dag hørte jeg Kanonskud fra Voldene. Da jeg fik at høre, hvad der var paafærde, gik jeg ud for selv at se. Omtrent $\frac{1}{4}$ Mil herfra have Tyskerne opført en Skanse, og arbejde ivrigt paa den. Af og til sende vi en Bombe ud til dem; øjeblikkelig springe Folkene ned bag Jord-

voldene, og straks efter op, for at fortsætte Arbejdet.

Fra Fjenden høres ingen Skud, men hvorlænge lader han os vel i Ro? Bends var her nu og sagde, at Overlæge Hvidding, Magnus og jeg skulde forblive ved Lasarettet. I Tilfælde af Bombardement (og det kan man vel med temmelig Sikkerhed vente) er vor Stilling intet mindre end behagelig, dog haaber jeg, at jeg med Rolighed skal efter Evne opfylde min Pligt, i hvad der saa end indtræffer. Gud give, at jeg stedse maa erindre, at det er min Pligt at sørge for dem, der ej selv kunde hjælpe sig, og ikke lægge for megen Vægt paa egen Sikkerhed.

Faar jeg Tid til at skrive imorgen, eller er jeg maaske endog ude af Stand dertil. Dette forbyde den almægtige Gud. En alvorstuld, men, som det synes, bestemt og resigneret Stemning hersker i Almindelighed her.

10' Maj 1849.

Nu begynder man at vænne sig til at være i en belejret By. Her hersker en tilsyneladende Ro i alle Gemytter, ret som om vi vare paa det fredeligste Sted af Verden.

Træerne grønnes mere Dag for Dag, Kornet staar frodigt paa Marken, Kørne græsse, og Landmanden gaar bag sin Plov.

Alt dette foregaar inden for Fæstningen; ved Siden deraf staa Soldater med skarpladte Geværer, og paa alle Kanter tordne Kanonerne. Fjenden beskyder ivrigt vort sydlige Blokhus; igaar ved Middagstid bragtes en skudt Jæger derfra, og om Aftenen indkom hertil en Løjtnant Hyrup.

Inat Kl.11 begyndte vi at forbinde de saarede, der skulde transporteres bort, Kl.3-6 $\frac{1}{2}$ indskibedes de. Alle, der paa nogen Maade kunde taale det, 44 i Tallet, blev

nemlig førte til København og Bogense, saa at vi nu kun have 19 Patienter liggende her paa Lasarethet. Af de, den 7^{ende} indkomne saarede, ere 11 allerede døde, deriblandt Kaptajn Silberlok, 9' Lette-Bataillon.

Desuden er der 2, om ikke 4 eller flere moribunde (døende). Silfverberg havde det ret godt. Gid han nu blot maatte være kommen lykkeligt til Bogense.

Imorges Kl.3 havde Fjenden opkørt 2 Kanoner, der skulde demolere det sydlige Blokhus, men vore 84-pundige jøge dem snart bort. Kanonerne fra Strib skød ogsaa efter dem, men Kuglerne faldt ned i Vandet.

Nedenstaaende lille Digt findes i Faders Dagbog og omhandler sandsynligvis den i Bogen for den 6' Maj nævnte Løjtnant Müller, som den Dag fulgte med Fader paa Sejladsen over Lillebælt til Fredericia.

Ferdinand Müller.

Løjtnant ved 3' Jægerkorps, falden ved Frederits Natten 3'-4' Juni 1849.

Du vilde Sejren vinde
Og se, Du Sejer vandt.
Du vilde Ære finde -
Og Hædersdød Du fandt.

Du kunde rank og rolig
Staa midt i Kampens Brag.
Ti, med sig selv fortrolig
Slog Hjærtet ærligt Slag.

Med glade Ungdoms Mod
Du gode Søn, dit Blod
Gav hen for Danmarks Flag
For Danmarks gode Sag.

Sit Smil ej Læben misted,
Og Hjærtet ej sin Ro,
Da Kuglen ind sig listed,
Det straks ej mere slog.

Du vilde Sejer vinde
Og se, Du Sejer vandt.
Du vilde Ære finde,
Og Hædersdød Du fandt.

Dagbogsoptegnelsen ender allerede 10' Maj, sandsynligvis paa Grund af forøget Travlhed, men de kan suppleres med Faders Fortællinger om hin mindeværdige Belejring.

I Fredericia fandtes den Gang adskillige Porte i Gaderne, i hvilke man kunde søge Læ for Granaterne. En af Faders Venner vilde under en Granatekspllosion søge Ly, men idet han med begge Hænder griber om Haandtaget til en saadan Port, faldt en Granatsplint og bortrev begge Hænderne paa den ulykkelige Mand.

Skønt Genferkorsflaget var hejst over Lasarethbygningerne, skød Insurgenterne ufortrødent paa disse Bygninger, og en tidlig Morgen susede en Granat ned i Lasarethgaarden og splintrede Ruderne bl.a. i det Værelse, hvor Fader og en anden Underlæge boede. De slap uskadt. Det blev til sidst nødvendigt at evakuere Lasarethet og føre Syge og Saarede, som ikke kunde taale Transporten til Middelfart eller Bogense, til private Huse, hvor der synes at være relativ mere Sikkerhed.

Men Opholdet i Fredericia var som et Helvede. Soldaterne gravede sig Huler i de store Jordvolde, hvor Sikkerheden var størst, og af den civile Befolkning var der kun et Faatal tilbage. Tjenesten som Underlæge blev mere og mere stræng efter som Antallet paa Saarede og Syge steg, og Lægepersonalet blev ganske overanstrengt. Dertil kom Krigens uundgaaelige Følgesvend Tyfus, der bredte sig stærkt. Fader blev derved smittet, han søgte dog at holde sig oprejst for at kunne gøre sin Pligt, men hans Overlæge beordrede ham til at forlade Fredericia og begive sig til Middelfart. Ledsaget af sin Kantinesoldat tog Fader derover, men kunde ingensteder faa Kvarter. Han maatte da lade sig køre til Assens,

hvor man erklærede, at der heller ikke fandtes Plads, og at han maatte køre videre til Faaborg. Fader anførte, at dette var ugørligt, hans Kræfter var udtømt. Der var da en barmhjertig Samaritan i en Bagers Skikkelse, der overlod ham et Værelse med Seng. I August 1849 blev Fader udskrevet og kom til København, og i December 1849 udkommanderedes han til Als, hvor han gjorde Tjeneste i Nordborg som Underlæge ved 13' Bataillon under Overlæge Gradmann.

I Vinteren 1849/1850 var der Vaabenstilstand, som endte med Fred i Berlin 2' Juli 1850 med Tyskland, men Insurgen-terne vilde ikke bøje sig for denne Fred. De blev hemmeligt understøttede af Preussen, og 13' Juli 1850, før Vaabenstilstanden var udløbet, brød de 30000 Mand stærke ind i Slesvig under den preussiske General Willisen og marscherede mod Flensborg, som under Vaabenstilstanden var besat af svenske Tropper.

Den danske Arme brød da op fra Als mod Flensborg og stod paa det Klokkeslet, Vaabenstilstanden udløb, foran Flensborgs nordlige Byport. I samme Øjeblik Portene aabnedes, drog Armeen under Befolkningens Jubel ind i Flensborg og besatte hurtigst muligt den søndre Port, saaledes at Oprørerne maatte vende om.

Oprørerne trak sig da tilbage til Isted, hvor de forskansede sig i en stærk Stilling.

Den 24' og 25' Juli kom det til den afgørende Kamp her, og Fader fortalte, hvorledes Lægerne evakuerede en Bondegaard, som i Hast blev omdannet til Feltlasareth.

De saarede befordredes fra Slagmarken i Ægtvogne, der var belagt med Halm, og snart begyndte den store Invasion af saarede.

Det hele var saa utrolig primitivt. Soldaterne kom ind i Læssevis - danske og tyske mellem hinanden - det gjaldt nu ikke mere Ven eller Fjende, det var Patienter, og man søgte at behandle dem først, som trængte mest. Det hændte, at en brav dansk Soldat, hvis Tur det var at komme under Behandling, bad Fader tage sig først af en sølle Tysker, fordi han skreg saa ynkeligt.

Der var en Jamren, Skrigen og Stønnen, som var ganske hjerteskrærende for saavel Patienter som Læger og Sanitetspersonale.

Mange Soldater var allerede døde under Transporten paa de haarde Vogne ad elendige, opkørte Veje. Andre døde paa Operationsbordene, og Ligene blev henlagt i Udhusene. Man kendte dengang ikke til egentlig Bedøvelse, man brugte nok Opium og kunde ogsaa anvende Frysning, men ved saa godt som alle Amputationer maatte de ulykkelige holdes nogenlunde rolige af kraftige Soldater, medens Lægen brugte Kniv, Sav og Saks. Antiseptik var ganske ukendt. Man vaskede Saarene ud og vaskede ogsaa jævnlig Hænder, men Gulvene flød af Blod og de ulykkeliges Udtømmelser, og i de varme Dage blev der efterhaanden en kvælende Stank i Lokalerne. Der fandtes ikke Forbindinger som nu, kun Charpi (løse Bomuldstraade), der var pillet i danske Hjem og andre Steder, og som uden nogensomhelst Rengøring, endsige Desinficering blev lagt paa Saarene for at stille Blødninger. End ikke Vat kendtes som Saarmiddel. Men linnede Klude, Salve og Olie var det almindelige.

De lettere saarede Patienter befordredes snarest muligt til Flensborg, hvor der var flere store Lasarether. De alvorlig saarede maatte beholdes til Bedring indtraadte, eller til Døden befriede Staklerne.

Amputationer foregik paa Borde og Bænke, som man bedst kunde. Der var ikke Tid til at fjærne de amputerede Lemmer, som blev smidt hen i et Hjørne af Stuen til senere Bortfjærning og Nedgravning. Da Natten brød frem, steg Uhyggen, man havde kun daarlig Belysning, vist nok kun Tællelys i Lysestager, Staldlygter m.v.

De saarede strømmede ustandseligt ind, og Lægerne sled ufortrødent for at gøre deres Pligt til det yderste. De kunde ogsaa lige saa godt blive ved, da det viste sig, at Søvnens flygtede fra de trætte, der forsøgte sig med et lille Blund. Fader prøvede at lukke sine Øjne lidt, men for hans lukkede Øjne fløj Arme, Hænder og Ben svirrende rundt i Luften, Nerverne var aldeles oprevne, og han foretrak at holde ud vaagen frem for Hallucinationer under Hvilen. Paa samme Maade gik det hans Kammerater. Der arbejdedes saaledes under Højtryk Dag og Nat uafbrudt i flere Dage.

I Faders Dagbogsoptegnelser, som følger nedenfor i Uddrag og som omfatter Tiden fra 3' Juli til 29' Oktober 1850, er der en Pause fra 23' til 27' Juli, disse frygtelige Dage, hvor der ikke blev Tid til Dagbog, før han den 27' Juli atter maa være beordret til Lasarethtjeneste i Flensborg.

Nordborg.

3' Juli 1850.

Ordre til at afgaa til Frederits Lasareth.

4' Juli 1850.

Befordringspas fra Intendanturen. Om Eftermiddagen hos Venner og Bekendte i Mels og Holm; om Aftenen maatte jeg Byen igennem for at sige Farvel. Obersten meget formel. Min største Sorg, at Doktor Gradmann ej var kommen hjem.

5' Juli 1850.

Tidlig hos Gradmann. Som jeg skulde stige til Vogns kom Kidde Jepsen for at drikke et Glas Portvin med mig. Fris var saa net at ledsage mig til Hardeshøj (ved Alssund). Der fik vi at vide, at "Mercurius" ej kom den Dag, og at "Ophelia" neppe tog mig med. Imidlertid kom Løjtnant Fønss og Broderen Vedel, hvilken sidste ogsaa vilde med til Assens. Vi 4 satte os nu til at vente paa Damperen. Kirsebærrene, som Vrang og Skjøn-Anna havde stukket til mig, fik jeg frem, og de smagte prægtigt. Derpaa mit Rejsefoder hvortil en Sopken og en Kop Kaffe. Da det var bestilt, fik man Øje paa det længe ventede Skib. Vi fik vort Tøj ud i Baaden og os selv med og roede ud, men til vor store Ærgrelse lod "Ophelia", som den ej bemærkede os og gik videre. Nu maatte vi tilbage til Nordborg; der fik jeg mig et Middagsfoder og kørte ad Sønderborg til, under en jævn Regn, som stedse tiltog, saa vi (Vedel og jeg) maatte kaste et Tæppe over os for at undgaa at blive gennemblødte. I Sønderborg var intet Logi at opdrive, da jeg ikke vilde lade mig indquartere for en Nat, tyede jeg til With (senere Professor og Overlæge paa Frederiks Hospital) paa Kasernen, og der laa jeg den Nat.

6' Juli 1850.

- hin mindeværdige Dag gik tidlig om Morgenen op paa Intendanturen og modtog der Efterretning om Fredens Afslutning. Derpaa løb jeg ned til Havnen, da jeg vidste, at den elskværdige Doris var i vente. Jeg kom netop tids nok til at se "Valdemar" lægge an ved Skibsbroen, og fik altsaa Lejlighed til at tage imod hende, der var ombord med sin Søster og Fransiska Petersen.

Det var saa heldigt, at der ingen var til at tage

imod dem, saa jeg fik dem hjulpet op i deres Vogn, og tog Afsked med dem, for maaske aldrig at se dem mere.

Kl.11 paa "Ophelia", i Assens Kl.2½, besøgte Hvid.

7' Juli 1850

Tidlig paa Vognen, fra Strib til Frederits fulgtes jeg med en nysselig Pige, der sang under Overfarten. Hilste paa van Deurs med vakre Familie, Vrøvl med Indkvartering. Besøgte Oberstløjtnant Ernst, hvor jeg saa den dejlige Frøken Abercron.

8' Juli 1850.

Kl.7 paa Lasarethet. Man tildelte mig uventet en Vagt paa 24 Timer, der kom mig meget ubelejligt, da jeg netop vilde have besøgt Fru Harbo, Stoustrup, og tillige vilde se mig lidt om uden for Byen, hvorhen jeg ikke kunde naa ifjor.

Men jeg er i Militærstanden og holder paa aldrig at gøre Indsigelser, og at udrette hvad mine Foresatte befale mig. Forhaabentlig er vi snart ude af Byen og ude af Jylland, ti rimeligvis er Hæren allerede begyndt at drage mod Syd.

10' Juli 1850.

En rædsom Bule den Frederits. Naar man dog blot snart kunde slippe derfra. Jeg keder mig, jeg er søvnig, jeg fryser, jeg har Tandpine. Jeg vilde have skrevet hjem, men der gives ikke Blæk her i Huset, min Oppasser er ikke hjemme, og jeg er selv saa ked af disse trivielle Gader, at jeg ikke gider gaa mere paa dem en Nødvendighed byder.

Læse gider jeg heller ikke, da jeg ikke kan sidde bekvemt paa mine kantede Stole.

Til Tidsfordriv tror jeg, at jeg vil prøve paa at aftage den grimme Udsigt fra mine Vinduer.

11' Juli 1850.

Idag have vi faaet Ordre til en af Dagene at afgaa til Vejle. Jeg er meget glad ved, at jeg skal følges med Lorents, ti det er en flink og dygtig Fyr.

Vi skulle nok staa under Karø, der har Ord for at være en herlig Mand. En Svensk ved Navn Enstrøm skal ogsaa være samlet med os. Thaning, Pfaff og Flensborg skulle til Kolding under Hedemann. Jeg kan godt lide Thaning og ønskede nok ham i Stedet for Svenskeren, derimod er jeg glad over, at jeg slipper for Pfaff og Flensborg.

En meget morsom Eftermiddags Tur til Snoghøj.

12' Juli 1850.

Imorgen skulle vi afgaa til Vejle.

13' Juli 1850.

Først Kl.5 kom vi afsted. Det var en udmærket smuk Køretur i dejligt Vejr. Jeg har ikke længe følt mig saa veltilfreds og let om Hjertet, som da jeg forlod Frederits for at drage i Felten. Her erfor vi, at Armeen nok imorgen Aften staaer ved Kolding. Overgangen vil næppe gaa for sig førend paa Onsdag, efter hvad vi høre.

Om 14 Dage er vi maaske ved Rendsborg. Jeg tror ret, at jeg er skikket til det omflakkende Feltliv; naar man først har revet sig ud af Hjemmets Smaaligheder, føler man sig saa løs og fri, den hele Verden aaben for sig.

14' Juli 1850.

I Dag er det min Faders Fødselsdag, (f.14'Juli 1786) gid jeg kunde have været hjemme blot et Par Dage, det vilde glæde dem at se mig, og selv længes jeg ogsaa efter at træffe dem igen, da det er $1\frac{1}{2}$ Aar siden, jeg sidst saa Hjemmet. Onkel Michael (Stabslæge Djørup) traf jeg imorges, han er

rask og veltilfreds; han sagde, at jeg for det første vilde forblive hos Karø, desværre skal han bort imorgen. Imorges drog 4' Reservebataillon herfra, noget senere kom 5' og 3' Dragonregiment herigennem. 6' Reservebataillon skal nok overnatte her.

Her er uafsladelig Færdsel og Tumlen paa Gaden. Hvem der dog kunde følge umiddelbart med Hæren, og ikke være flere Mil bagved, som desværre nok bliver vor Lod. Naa, vi faa det dog altid bedre end de, der skulle blive tilbage i Frederits og ved de andre faste Lasarether.

Jeg er bleven indkvarteret hos en Grev Sponneck; Pigen viste mig straks ind paa mit Værelse, der er ret venligt, men til Familien har jeg ikke set noget; det lader ikke til, at den vil have noget med mig at gjøre.

Dette sidste skrev jeg om Formiddagen, nu derimod skriver jeg anderledes. Jeg kom hjem Kl.1 og fik da en Indbydelse til Middag. Greven og Grevinden viste sig meget artige og forekommende, og de bad mig til om Aftenen igen, hvilket jeg med Fornøjelse tog imod. Om Eftermiddagen gik jeg med Enstrøm ud til en nærliggende Høj, hvor 3' Brigades Musik spillede. Der traf jeg Bølling og Levinsen. Efter endt The spadserede jeg med Familien udenom Byen, og gjorde tilsidst et desværre forgjæves Forsøg paa at træffe Onkel Michael. Muligvis kan jeg være saa heldig at komme til ham imorgen, inden han rejser. Noget om Morgenens faar jeg, men om de ellers ville bespise mig, ved jeg ikke. Jeg vilde ønske det, da jeg virkelig godt kan lide baade Greven og Grevinden, og det derfor vil være mig behageligt at blive betragtet som mere end indkvarteret.

15' Juli 1850.

Det har været en streng Dag. Mange Batailloner kom herigennem, og alle lod Folk blive tilbage til os, især var 1' Reserve Jægerkorps meget spendabel. Vi har faaet Melding om at bryde op paa Onsdag. Efter at være færdig med Hospitalet (Kl.7) gik jeg mig en dejlig Tur ad Greiss Dalen.

16' Juli 1850.

Imorges begyndte vi tidlig paa Lasarethet, da 50 skulde evakueres til Frederits. Der kom Brev til Overlægen om, at vi skulde være iaften i Haderslev, men det er ugjærligt, da et Lasareth med en Del syge ikke er hævet paa en Studs.

Først Kl.6 iaften kunne vi afrejse, og 8 Mil er man længe om, naar et Lasareth følger med.

Nu maa altsaa Armeen være et godt Stykke nede i Slesvig, siden der ufortøvet skal oprettes Lasareth i Aabenraa, formodentlig er 2' Division allerede gaaet ind i Sundevad. Kl.6 tog vi fra Vejle, i Kolding hilste jeg paa Ingerslev, Fruen og Elisa vare meget forekommende, og jeg kunde mærke, at det glædede dem at se mig. Han derimod, der ikke var hjemme straks, lod ikke til at bryde sig videre om mit Besøg.

17' Juli 1850.

Klokken manglede to Minutter i 4, da jeg passerede Stenen, der syd for Kolding danner Grænsen mellem Jylland og Slesvig. I Haderslev er Stemningen ikke synderlig god. Kun et enkelt Dannebrog saas fra Tagene og meget faa Damer viste sig paa Gaderne og ved Vinduerne.

I de 6 Timer, vi opholdt os i Byen passerede Artilleriet næsten uafloadeligt derigennem.

Her i Aabenraa overraskedes jeg behageligt ved at se en Mængde danske Farver udhængte.

Generalen modtoges af en Deputation af Søfolk og Borgere. Jeg er indkvarteret hos en Erkeslesvigholstener, hos hvem jeg har det overmaade godt.

20' Juli 1850.

Iforgaars gik jeg en Tur med mine Damer, og herover forargedes de Danske her i Byen. For at vise dem, hvorledes jeg tager saadan en Ting, har jeg betænkt at indbyde dem til at køre lidt ud med mig i morgen. De Stakler tør næppe gaa paa Gaden, da de risikerer at blive modtaget med Skældsord af forbigaaende.

Overlægen, Lorenz, Doktor Grau, Gundel og jeg kørte ud til Knap, hvor der er meget dejligt. Endnu har vi ingen Ordre til Afmarch, skønt vi hele Dagen havde ventet derpaa.

Flensborg.

21' Juli 1850.

Imorges afgik 400 Vogne fra Aabenraa til Flensborg, saa vi deraf ventede noget.

Ved Middagstid fik vi ogsaa Befaling til at være her i Flensborg inden Aften. Gamle Gubban lode vi blive tilbage, da der ej var Plads til ham paa Vognen. Jeg tog en virkelig hjærtelig Afsked med min Værtinde og Familie. Det gør mig ondt, at saa brave og veltænkende Folk som de er Slesvig-Holstenere. Klokken henimod 5 tog vi fra Aabenraa og kørte ad udmærket Vej, i godt Vejr med vore fortrinlige Heste i en Fart hertil.

Vi havde Møje inden vi blev indkvarterede, men saa har vi det ogsaa rart nu. Lorenz og jeg ligge sammen hos en Købmand Sibbers. Hver har sit fortrinlige Værelse, han i

Stuen, jeg paa 1' Sal, hvor ogsaa Familien boer. Det værste er, at jeg har en tom Mave, ti vi fik kun en Kop The med en Tvebak til.

Der maa vistnok med det allerførste, maaske allerede inat ske noget meget vigtigt. 1000 Vogne skulle holde her, muligt sættes Soldater paa dem, og saa gaar det vest paa for at falde Fjenden i Flanken eller Ryggen.

Det skal ikke undre mig, om jeg hører Trommen snart.

22' Juli 1850.

Omnia quieta. Endnu er intet sket. Som altid, gaar der ogsaa nu Rygter, saaledes vil man vide, at der imorgen skal rykkes videre mod Syd. Armeen længes blot efter at maale sig med Fjenden, det er ogsaa mærkværdigt at ligge saa roligt her; man antager, at der først skal sikres en Stilling ved Bou for et muligt Tilbagezog.

Her synes det, som om det er et meget godt Kvarter; jeg i det mindste er særdeles veltilfreds. Vi faa alt i Huset, men jeg ønskede nok at spise med Familien, hvilket ikke sker. Idag har vi blot drevet, og her er saamænd nok at drive efter, ti i Byen hersker megen Liv og Færdsel, og Omegnen, i det mindste den nærmeste, er dejlig.

Aftenen tilbragte vi paa Bellevue, hvor der er en mageløs Udsigt ud over Flensborg. Derfra lød Tappenstregen, der udførtes af to Musikkor, fortrinligt.

23' Juli 1850.

Alt er beredt til Slag imorgen eller inat. Det er rædsomt at tænke sig den Skæbne, der forestaar mange af vore tapre Krigere.

Paa en Plads som min faar man ogsaa bedst Lejlighed

til at vurdere alle Krigens Rædsler. Karø, Lorenz og jeg har Lasarether til 250, hvilket er mer end vi kunne overkomme.

Bends skal være konfus som altid og skal have bidraget sit til at indrette alt saa slet som muligt. En Lykke at der gives dygtigere Mænd end han. Da vore Lasarether ere udenfor Byen, have vi maattet flytte ind i den nordre Forstad. Det gjorde mig ondt at maatte forlade mit udmerkede Kvarter, hvor især den nysselige lille Frue og den nette Marie behagede mig. Nu bor jeg hos en Teglmester Jordt, hvor jeg forresten ogsaa har det godt, men jeg følte mig for vel paa det forrige Sted til at jeg kan finde vel Behag i det nuværende Ophold, hvor jeg iøvrigt har en prægtig Udsigt over Fjorden.

Idag hørtes stærk Skyden ved Egernfjord. Man antog, at vi vilde bemægtige os et Par Kanonbaade. Jeg haaber nok, at vi skal muntre Slesvig-Holstenerne, saa vi imorgen staar udenfor Rendsborg. En mulig Retirade vilde være noget af det skrækkeligste eller rettere sørgeligste, jeg kan tænke mig. Men Vorherre giver nok vore Anførere Ben i Panden til at forhindre det, vore Jenser skulle nok bidrage sit.

27^e Juli 1850.

De sidste 4 Dage have været for mærkværdige til at jeg behøver at bemærke noget om dem for at mindes dem. Idag fik jeg Tid til at gaa ind i Kapellet og se de faldne Officerer.

Læssøe laa saa smuk og sig selv saa lig, selv efter hans Død viste Udtrykket i Ansigtet, hvad Fædrelandet tabte med ham.

28' Juli 1850.

I Dag har jeg været paa Lasarethet fra 7 Morgen til 8 Aften med en Times Melletrum.

Det er virkelig strengt, især da jeg ikke endnu har faaet mig ret udhvilet. - 2 Amputationer.

29' Juli 1850.

Iaften mødtes vi hos Rasch, hvor vi sludrede nogle Timer. Det er egentlig rædsomt at tænke sig, at vi igaar modtog paa vort Lasareth Saarede, der ej havde været forbundne, siden de vare paa Valpladsen.

Manges Liv kunde have været sparet, hvis der havde været sørget for nogenlunde tilstrækkelig Lægehjælp.

Havde blot her været en flink overordnet Læge, men P. er aldeles forstyrret. Karø har til al Lykke sat sig i Respekt hos ham, og jeg troer, at han ved Mægtsprog sætter alt, hvad han kan formaa, igennem.

7' August 1850.

I over en Uge har jeg intet gidet skrive, fordi den ene Dag gaar som den anden, blot med den Afveksling, at jeg hver anden Dag har Vagt og altsaa maa blive hjemme. Paa min Fridag kan jeg dog gaa ud om Eftermiddagen og igen om Aftenen efter endt Stuetid.

Endnu spekulerer jeg stadig paa at komme til at bo igen hos Sibbers; her kan jeg ikke klage, men det er langt fra noget Mønster paa et Kvarter, som mit forrige. Især plages jeg i utrolig Grad af næsvise Fluer og af en tyk Fjederdyne, som jeg ligger og kaster af mig, og derfor gaar med en nedrig Forkølelse.

Paa Lasarethet ser det ret godt ud.

Paa Skolen har vi haft adskillige Amputationer,

der er gaaet godt.

Hvad politiske Nyheder angaar, er vi saa temmelig uvidende, da vi fordetmeste maa øse af københavnske Blade. Rygter har man nok af, saaledes siges, at v.d.Tann skal have taget 700 af vore tilfange, men Gud forbyde, at det skulde være sandt.

Det forekommer mig ogsaa fast utroligt, at en Styrke paa 700 Mand skulde saaledes udenvidere overgive sig.

Idag skriver vi den 7' og endnu have vi ingen Gage faaet, det er lovlige længe, at denne Hr.Sønderup (Læge i Uggerløse ved Holbæk) lader os vente paa den Smule Penge.

8' August 1850.

Igaar toges Frederiksstad efter en hæftig Kamp, hvorved vi nok har haft en Snes Saarede. Idag har vi jaget Fjenden ud af hans Stilling foran Sorgfloden, hvorved vi ogsaa mistede en Del. I det hele skulle vi have omtrent 60 Døde og Saarede i de forløbne to Dage.

En Insurgent amputeredes højt oppe paa femor. Han var meget kollaberet, saa vi frygtede, at han skulde dø under Operationen. Jeg kompromerede, og det var saa heldigt, at Blodtabet var meget ubetydeligt.

9' August 1850.

Den amputerede er død inat, men det kunde ingen gøre for, da Operationen gik saa heldigt som muligt, det er den første af vore amputerede, som vi har mistet. Trismus-patienten er nær ved at have det bedre idag end igaar. Men Haabet om mulig Frelse er særdeles ringe. Han er blevet stærkt aareladt 4 Gange og har faaet i den senere Tid 3 Gram Opium hver Time, hvormed Boye dog har ment at burde ophøre.

Igaar traf jeg Matzen fra Melsgaard, hvem det glæde-

de mig at se. Af ham hørte jeg, at 13' Bataillon har faaet deres Rodenburg tilbage, og Bruun er hans Adjutant, nu gad jeg nok være ved den igen. Schøller er kommen i Mezas Stab.
- Et rigtigt Høstvejr i disse Dage, afvekslende Hede og Tordenbyger.

10' August 1850.

Endelig har jeg faaet min Krig igennem og er igen kommet i Kvarter hos Sibbers. Det kostede en Del Vrøvl og Renderi, men nu har jeg dog tilsidst faaet det sat igennem. Iaften havde vi et Gilde paa Bellevue, som skal gentages hver Løverdage. Det vil sige: de Læger, der ønske og kunne det, samles der, spise til Aften og drikke et Glas Punsch eller Vin ovenpaa. Idag fik jeg et rart Brev fra Fader og et fra Tante A.M. (Anna Marie Mangor) der akkurat er en Maaned gammelt. Inat blev jeg kaldt op til en med en formentlig Hæmorrhagi og jeg fandt ved samme Lejlighed Trismus-patienten død.

11' August 1850.

Der gjøres en Tur i Dag til Glücksborg af Læger; jeg er vagthavende og maa pænt blive hjemme. - Uldum af 13' Bataillon med Skudskaar i Baghovedet er Døden nær. Han har hele Dagen været uden Bevidsthed, men synes at lide meget.

22' August 1850.

Idag er Herren og Fruen rejst en lille Tur bort til Marsken, hvor hun hører hjemme. Jeg savner dem ikke, endskjønt de virkelig ere flinke Folk og meget artige mod mig. Hele Formiddagen har vi haft vedholdende Regn, men i Eftermiddag er det dog bedre. - Hertil er kommet 200 Intermitter fra Slesvig, hvoraf nok den største Del er bleven os

tildel, ligesom vi har faaet 7 Saarede fra Levins nu hævede Lasareth. Jeg kan ikke ret finde mig i at gaa under Schow, skønt han er en særdeles vakker Mand, og jeg haaber ogsaa snart at komme tilbage paa min gamle Plads. Iaften er der et lille Gilde paa Bellevue i Anledning af Levins Afrejse.

26' August 1850.

Det er Moders Fødselsdag i Dag, gid jeg kunde have været en lille Tur hjemme. - Min Familie kom først idag, istedetfor igaar. Et afskyeligt Vejr hele Formiddagen, men bedre senere. Boye, Lorenz og jeg saa paa et ganske net Panorama her.

27' August 1850.

Der har vist sig Spor af Hospitalsbrand (Koldbrand) paa flere Steder, hvilket har haft tilfølge, at omtrent 100 Saarede ere evakuerede. Livet her bliver iøvrigt noget ensformigt, men vi bør dog skønne paa, hvor godt vi har det i Sammenligning med dem, der ligge ved Dannevirke. Hallas traf jeg i Løverdags i Rathskælder, han var inderlig ked af Opholdet ved Dannevirke.

31' August 1850.

Hospitalsbranden har været temmelig slem hos os; dog synes den vedholdende Omflytning og den friske Luft at virke heldigt. En Tysker har idag mistet Benet meget højt oppe. Han er meget svag, og det var paa den yderste Tid, at han blev amputeret; men Operationen gik heldigt.

2' September 1850.

Jeg er bleven beordret til at afgaa til Faaborg imorgen med 100 Syge og Saarede. Det kan blive en ret behagelig Tur, hvis Vejret blot vilde blive nogenlunde.

3' September 1850.

Imorges Kl.7 gik jeg ombord, men først Kl.10 blev vi sejlfærdige. I Begyndelsen regnede det, men inden vi kom ud af Flensborg Fjord havde vi godt Vejr. Da "Zephyr" ej gaar tilbage til Flensborg straks, skal jeg tage overland hjem.

5' September 1850.

"Glenalby" ankom med Saarede, hvormed jeg afgaar inat til Flensborg.

6' September 1850.

Kl.9 kom Thaning og jeg efter flere Besværligheder ombord og lagde os til Køjs; jeg vaagnede udfor Sønderborg og var et Par Timer efter (Kl.9½) igen herhjemme, hvor jeg befinder mig meget vel.

I Eftermiddag har vi haft et fælt Slid med at flytte alle de Saarede over til Frederiksen, hvilket vistnok er en nødvendig Forholdsregel mod den hos os om sig gribende Hospitalsbrand.

10' September 1850.

I Formiddags fortalte Brigadelægen mig, at jeg imorgen vilde afgaa med en Evakuation til København, hvorved jeg blev meget glad, da en slig Tur vil være meget behagelig, naar jeg blot kan komme nogle Timer iland.

12' September 1850.

Igaar Eftermiddag afgik jeg med 205 Patienter paa "Glenalby" og en Slub paa Slæbetog. Oberst Scheppelern og 4 andre Officerer kom med. Vi har sejlet den hele Dag og Nat, og kunne først imorgen komme til København. Her er dygtig Søsyege ombord, og jeg er selv angrebet deraf.

13' September 1850.

Her til København ankom vi Kl.6, i Løbet af et Par Timer fik vi udskibet, hvorefter jeg ilede op paa Kultorvet og traf Onkel Franz (Læge Franz Djørup) netop som han var paa Vejen til at gaa ud. Tante Anne Marie (Md.Mangor) er hos Thieles (Svigersøn af Md.Mangor), hvor vi spiste til Middag. Hos Rothes (Svigersøn af Md.Mangor) om Formiddagen. I Tivoli om Aftenen. Det gør saa godt engang igen at træffe sammen med sin Familie og med gode Venner, som man ikke har set noget til i næsten et helt Aar.

14' September 1850.

Først i Morges tidlig skulle vi afgaa. - Mends og Chr.Holm ledsage mig til Flensborg. Hos Orts til Middag. Onkel Franz og jeg gjorde en lille Aftenpromenade til Hest til Tjørnegaarden, hvor Tante Thalia (gift med Stabslæge Michael Djørup) ligger i denne Tid. Det var en dejlig Tur i udmærket smukt Vejr. Jeg ligger hos Muus (deltog i Krigen, senere Byfoged og Birke-dommer i Horsens) for derfra tidlig at gaa ud paa Skibet, hvor vi skulle være inden 6.

15' September 1850.

Formedels Taage maatte vi kaste Anker ved Tre kroner. Efter at have ligget stille i nogle Timer, lettede Taagen og i et mageløst Vejr sejlede vi videre. Mod Aften passerede vi forbi Møens Klint, som jeg aldrig har set saa nærved. Det har været en behagelig Dag, tilbragt i godt Selskab, - "Proptræk" Grog om Aftenen.

16' September 1850.

han blev indbudet til at tage Bolig under sit Ophold. Her underrettedes vi først om, at der har været en betydelig Affaire ved Midsunde, hvor vi gjorde 140 Fanger.

17' September 1850.

Vi spadserede i Eftermiddags til Glücksborg og hjem ad Stien ved Stranden. Det var dejligt Vejr, men vi kom dygtig træt hertil.

18' September 1850.

Idag var de andre i Slesvig.

20' September 1850.

Idag er Fritz rejst. Muus og Holm ville bort en af Dagene.

22' September 1850.

Efter i flere Dage at have lidt af Tandpine, blev jeg endelig ked deraf og bad idag Karø om at skille mig af med en Tand. Men efter adskillige Forsøg, der for mig var forskrækkelig smertelige, maatte han lade den sidde, efter at have hævet den lidt. Den maa altsaa blive siddende for det første, men da Nerverne er overrevne, haaber jeg ikke at mærke mere til Smerten. Iaften var jeg med Muus paa Koncert, der opførtes af 2' Brigade.

25' September 1850.

Jeg har maattet overtage 2' Proviantkolonnes Mandskab, 130 Mand at behandle. - Dette er jeg ret veltilfreds med nu, da der er saa lidt at bestille, og da jeg nok holder af lidt Praksis. Maaske kan jeg ogsaa ved denne Lejlighed af og til faa en Hest. Ritmester Oldenburg er Kommandør derfor. Jeg fik en artig Indbydelse til at besøge ham og Frue, der ogsaa boer her. Idag er kommet Efterretning om, at Kongen kommer her paa Overmorgen, og der skal nok i den Anled-

ning være Højtideligheder her.

30' September 1850.

Nu er Kongen afrejst igen. - Hans Besøg gider jeg ikke omtale nærmere, da jeg netop i Dag har skrevet derom til Fritz.

Det gaar temmelig skidt med min Tand. Paa den indvendige Side af gingiva har der dannet sig et Hul, formodentlig frembragt af den skævt bøjede Tandrod under Udrykningsforsøget, og ud af dette Hul kommer karierede Tandstumper. Det smerter ikke, men er meget ømt, og man kan ikke vide, hvad det kan blive til.

1' Oktober 1850.

Nu skriver vi altsaa den 1' Oktober. Den synes for Resten at have bragt godt Vejr med sig efter nogle Dages hæsliq Regn.

2' Oktober 1850.

Iaften saa jeg de tyske Skuespillere, de lod til at være temmelig simple. Nede i Parkettet fik jeg Øje paa to Bekendte og søgte ned til dem, hvilket var det bedste ved det hele.

Frederiksstad er i flere Dage blevet stærkt bombarderet, men har holdt sig godt, og jeg haaber ogsaa, den vil vedblive dermed.

5' Oktober 1850.

Igaar var det en stræng Dag ved Frederiksstad. Fire Gange stormede Fjenden, men kastedes lykkeligt tilbage. Byen er helt gaaet op i Luer, hvilket aldeles skal have omvendt de slesvigholstenske Indbyggere. Idag skal Fjenden have trukket sig bort, saa han desværre næppe faar vore 84-pundige Brumbasser at høre og smage.

6' Oktober 1850.

Jeg har været til et stadseligt Middagsgilde i Anledning af Kongens Fødselsdag, indbudet af min Vært. Det var ret muntert, og det gik flot til.

Brigadelægen underrettede mig om, at jeg imorgen skulde afgaa med en Evakuation til Faaborg.

Tyskerne synes at have opgivet Indtagelsen af Frederiksstad, idetmindste har det været roligt igaar og idag.-Efter endt Middag hentede vi vore Damer fra Komedien og jeg maatte ud med en fuldstændig Beretning om, hvad vi fik, hvorpaa jeg lykkeligvis havde forberedt mig.

7' Oktober 1850.

Vi har idag haft fælt Vejr, saa at vi ikke kunde naa længere end til Svendborghavn. Ellers skulde vi have gaaet til Korsør og der indtage Heste, hvorfra til Sønderborg og saa endelig hjem. Jeg fortryder, at jeg ikke steg af i Faaborg, ti nu er det usikkert, naar jeg med "Ophelia" vil kunne naa hjem.

8' Oktober 1850.

Imorges havde vi en formelig Storm, saa Kaptajnen ikke turde gaa med "Ophelia" og en Kanonbaad paa Slæbetov. Jeg gik derfor iland i Svendborg og bestilte Vogn til Faaborg. Imidlertid saa jeg mig lidt om i Omegnen, spiste en god Middagsmad, hvorpaa Vognen kom. Det var en rygende Storm, saa jeg var glad ved, at jeg sad paa en Vogn og ikke i et Skib. Lidt før Aften kom jeg til Faaborg, traf Pladskommandanten, en Premierløjtnant Gaabsen. Jeg fulgte med ham hjem, hvor jeg til min Forundring saa en ung Dame, der præsenteredes mig som hans Frue. Deres Vært, en skikkelig og gemytlig Bager, bad dem og tillige mig ned til sig for

at spise Steg og drikke Punsch. Vi tilbragte en munter Aften. Til imorgentidlig bestilte jeg Vogn til at møde mig her for at befordre mig til Bøjden, hvorfra jeg vil lade mig sætte over til Fyenshav, hvis Vejret tillader det.

9' Oktober 1850.

Det lille Dampskib "Dragen" var inat kommet til Faaborg og skulde gaa til Sønderborg. Derfor foretrak jeg at sejle dermed. Det var en temmelig kedelig Sejlads i et just ikke mildt Vejr. Jeg vilde have Vogn til Flensborg imorgen, men da "Victoria" afgaar, saa fik jeg mig anvist Plads dermed. Jeg havde mere Lyst til Landevejen, da jeg aldrig er passeret den, og jeg har faaet nok af Søen i disse Dage.

18' Oktober 1850.

Inat fik Jonas mig kaldt til en gammel Kone, der vistnok ligger paa sit Yderste. Helgenæs, saaret ved Idsted, blev idag amputeret, Gud maa vide, hvad Enden bliver herpaa. Jeg har visiteret mine Trainkudske, hvoriblandt jeg fandt 4 med scabies.

Imorgen skal Karø rejse.

20' Oktober 1850.

Nu er Karø borte og Orlamund kommen, og vi to maa nok hjælpes ad paa Lasarethet.

21' Oktober 1850.

Inat er Helgenæs død, vi har adskillige slemme Tyfuspatienter, hvoriblandt Mugans, en ved Idsted saaret Insurgent, der næppe staar sig.

Som foran anført, gengives Dagbogen kun i Uddrag, dels er der en hel Del ganske specielt medicinsk noteret fra

de daglige Besøg paa Lasaretherne, dels noget ganske privat, som nu - snart 100 Aar efter at det er nedskrevet i en Lommebog - næppe kan antages at have nogen Interesse for andre.

Fader forblev ved sin Lasarethtjeneste helt ind i Vinteren 1850, var en Tid lang ved en Lejr ved Dannevirke og vendte hen paa Foraaret tilbage til Sjælland, indtil Hæren blev endelig demobiliseret.

Han genoptog da sine i henved 3 Aar afbrudte Studier og fortalte ofte med hvilken Overvindelse dette skete. De yngre Medicinere, som ikke havde haft Lejlighed til at deltage i Felttoget, var i Mellemtiden naaet forbi de ældre Aargange, særlig hvad de egentlige theoretiske Fag angaar, men det gik da efterhaanden, som det skulde, indtil Koleraen ca. 2 Aar senere hærgede Hovedstaden og atter medførte Afbrydelser i det paabegyndte Studium.

Efter at Fader i Foraaret 1851 var hjempermitteret fra Krigen, paabegyndte han atter sine afbrudte medicinske Studier. Det var svært efter de 3 Aars Afbrydelser som Feltlæge at skulle tage fat paa Theorien og mindre tilfredsstillende at komme bag efter de yngre Medicinere, der ikke havde været med; men det gik da, og de krigsdeltagende Medicinere havde den store Fordel at være praktisk øvede ikke mindst i Kirurgi, i hvilket Fag de havde faaet endog betydelig Rutine, og Tid efter anden kom alt i sin normale Gang indtil Koleraaaret i 1853.

Atter kaldte Fædrelandet paa modige og offervillige Sønner, og Fader meldte sig straks til Tjeneste, hvilket medførte en længere Afbrydelse af Studierne til den afsluttende Embedseksamen.

Koleraen, der i Løbet af de foregaaende 35 Aar havde arbejdet sig fra Indien til Europa og hærget samtlige Europas Lande, men hidtil paa en næsten vidunderlig Maade havde skaanet Danmark, brød i Begyndelsen af Juni 1853 ud i København med en overordentlig Heftighed og kom nærmest som en Slags Nemesis for Sundhedsautoriteterne, idet disse det foregaaende Aar havde anbefalet og derved muliggjort Vedtagelsen af Loven af 10' Marts 1852, der ophævede de i de sidste 20 Aar gennemførte Karantæneforanstaltninger mod Kolera.

Da de første Koleratilfælde var konstaterede, ud-

stedtes en Opfordring til Læger og ældre medicinske Studerende om at melde sig til Tjeneste under den eventuelle Epidemi, og der oprettedes Bureauer forskellige Steder i Byen til Anmeldelse af Koleratilfælde, til at sørge for Hospitalsplads og til at organisere et regelmæssigt Eftersyn af de smittede Huse. Paa et saadant Bureau i Lavendelstræde kom Fader til at gøre Tjeneste under Epidemien og fik saaledes rigelig Lejlighed til at lære den frygtelige Sygdom at kende. Epidemien greb nu om sig med voldsom Kraft, og den af 6 af Københavns mest ansete Læger dannede "Lægeforening mod Koleraen", under hvis Ledelse de unge Læger og medicinske Studerende i et Antal af ca. 100 førte deres Kamp mod Sygdommen, præsterede et uhyre Arbejde. Men trods alt gik Koleraen sin hærgende Gang fra Gade til Gade og fra Kvarter til Kvarter. Da Sygdommen var paa Højdepunktet indtraf over 200 Dødsfald daglig, den 20' Juli 236; allerværst gik det dog ud over Lemmerne paa Almindeligt Hospital, af hvilke ca. 90 % bukkede under. Først da Lægeforeningen efter at have faaet rejst en betydelig Kapital kunde faa gennemført sit Program, der lød paa daglig Visitation af alle Huse i de angrebne og truede Kvarterer, Udflytning af de endnu sunde Beboere fra de befængte Huse og Bespisning af de Trængende, først da aftog Epidemien i afgørende Grad, og ved September Maanedes Udgang kunde denne erklæres for ophørt efter i det hele at have krævet ca. 4500 Ofre.

Fader talte ofte om denne uhyggelige Sommer og var glad over, at han aldrig nogensinde havde haft Koleraskræk, som kunde komme ganske uventet og overvældende. Der var da intet andet at gøre end se at komme bort fra Byen.

I Lavendelstrædes Bureau havde de til Hjælp en

resolut Skibskaptajn, der gjorde udmærket Fyldest, men pludselig var han forsvunden - formentlig paa Grund af Koleraskræk. Ogsaa mange Kvinder meldte sig som Sygeplejersker, og Fader fortalte, at adskillige af de mindre agtede Kvinder fra Holmensgade og lignende obskure Gader var baade modige, resolute og varmhjertede Hjælpersker ved Syges Pasning.

En af Faders Bekenætte, som led af Koleraskræk, kom en Eftermiddag til Lavendelstræde og fortalte glædestraalende, at han samme Aften skulde bort fra Byen med Damper til Aarhus. I Aarhus Karantæneprotokol, som beror paa Toldkamret, har jeg fundet en Bemærkning om en ung Mand, Højskoleelev Arendrup, som faa Timer efter Ankomsten den 19' Juli 1853 med Dampskibet "Iris" fra København blev angrebet af Kolera.

Det var den først angrebne i Aarhus. Amtslæge Lunddahl, som har syslet med at udrede de nærmere Begivenheder under Koleræpidemien i Aarhus 1853, bekræfter, at denne unge Mand, som kom pr. Skib fra København og flyttede ind paa Hotel Skandinavien, bragte Smitten med fra København. Han blev bragt paa Hospitalet og kom sig forøvrigt. - De følgende Dage stiger Antallet af Patienter i Aarhus, og det er ejendommeligt at se, at mange angrebne døde efter undertiden kun 3-4 Timers Forløb, enkelte kunde holde ud i 12-24 Timer. Koleræen ytrer sig jo ved voldsomme Mavesmerter, Opkastning og Diarrhoe, ledsaget af Kramper, og Fader har fortalt, at Huden paa Patienterne ligesom stivnede og mistede sin normale Elasticitet.

I Aarhus varede Koleræen til hen imod Oktober, i hvilken Tid der af ca. 340 Patienter var 213 døde, en Døde-

lighedsprocent paa ca. 66.

Af Københavns Befolkning - omkring 150.000 - døde i 1853 ca. 1/30 af Kolera. Af Aarhus Befolkning - omkring 9000 Mennesker - ca. 1/42. I Aalborg samme Aar ca. 1/22 af Befolkningen.

I 1857 blussede Koleraen op igen hist og her, hærgede bl.a. Korsør, hvor endog henved 1/10 af Befolkningen bukkede under.

Det fremgaar af foranstaaende, at Lægegerningen under en Koleraepidemi er farlig, og enhver, der paatog sig dette Hverv, maatte vide at se Døden modigt i Øjnene. Mange Læger døde da ogsaa af den farlige Sot, og bekendt er Vilhelm Bergsøes gribende og sandfærdige Skildring af Koleraaaret i "Piazza del Popolo", bl.a. om den gamle Læge, der føler sig syg af Kolera og skikker Bud til sin Ven og Kollega om at komme og behandle ham, men Budet kom tilbage med Melding om, at ogsaa han var døende af samme Sygdom.

Der var en uhyggelig og dystert Stemning over hele København, da Koleraen var paa sit højeste, Folk styrtede døende om paa Gaden. I Lavendelstrædekvartieret var der bl.a. et Logihus af lignende Art som det berygtede Pjaltensborg, omend i mindre Dimension. Der var adskillige Tilfælde af Kolera. En Nat blev Fader tilkaldt til en Patient, der laa paa et Loftskammer. Da han - forsynet med et svagt lysende Tællelys - gik over Loftet, snublede han i Mørket, det viste sig at være et Lig af en hjemløs Patient, der aabenbart var tyet op paa dette Loft for at dø. En af Faders samtidige - vist nok den senere Professor Steenberg, St.Hans Hospital - der havde Kandidattjeneste paa Frederiks Hospital, kom en Nat sent hjem fra Sygebesøg. Han hørte da et skingrende

Skrig ovre fra Lighuset, hvor alle Koleralig var henlagt. Trods Uhyggen var der jo intet andet at gøre end at gaa derover med Lygte og se paa hvert enkelt Lig, men alt var dødsensstille, og der var intet, der tydede paa, at Skriget kunde være kommet fra en Patient, som var henlagt levende paa Ligstuen. Der var ikke altid Kister nok til de døde, som derfor undertiden maatte transporteres i Rustvogne uden at være lagt i Kister. Jeg har hørt af Folk, som var i København i 1853, at Dørene paa en saadan Rustvogn er gaaet op under Kørselen og Ligene faldet ned paa Gaden.

Ligesom efter Istedslaget 3 Aar før, hvor man paa Flensborg Kirkegaard gravede lange og dybe Fællesgrave, hvori Ligene blev nedlagt lagvis i lædsket Kalk, blev der ogsaa gravet Fællesgrave paa Assistens Kirkegaard, da det var nødvendigt at faa Ligene hurtigt i Jorden. Assistens Kirkegaard var anlagt i Aarhundredets Begyndelse, som eneste Kirkegaard uden for den egentlige Bygrænse, og de fleste Lig førtes dertil.

Afvandingsforholdene paa denne Kirkegaard var uheldige, hvoraf Følgen blev, at der ofte stod Vand i Grave. Fader fortalte om Patienter, der i og for sig ikke afskrækkedes saa stærkt af den nære Død, men som bad om at blive begravet i Grave, som var tørre. De sagde, at de ikke vilde druknes i deres Grave.

Epidemien befordredes af Drikkevandet, der førtes fra Søerne i Trærender ind til Byen. Man mente i Begyndelsen, at Epidemien nærmest var for Fattigfolk og kun vilde anfælde i Fattigkvartererne. Velbekendt er det, at Grev Holstein Ledreborg indgik Væddemaal om at turde spise raa Grøntsager, hvad Lægerne særlig fraraadede. Følgen blev forøvrigt, at

han fik Kolera og døde. Dette Dødsfald satte Skræk i Amalie-gade Kvarteret, og de Folk, der kunde, flygtede fra den smittede By, og hele Nordsjælland var fyldt med Flygtninge. Men mange holdt tappert ud. Jeg har truffet adskillige, som blev rolig i deres Boliger, de kogte alt Drikkevand, og brugte et den Gang almindeligt anbefalet Desinfektionsmiddel at afbrænde Enebær i Stuerne.

Blandt de modige bør forøvrigt nævnes Prins Ferdinand og Prinsesse Caroline, der hver Dag gik deres sædvanlige Tur paa Volden.

De angrebne Patienter blev hurtigst mulig transporterede til Koleralasaretherne ofte i aabne Baarer, som bruges i Felten. Fader mindedes, at et Par Bærere havde placeret Baaren med en Patient paa Gaden, medens de søgte en kort Hvile i en Kælder for at nyde en Forfriskning. Da de vendte tilbage, var Patienten borte. Det kunde hændes, at Kolerapatienter kunde rejse sig fra Lejet og i Vildelse løbe et Stykke Vej, hvilket her var sket.

Hen paa Efteraaret ebbede Epidemien langsomt ud, og de medicinske Studenter kunde efter den lange og alvorlige Afbrydelse atter tage fat paa deres Studeringer, som for Faders Vedkommende afsluttedes den 16^e Januar 1856 med Lægeeksamen. Fader gennemgik derefter det befalede Kursus paa Fødselsstiftelsen og gjorde Kandidattjeneste allerede fra 1855 til han den 1^e Marts 1857 nedsatte sig i Kirke Hvalsø.

H J E M M E T I H V A L S Ø

1857 - 1898

Sophie Frederikke Bang
f. Kiersgaard

Laurits Esmarch Bang

* Det var almindeligt i Hedenold, at Offerlundene, hvor man blotede til Odin og Thor, var anbragt paa Højderne, og med lidt Fantasi kan man godt antage, at den nuværende Kirkeplads i Hvalsø i Oldtiden har været en saadan Offerplads. Da den hvide Krist saa besejrede Valhals Guder, lagde man Offerlundene øde, brændte Afgudsbillederne og opførte Kirken paa den samme Plads for ret at hovere over de overvundne.

Efter at Kirken vel var blevet opført, beretter Sagnet, at en grim Lindorm lagde sig for Kirkedøren, hvorved Beboerne blev tvungne til at bryde en anden Indgangsdør paa den nordre Side af Kirken. - Men da Lindormen voksede sig saa stor, at ogsaa denne Indgang blev spærret, opfostrede de Hvalsø Bønder i Kristoffer Hansens Gaard en Tyrekalv, der blev fodret med Sødsmalk og Nøddekærner.

Da Tyren ved denne Fodring var bleven kæmpestærk, førte man den til Kamp paa Liv og Død med Lindormen.

Begge de kæmpende dræbtes og blev begravne uden for Kirkegaarden, og paa Graven plantede man to Rækker Lindetrær, som danner en smuk, bred Opgang fra Byen til Kirkegaarden. Denne Alle kaldes den Dag i Dag "Tyrebroen" til Minde om Tyren, som frelste Kirken for den fule Lindorm.

Kirke-Hvalsø By ligger midtvejs mellem Roskilde, Holbæk og Ringsted i Københavns Amt (tidligere gammel Roskilde Amt), Voldborg Herred.

Omkring Midten af det 19-Aarhundrede var Hvalsø en forholdsvis anselig Landsby med Kirke, Skole og mange Bøndergaarde. Kirken ligger højt og smukt, hvidkalket, med Taarn og takkede Gavle og er vistnok bygget paa Absalons Tid. I Ly af Kirken laa den ældgamle, 4-længede Præstegaard, som faldt for Tidens Tand og blev nedrevet ved Aarhundredskiftet.*)

Hvalsø ligger i en af Sjællands allersmukkeste Egne, omgivet af store Skove - Sonnerup og Tadre Skove mod Nordvest, Storskov, Lerbjerg og Valborup Skove mod Syd, og Bjærgskoven og Ledreborgs andre Skove mod Øst. Byen er opstaaet, hvor to Landeveje krydser hinanden. I dette Landevejskryds ligger Lægeboligen, som blev opført af Granitsten i Aaret 1850.

I Midten af det 19-Aarhundrede var det endnu ikke almindeligt, at der boede Læger uden for de egentlige Købstæder. Der var dog to paa den Egn, en Læge Sønderup i Uggerløse syd for Holbæk, og en Læge Skovbo i Vennelyst nær Aastrup. Lægefrekvensen var ikke overvældende i de Tider, de blev naturligvis søgt til Tandudtrækning og brækkede Ben m.v., men til indvortes Sygdomme havde Landbefolkningen ikke videre Brug for Lægetilsyn, før Sygdommen havde taget en saa alvorlig Vending, at Helbredelsen vanskeliggjordes.

I min Studentertid boede jeg hos en Møllerenke fra

Lejrekanten, som fortalte, at hun i sine Ungpige dage, som saa mange andre Landboere, maatte døje Tandpine i lange Dage og søvnløse Nætter, indtil Distriktslæge Ryge fra Roskilde kom ud paa Egnen. Da stormede Folk til med deres Daarligheder, og for Tandværk kendte man den Gang kun Tandudtrækning.

Som Bevis paa hvor lidt man benyttede sig af Landlægerne kan anføres, at de to forannævnte brave Læger meldte sig frivillig til Armeen i 1848 og lod Patienterne hjemme klare sig som de bedst kunde under Fraværelsen.

Et Par Kilometer fra Hvalsø ad Landevejen til Roskilde ligger en større Gaard, Buske, 13 Td. Hartkorn ca. 200 Td. Land. Foruden Landbrug var der Brænderi, Ælbryggeri, Mølleri, Bageri, Kro og Købmandshandel. - Ejendommen tilhørte Morfader Michael Kiersgaard, en af Egnens ansete Mænd.

Da han gerne vilde have Lægen lidt nærmere ved Buske, og da der i Hvalsø var samme Ønske, opførte han paa den gamle Skolelod den nuværende Lægebolig for Doktor Skovbo. Denne flyttede imidlertid i 1857 fra Hvalsø, og Fader indflyttede i Lægeboligen den 1' Marts s.A.

Jernbanen gik paa den Tid endnu kun til Roskilde, og Fader maatte derfor leje Befordring de to Mil fra Roskilde til Hvalsø. Paa denne Tur mødte han en Mand, som standsede sin Vogn og spurgte, om det var den nye Doktor til Hvalsø. Da dette bekræftedes, præsenterede han sig som Skolelærer Egelund fra Hvalsø, bød Fader velkommen og tilføjede, at den tidligere Læge havde været Huslæge for ham og Familie formedelst 5 Rigsdaler om Aaret. Havde den nye Doktor Lyst til at indgaa paa samme Vilkaar, skulde det glæde ham. - Fader fik saaledes sin første Huslægepraksis, inden han var naaet til Hvalsø, og denne Ordning vedligeholdtes til gensidig Tilfredshed, til

Egelund, som højt bedaget pensioneret Lærer, lukkede sine Øjne ca. 40 Aar senere.

Det var en livlig og selskabelig Egn, Fader kom til. Den tidligere omtalte Ejer af Buske havde i sit første Ægteskab to Døtre - Frederikke og Sophie. Fader indgik 11' Oktober 1859 Ægteskab med Sophie, der endnu ikke var fyldt 18 Aar. Fader var over 33 Aar.

Til Bryllupet, som efter samtidiges Beretninger var meget festligt, var indbudt Egnens Honoratiores og mange Slægtninge, bl.a. var Bedstefader Jens Bang, trods sine fyldte 73 Aar, rejst den lange Vej fra Stendalgaard, og hans velkendte poetiske Aare synes ikke at have svigtet ham, at dømme efter nedenstaaende Sang, som er fundet i Moders Gemmer, og som er karakteristisk for Datiden - præget som den er af den rahbekske Visekunst, hvori Bedstefader havde indlevet sig i sin Ungdom, og som ret naturligt prægede ham hele Livet igennem.

Mel: Min Doctor er en ærlig Mand.

Fra Jylland, Sjælland, Axelstad,
sig Folk i Buske samle
Her hvert et Ansigt smiler glad,
Hos Unge som hos Gamle.
Ja her er nu en Højtids-Fest
Som ærligt vi vil hylde.
Op! Syng da hver, som hver kan bedst!
Vi dertil Glasset fylde.

En liden Doctor pæn og net
Blandt os har taget Sæde.
Ved Skuet af ham seer man let
Han aander idel Glæde. -
Ja! - han kan sagtens aande frit
Ej længer han skal klage.
Et Onde han er bleven qvit,
Som mangan Mand monn' plage.

En slem Skavank ham plagede,
Den sad saa fast i Brystet
Han "Læger" konsulerede
Paa Ho'edet de kun rysted'.
Ej Larsen, Djørup, Fenger, Stein,

Ham mægtede at curere, -
 Men saa! - ein Mädschen hübsch und fein -
 Forstod den Kunst med Mere.

Nu Fyren er tilgavns curert,
 Det vidne kan vi Alle.
 Men Et mig tykkes helt forkert
 Om jeg det saa maa kalde.
 En Doctor er jo so gelehrt
 At andre han curerer
 Men her er Tingen umgekehrt
 Her Konen praktiserer.

Den Doctor med sin Venne-Viv
 Vi skyldigst gratulere
 Gid stedse de med Lyst og Liv
 Maa kjærligt harmonere!
 Ja! Ægteskabets grønne Vaar
 Er Glædens rige Kilde
 Den fryde dem i mange Aar
 I Samlivs Dage milde.

Blandt Honoratiores i selve Byen var nævnte Lærer Egelund med sin fortræffelige Hustru og flere Døtre, hvoraf den ene, Laura, blev Lærerinde for os ældre Børn, senere blev hun gift med Lærer Carlsen, som fik Embedet i Hvalsø efter Egelunds Afsked. Ogsaa den Slægt stod stedse i venskabelig Forbindelse med Lægehjemmet.

Præsten hed Sølling, en meget værdig Mand af den gamle Skole; han var Enkemand, og Huset blev styret myndigt af en Jomfru Lorentsen, fuld af Liv og Munterhed. Alle vi Børn mindes den store Præstegaard og herlige Have med de mange Stikkelsbær.

Der var en ældre, hvidhaaret Klokker, som søgte at kopiere Præst og Degn. Det var den Gang gammel Sæd, at Klokkeren bad til Gilde i Sognet, saavel til Barselgilde som til Begravelsesgilde, til hvilke sidste man den Gang gerne traktede med Risengrød og Klipfisk til Middag. Det kunde hænde ud paa Aftenen, at der blev spillet Kort og givet Punsch, endog danset.

Klokkerens Indbydelse til Barselgilde lød saavidt erindres saaledes: "Jeg skal hilse fra vor Far, vor Mor og vort lille Barn, om I vil komme til Barsel, gaa med i Kirke, gaa op og ofre, gaa med hjem og spise og drikke, blive og more jer, saa længe I lyster." Han fik gerne en Mark (16 Skilling) for sin Indbydelse og gik til Naboen med samme Lektie, og tjente paa denne Vis Smaaredsel, som ikke var helt uden Betydning for hans lille Økonomi. Indbydelsen var ikke begrænset til Far og Mor alene. Vi Børn kom med og morede os herligt.

Medens jeg dvæler ved Geistligheden, vil jeg lige nævne en gammel Historie om samme Klokker, som en Søndag stod i Kirkedøren og skulde meddele Messefald. Der var da sat en Seddel paa Kirkedøren af følgende Indhold: "Præsten han er i Helsingør - og Degnen er ude og købe Køer." Til Forklaring tjener, at Degnen før i Tiden havde været Kreaturhandler, og endnu havde Handelsblod i sine Aarer. Saa kunde man pænt vente til næste Søndag. Besøget var normalt heller ikke betydeligt, særlig Vinterdage i den iskolde Kirke, men paa de store Offerdage mødte Sognebørnene frem i Flok og Følge, og til Offerdagens langtrukne Toner tren værdige Bønder ud af Kirkestolene og vandrede efter en hædvunden Rangfølge op til Alteret, hvor Præsten knælede, derfra til Degnen og tilsidst til Klokkeren, som hver især fik, hvad der tilfaldt ham efter Hartkornet i Daler, Mark og Skilling. Naar Fader af og til var forhindret, maatte vi Børn træde i hans Sted, og da Fader havde en Husmandslod, var vor Plads blandt Husmænd, - det vilde være blevet anset for ganske formasteligt, om vi ved saadan Lejlighed havde søgt at mænge os med det store Hartkorn.

Med Klokkeren stod vi Drengene i Almindelighed paa en

god Fod, undtagen naar det Uheld hændte ved Gudstjenesten, at min yngste Søsters lille Hund sneg sig ind i Kirken. Dette oprørte stedse Klokkeren, der straks foranstaltede vild Jagt efter Hunden, som gerne dækkede sig paa Spindesiden under de mange massive Skørter og sad stille til Præsten kom, og der blev Tavshed i Kirken. Det var hverken blide eller kristelige Vendinger den Klokker da betjente sig af - og trods al Indignation, kunde vi nu ikke lade være at godte os lidt ved den noget penible Situation.

Overtroen var paa de Tider endnu stor. Der var enkelte Gaarde, hvor det spøgede, bl.a. paa en Udflyttergaard paa Vejen til Hastrup. Det blev fortalt, at Tyendet ikke turde tjene paa Gaarden, og at den tidligere Præst, Pastor Grove, var blevet tilkaldt en Nat for at mane de onde Aander bort.

Der var et Fattighus nær Kirken, hvor nogle gamle Koner, bl.a. Klokkerelse, havde til Huse. Derhen tyede vi Børn jævnlig og blev fyldt med de mest haarrejsende Historier om Spøgelse, Gengangere, Helhesten og en hvid Hest uden Hoved, der ved Nattetide vandrede paa Vejen fra Sonnerup til Hvalsø. Naar vi derefter i mørke Aftener kom gaaende fra Sonnerup og skulde gennem Skoven ved Urtehusene, sank Modet kendeligt, og vi var glade, naar vi kunde skimte Lys i et eller andet Hus. Men Datidens Landboere brugte ikke meget kunstigt Lys, en Tællepraas Vinterdage, og altid tidlig til Sengs. Fælt kunde det ogsaa være efter en Aften hos Klokkerelse i Fattighuset at komme ud og høre Ugler tude i Kirketaarnet. Det er forstaaeligt, at vi blev smittet af al denne Overtro, som vore Forældre naturligvis ikke blev bekendt med og saaledes ikke kunde udrydde.

Men jævnsides med denne Overtro var Datidens Landboere velsignet med godt Humør. Der var ret god Velstand overalt, og de store Gilder, vi kom til, kunde godt vare et Par Dage, og da gik det flot til med mægtige Maaltider og Dans og Lystighed den ganske Nat. Jeg mindes ogsaa Opførelser af Komedier i Bøndernes Lader, det var vældig morsomt, og jeg tror, at det særlig var Erik Bøghs smaa muntre Komedier, der laa bedst for de landlige Skuespillere.

Der var Glæde i Arbejdet, man sang i Markerne og holdt store Høstgilder, og vi Børn vilde gerne arbejde med for at tjene til Høstgildet, som vi nød i fulde Drag. Ligeledes holdt vi nøje Rede paa de Steder i Byen, hvor Køerne havde kælvet, thi der vankede gerne tommetykke Raamælkskager med tykt Smør og Puddersukker paa. Det morede de gæstfri Bønderkoner at se os Drengene klodse i os, til Øjnene stod stive i Hovedet.

Undervisningsspørgsmaalet var et vanskeligt Problem, da vi gerne skulde tilegne os lidt flere Kundskaber, end Landsbyskolen kunde byde paa. Vi havde Huslærere, først en mislykket theologisk Kandidat, der savnede al Myndighed, senere en haandfast Seminarist og til Slut Lærerinder. Dette sidste faldt ikke særlig heldigt ud. De kunde aldeles ikke tumle os uvorne Drengene, men det var da ogsaa uheldigt, at vi fik en 17-aarig pukkelrygget, københavnsk Pige, der manglede al Begreb om Land og landlige Forhold. - Hun pryglede os af Hjærtens Lyst, men kunde naturligvis ikke slaa igennem - vi var ikke særlig ømskindede - og da Fader ved et Tilfælde kom til at overvære en saadan Seance, tror jeg nok, han benyttede første Lejlighed til at give hende Rejsepas. Enkelte af os kom senere i Roskilde Kathedralskole, en til Efterslægtens

Skole i København, hvorved vi kom under fornuftig maskulin Disciplin.

Der var mange større Gaarde i Omegnen, saaledes Sonnerupgaard. Dersteds havde vi Børn ligesom et andet Hjem og var der tidlig og sildig. Børnene var vore jævnaldrende og gode Venner. Vest for Hvalsø ligger Grønnebjerggaard, som ejedes af en Enkefru Suell. Hun optog i Huset sin Tvilling-søster, Fru Korsgaard, der ligeledes var blevet Enke, og disse to Damer spillede en betydelig Rolle paa Egnen. De lignede hinanden som to Draaber Vand og var begge lige originale. Der verserede utallige Historier om dem, saa mange, at Sofus Bauditz i sin Bog "Absalons Brønd" tog dem til Model. De hed aldrig andet end "Fruerne", og de idelige Forvekslinger af disse to altid ens klædte Damer gav Anledning til mange Pudsigheder.

Der var en stor Hovedbygning, og en ca. 6 Tønder Land stor Have samt Skov og Jordtilliggende. Fruerne stod op Sommer og Vinter ved 5-6 Tiden, Vinterdage sad de i Mørke og kartede eller spandt og var utrolig flittige. Det spundne afleveredes til Væveren, som lavede Dækketøj, Lagener m.v. til Gaardens Brug. Det hele var fuldkommen middelalderligt. Præcision krævedes der, og det var ufravigeligt, at Fruerne rejste sig, naar Klokken slog det første Slag i 12, og Gud naade den Husjomfru, som ikke havde Middagen paa Bordet, naar de tren ind i Spisestuen. Et Kvarter efter var Dineen til Ende, Fruerne trak sig ind i deres Sovekamre, gav Gæsterne Ordre til ikke at forstyrre dem og at stille til Kaffen Kl. 1½. Samme Præcision til Aften.

Der var noget stateligt over hele deres Fremtræden,

naar de med Kusken Rasmus paa Bukken kom kørende i deres Wienvogn til Middag hjemme. Naar Pigerne hørte Rasmus' berømte Knald med Pisken, for de ud i Gaarden for at hjælpe Fruerne ind. De var gerne iførte bekvemme varme Kyser og medbragte hver deres finere Kapper i en lille rund Kurv. - Dattidens Fruer eller Madammer gik altid med Kapper paa Hovedet.

Et Gæstebud med Fruerne gik gerne uhyre fornøjeligt til, og da de var store Slikmunde, tømte de ofte Asietterne med Syltetøj. - Det var dengang almindeligt, at man ved jævne Sammenkomster serverede Asietter med Syltetøj henunder Aftenen i Dagligstuen. I Midten af Syltetøjsbakken var anbragt et Glas Vand, hvori var et Antal Theskeer. De enkelte Gæster spiste da det Syltetøj, de vilde, og anbragte atter Theskeen i Vandglasset. Dette tog ingen Forargelse af. Det var da ogsaa mere hygiejnisk end Underkoppen i Køkkenet, hvor der trakteredes med Kandis, som man bed en Gnalling af efter Behov, hvorefter Resten blev lagt tilbage til behagelig Brug for den næste. Ved lidt større Lejligheder var det almindeligt at servere egentlig Dessert f.Eks. "Bondepige med Slør", eller andet sødt hen paa Aftenen. Det hændte da, at Fruerne, naar Klokken nærmede sig 10, kunde udbryde til Mor: "Hvis vi skal have Dessert, maa den gerne komme med det samme, for Rasmus venter inte". Saa blev der travlt, thi Rasmus var ikke altid lige blid, men han hørte nu med til Ensemblet, og Moder var stedse omhyggelig for, at Traktementet til Rasmus og andre Kuske var tilfredsstillende, ihukommende Fruernes Mundheld: "Det er Kuskene, der skal rose Gildet."

Samme Rasmus var paa sin Vis lige saa original som Fruerne.

Engang da de skulde til Middag hos Forpagter Marcher

paa Aastrup, gav de Rasmus Ordre til at holde nedenfor Soderup Kirkegaard, hvor de vilde tilse Gravene og lægge en Krans. Rasmus sidder strunk paa Kuskesædet og holder Øje med de blankbrune Heste, medens Fruerne pusler paa Kirkegaarden. Da hører Rasmus, Vogndøren smække i - lidt tunghør var han - og i den Formening, at Fruerne er kommet ind, kører Rasmus videre og holder nogen Tid efter paa Aastrup og melder Ankomsten med sit berømte Knald med Pisken, Pigerne styrter ud for at tage imod, men Vognen er tom. Stor Opstandelse! - Marcher kommer til og spørger Rasmus, hvor han har gjort af Fruerne. "De er vel i Vognen", bedyrer Rasmus, "det var de da, den Gang jeg kørte fra Grønnebjerg". Men Vognen var tom, og Rasmus maatte i skarpt Trav tilbage mod Soderup, hvorfra de to Fruer kom asende ad Landevejen. Heldigvis for ham var de saa forpustede og arrige, at de ikke havde rigtig Vejr til at udøse Vredens Skaaler over hans syndige Hoved. Den Dag blev Middagen ikke helt præcis. Det skal tilføjes til Fruernes Ros, at de morede sig kosteligt over Hændelsen, da Vreden havde sat sig.

Blandt Faders Patienter og gode Omgangsfæller maa ogsaa nævnes Lensgreve, Kammerherre Frederik Dannemand til Aastrup, en gammel Hovedgaard i Saaby Sogn, som Dannemand købte i 1842 for 195000 Rd..

Det er en meget smuk Hovedgaard bygget af røde Sten i to Fløje med høje Gavle og i to Etager. Rigsraad Enevold Kruse byggede Gaardens Hovedfløj, den østre Fløj, hvor hans Navn og Aarstallet 1613 staar over Porten. Gennem den pragtfulde Have paa 43 Tdr. Land løber Elverdamsaa.

Frederik kaldet Frits Dannemand var Husarofficer, og blev lige til sin Død en statelig Rytter. Naar han paa sine

gamle Dage red i Aastrup Skove, hvor der var Led for Vejene, satte han flot over med Hesten frem for at staa af og lukke Ledet op og i.

Han var gift tre Gange, men hans Ægteskaber var barnløse. Hans anden Hustru var født Komtesse Schulin-Zeuten fra Tølløsegaard, en meget djærv og mandhaftig Dame af livligt Gemyt. Det var Tradition den Gang, at der paa Aastrup holdtes stort Gilde 2'Juledag, og jeg har som Dreng deltaget i et Par af disse Fester. Blandt andre Begivenheder spillede der et Slags Lotteri, og alle fik Gaver, som Grevinden uddelte med skønsom og rund Haand.

Der blev den Gang drevet store Jagter paa Aastrup, og Grevinden deltog ivrigt. Hun var i det hele en storladen Dame og talte frit fra Leveren uden Hæmninger, som man udtrykker sig i det mere moderne Sprogbrug.

Lensgreve F.Ahlefeldt-Laurvigen til Langeland, giver nedenstaaende Skildring af det livskraftige Par Grev Dannemand og Hustru.

Greve Frederik Dannemand var Søn af Frederik den Sjette og anerkendt af Kongen, som om han var udgaaet af et regelret Ægteskab. Han kunde brumme og buldre som Faderen; men bag hans barske Ydre skjulte sig et Hjerte lige saa stort og varmt som Faderens. Han havde arvet Faderens Kæmpekræfter og Udholdenhed. Et Bevis paa sin kraftige Konstitution afgav han i Kjøbenhavn i Kolera-Perioden, under hvilken han haardnakket holdt paa at forblive i Hovedstaden. En Ven raadede ham til at være forsigtig med, hvad han nød; men for at vise, hvor lidt Hensyn han tog til sit Helbred, og hvad han kunde taale, fyldte han omgaaende et Glas med en ligelig Blanding af Eddike, Olie og sin Yndlingsdrik, kold The, dertil spiste

han en Snes umodne Blommer, og efter at have sat det til Livs slog han Glasset i Stykker og spiste Glasstumperne. - Tro det, hvem der vil!

Grevinde Louise Dannemand var paa sin Vis lige saa afholdt som Manden, men hun havde en ukuelig Lyst til at sige sin Mening. Om det saa var ved Hove, frygtede man hendes hvasse Tunge; ved et Aftenselskab hos Enkedronning Caroline Amalie kom Frederik den Syvende hen til Grevinde Dannemand og sagde:

- God Aften, min kjære Grevinde, det er saa sjældent, vi ses, hvor kan det dog være?

Svaret kom omgaaende:

- Det ligger vist i, at Deres Majestæt saa sjældent kommer i ordentligt Selskab.

Kongen saae lidt paa Grevinde Dannemand, hvorpaa han saa højt, at hele Selskabet kunde høre det, udtalte:

- Død og Pine, man kan Satan brække mig mærke paa Kjæften, at det er Kjællingen fra Aastrup.-

Dannemand nød almindelig Agtelse paa Egnen og var vel lidt. Han led vel nok noget af den oldenborgske Svaghed og var efter sigende "genegen til Amour", og da hans djarve Hustru døde, begik han den betice at indgaa Ægteskab med et Fruentimmer fra København, som han formodentlig havde kendt gennem Aarene. Dette bragte ham i en ret isoleret Stilling paa Egnen, da Fruerne ikke vilde se den sidste Grevinde inden for deres Døre. Ægteskabet varede dog ikke længe, hun havde et svagt Hjerte og døde paa Aastrup efter et Par Aars ulykkeligt Ægteskab. Fader, som var hendes Læge, fremhævede, at hun vel havde et svagt, men ogsaa et stort og medfølgende Hjerte. Greven blev altsaa Enkemand for tredie Gang og kom i den Tid

af og til hjem til Selskaber. Han havde den Forestilling, at han skulde dø, naar han havde levet lige saa længe som sin Fader, Frederik den Sjette. Uheldigvis skulde Fader paa det Tidspunkt rejse til Hamborg. Inden Afrejsen lod Greven servere en fin Tokayer og drak et Afskedsbæger med Fader som Ven og Læge gennem mange Aar, og Fader var helt betænkelig ved Situationen. Han tilskrev mig da fra Hamborg med Paalæg om at gaa til Aastrup med Hilsen og Forespørgsel til Greven. Ved min Ankomst blev jeg henvist til Grevens imponerende flotte Vaabenværelse med en enestaaende Samling af Alverdens sjældne Vaaben. Da jeg havde overbragt min Hilsen, blev Greven helt oplivet og taknemmelig, og lod bringe Resten af den fine Vin, og det synes da, at den gamle Mand havde glemt den fæle Dag, som han havde frygtet.

Grev Dannemand døde en Vinternat i et forrygende Vejr. Fader var just den Nat i Tingerup til en Barnefødsel, da Grevens Slæde, med Mandskab til at kaste Sne, ankom til Hvalsø og Grevens alvorlige Sygdom blev meldt. Der var intet andet for end at sende Slæden til Tingerup og føre Fader videre, saa snart Patienten der kunde forlades. Sent om Natten naedes Aastrup, og den gamle Greve havde da lukket sine Øjne.

Hans Niece, Frøken Louise Zakaria, forlovede sig under et Ophold paa Aastrup med den unge Greve Fritz Scheel fra Ryegaard. Da hun meddelte sin Onkel dette, skal han have sagt: "Det er det klogeste, Du endnu har gjort, min Tøs."

Grev Scheel arvede efter sin Fader Ryegaard og Trudsholm (Otto Krumpens gamle Borg). Han fik i Ægteskabet med Frøken Zacharia tre Sønner og fire meget indtagende Døtre, jævnaldrende Legekammerater med Martha.

Fader var Læge for og Ven med Grev Scheel, og vi kom

ofte paa Ryegaard. Særlig interessant var den aarligt tilbagevendende Nytaarsfest, hvortil blev indbudt Godsets Funktionærer og Egnens Honoratiores. Der var Stil over saadan en Fest med 60-80 Mennesker i Gala. En pompøs Middag i Riddersalen, med Tjenere, Skovfogder og Kuske som serverende i Liberi og hvide Handsker. Der holdtes Taler efter Tidens Skik, og Champagnen flød. Efter Bordet gik Dansen lystigt til Frokosttid Klokken henad 2.

Men Hjemturen, der tog et Par Timer og foregik i aaben Vogn, var mange Gange barsk. Der var ikke Raad til meget Overtøj, og vi frøs ofte og var trætte Dagen derpaa. Jeg mindes, at vor Søster efter at have været feteret Baldame den ganske Nat, efter Hjemkomsten ved 3 Tiden sov hele den Nat, den følgende Dag og næste Nat. Moder var helt angstelig og Fader maatte se til hende og føle Pulsen, men fandt intet betænkeligt. Der er noget, der hedder det bangske Sovehjerter, Fader kunde faktisk sove Smaadaarligheder bort og flere Børn og Børnebørn slægter ham paa i saa Henseende.

En Mils Vej hjemmefra boede vor Morbroder, Hans Kiersgaard, som havde den store Gaard Sofienholm i Forpagtning. Han var gift med Mary Suell, Datter af Ejeren til Gislingegaard.

I dette Ægteskab fødtes 14 Børn.

Familierne kom naturligvis meget sammen og Fader var Læge for Familien.

Min Onkel Hans var anset for en dygtig Landmand og styrede den store Bedrift med jernhaard Disciplin.

Som alle Landmænd var han oppe med Solen, men holdt Middagshvil paa sit Kontor fra Kl. 11 til 12. Ingen turde da forstyrre hans Ro, og til Advarsel for alle hængte han i

Lægeboligen i Hvalso.

Hviletiden et Skilt paa sin Dør med Paaskrift: "Bliv herfra."

Det hændte en Gang, at Godsejeren, Grev Schulin fra Tølløsegaard, der forøvrigt var hans gode Ven og Jagtkammerat, opsøgte Onkel Hans i den farlige Tid mellem 11 og 12, og at en af Sømerne meget indtrængende fraraadede Greven at gaa ind til den slumrende Løve og til sidst udbrød: "Det gaar aldrig godt". Han var aabenbart forberedt paa at se en haandfast Udsnidning. Greven morede sig meget over Drengens Opfattelse af Disciplinen paa Gaarden.

Ogsaa ved Maaltiderne herskede der en gammeldags Hustugt. Enhver maatte være i Spisestuen bag sin Stol og afvente Husherrens præcise Ankomst, før nogen vovede at sætte sig.

I Doktorboligen i Hvalsø voksede Børneflokket hurtigt, fra 1860 til 1867 fødtes 7 Børn, senere kom endnu 5 Børn, saaledes at vi var en Flok paa 12, hvilket den Gang ikke var saa ualmindeligt i mange Hjem. Men først nu, da vi selv sidder som Forældre til næste Generation, kan vi nogenlunde danne os en Forestilling om, hvilket Mas der maa have været, særlig for Moder. Heldigvis var vi alle sunde, og udover de obligate Børnesygdomme fejlede Flokken intet. Men den Luksus, som kendetegner Nutidens Børn, kendte Datiden intet til.

Jeg skal lige anføre den daglige Spiseseddel for den ældste Del af Børnene:

Morgenmaaltid - Øllebrød uden Sukker, men med svære Klumper, som af og til trak vore Mælketænder ud. Dertil skummet Mælk ad libitum. Dette Maaltid indtoges staaende paa Strømpesokker paa Stengulvet i Køkkenet.

Frokost - Klemmer med Fedt og et enkelt Stykke Sigtebrød. Franskbrød var Luksus og blev kun tildelt Fader, der stadig led af Følgerne af den Tyfus, han paadrog sig i Fredericia under Bombardementet i 1849.

Middagen var gerne to Retter meget tarvelig Mad og Dagen sluttede med et svingende Fad Melgrød med en Sirupsklat i Midten. Vi stillede os da staaende om Bordet og langede flittigt til Fadet. Tallerkener ansaas for overflødige for os.

Om Søndagen vankede der en saakaldt "Basse", d.v.s. et Bagerbrød med Sukker paa og vist til en Pris af 1 Sk.; The og Kaffe brugtes ikke til Børn, men der var rigeligt med Mælk, og vi holdt selv en Ko.

"Bassemanden" var en Oplevelse for os, Brødet blev hentet i Bageriet i Buske af en gammel Mand benævnt "Kristen Hurra". Han afløstes af en anden gammel Mand ved Navn Per Nielen, som bragte det eftertragtede Wienerbrød hver Søndag. Paa Frostdage tapløb Pers Næse flittigt, og naar han bøjede sig over Kurven med det lækre Indhold, faldt der adskilligt Tagdryp paa Basserne, men den Slags Petitesser anfægtede ikke os Børn, endsige Per Nielen.

Naar Moder ikke havde Brug for Basser, var hans Svar altid; "Saa kan I Fa'en ede me la vær". Et stort Handelstalent har han næppe været, men han klarede dog derved sit Udkomme til sin høje Alderdom.

En saa stor Børneflokk, hvoraf de fleste var Drengene, var naturligvis vanskelig at holde Styr paa; Fader var ude i Praksis, og Moder havde nok om Ørerne med de mindre Børn og hele Husholdet, og alt gik vist noget summarisk. Moders Mundheld var, at Vorherre var den bedste Barnepige. Men af og til gik det naturligvis galt. Faldt vi i Vandet, hvad der jo hændte,

fik vi tørt paa første Gang, men gentog det sig, var Taksten at blive puttet i Seng, baade som Straf for den uforsigtige og vist ogsaa af Armod, thi det kneb jo altid med Klæderne. Tænk hvad der har været at reparere af Tøj eller stoppe af Strømper efter en Flok Børn, der normalt færdedes ude iført Træsko.

Lige uden for vort Hjem laa Gadekæret, en herlig Tumbleplads Sommer og Vinter. En Dag løb en af Drengene alene paa Isen og faldt igennem. Tilfældigvis havde en Husmand fra Nabolaget set Drengen paa Isen og kort efter forsvinde. Han løb da til Gadekæret, saa Hullet i Isen og lidt Luftbobler, og fik ved at lægge sig ned og rode efter Drengen halet den halvdøde Fyr op og bragte ham hjem, hvor han kom i Seng.

Samme Pøde faldt ved Foraarstøbruddet i en Mølleaa ved Tadre Mølle og blev ført med Strømmen flere Hundrede Alen ned mod Mølledammen, før det lykkedes Fader ved stærkt Løb langs Aaen at indhente ham, hvorpaa han ved selv at springe ud i den rivende Strøm fik Sønnen bjerget, inden de begge kom i Møllehjulet.

Der var mange andre Hændelser, som Køren og Riden med løbske Heste, Badning i Mergelgrave og Tørvemoser o.s.v., som jeg kun lige skal nævne for de Unge, der nu har Børn at vogte. Jeg tror, forrige Generation maa have haft Nerver af Sejlgarn.

Som foran nævnt havde vi Huslærer, som samtidigt underviste Apoteker Jensens Døtre. - Undervisningen foregik i et Husmandshus, der laa mellem Apoteket og Doktorboligen og tilhørte Fader.

Fader havde købt det med tilhørende Jordlod og Vænge, og da han aldrig var velbeslaaet med Penge, ordnedes Købet paa

den Maade, som den Gang var almindelig, saakaldt Aftægt. Husets Ejere, der var blevet gamle og delvis uarbejdsdygtige, skulde fremdeles blive boende i Ejendommen og fik aarligt foruden et Pengebeløb, Korn til Gris og Høns, Tørv og Brænde, Flæsk og Ærter m.m., hvorved saadanne gamle Folk blev i Stand til at henleve en sorgfri Alderdom. - Der var i dette Hus Plads baade til Aftægtsfolkene og til Skolestue og Værelse for Huslæreren.

Sognepræsten havde Tilsyn med, at alle Børn i Sognet nød forsvarlig Undervisning, og Fader lod derfor aarlig afholde Eksamen i Overværelse af saavel Pastoren som Skolelæreren.

Ved en af disse Eksaminationer skulde en af Brødrene fortælle om Syndefaldet og berettede da i sin barnlige Tro-skyldighed: "Og Vorherre drev Adam ud af Haven og sagde til ham - herefter skal Du være det mest forbandede Bæst paa Jorden".

Præsten, der havde aaben Sans for Humor, nød ret denne sjællandske Udlægning af Skriften.

I vor grønneste Ungdom fandtes ingen Købmandshandel i Hvalsø, men der var to gamle Koner, som holdt Udsalg dels af "Basser" dels af Sirupsklumper m.m. Den ene hed Kræmmerbirthe. Hendes Næse var ædt op af Lupus, og hun saa fæl ud; men vi spiste med stor Appetit Klumperne, hun solgte. Den anden Købmandskone havde ogsaa Sirupsklumper til 1 Skilling Stykket. Nu hændte det ofte, at vi kun havde $\frac{1}{2}$ Skilling disponibel. Men dette Problem klarede Konen ligetil ved at sætte sine to resterende Hugtænder i Sirupsklumpen og spyttede den ene Halvdel i vor Haand, den anden tilbage i Beholderen. Interressen fra vor Side samlede sig ikke saa meget om selve Fordelingsprocessen, som vi fandt ganske i sin Orden, men om hvorvidt

den større eller mindre Halvdel nu skulde falde i ens Turban.

Samme Kone havde en flink Søn, som var Hønsekrømmer, hvis Metier den Gang var, som Navnet antyder, at opkøbe Høns, Æg og andre Viktualier paa Egnen og en Gang ugentlig køre de 6 Mil til København for at afsætte Produkterne. Denne Søn, Christian Nielsen, var ferm til mange Ting, bl.a. klippede han os gerne - dertil brugtes foruden Saks og Kam ogsaa en Spølkum til Regulering af Frisuren.

Det var en Svir for os Drengene at maatte køre med Hønsekrømmeren, og en af Brødrene var hans erklærede Yndling, som endog fik Lov at køre med ham helt til København, Drengen var endnu ikke i skolepligtig Alder. Paa en saadan Tur hændte det under et Ophold i en af de mange Landevejskroer, at Hønsekrømmeren møder en Bekendt fra København, som spørger, hvad det er for en Dreng, han har med - "Det er min Søn" melder Hønsekrømmeren. Da den fremmede ikke vilde fæste Lid til den noget usandsynlige Paastand, vender han sig resolut til Drengen og spørger, hvem hans Fader var. - Straks kom Svaret: "Hønsekrømmer Chr.Nielsen."

Hønsekrømmeren var lige saa stolt som henrykt over sin Yndling og glemte aldrig denne Episode.

En anden af Drengene havde som lille Purk lukket sig ind til Naboens Orne, som for løs paa ham og sandsynligvis vilde have forvoldt Drengens Død, hvis ikke en Husmand i rette Tid var sprunget ind og havde sparket den gale Orne bort og bjærget Drengen i forrevent Tilstand.

Dagligstuen i Hvalso.

som fødtes i 1860, paa ca. 25 Aar. Det siger sig selv, at saadan en lille Pige ikke alene blev forkælet af sine noget aldrende Forældre, men ogsaa af alle de ældre Sødskende, for hvem hun blev som en lille Lysalf, et kærkomment Legetøj, naar vi kom hjem i Ferierne.

Man siger jo gerne, at Forældres Strenghed slides saa tynd paa de ældre Børn, at der ikke bliver noget tilbage til den yngste Flok. Jeg tror nok, at denne Theori slog til i dette Tilfælde, de gamle noget spartanske Metoder, der anvendtes paa de store Børn, blev mere og mere atheniensiske som Aarene gik - og Ferlen kom i al Fald ingensinde i Brug for Familiens kvindelige Benjamin, men savnedes forøvrigt heller ikke.

Den mildere Stemning, som umiskendelig kom de yngste Børn til Gode, gav sig bl.a. Udslag deri, at en af de yngste Drengene fik uhindret Lov til, som hans Lyst var, at strejfe rundt i Mark og Skov, særlig Skov, hvoraf der var mange og store paa Egnen, og som havde hans udelte Interesse - Bogen interesserede ham langt mindre. Det hændte, at Fyren ikke naaede hjem om Natten, men det tog "de gamle", som vi begyndte at kalde Forældrene, med stoisk Ro, saa kom han vel nok næste Dag, og man sov roligt i Doktorboligen. - Skulde han komme sent paa Aftenen eller Natten, stod Døren gerne aaben, det var nu Egnens Skik ikke at aflaae om Natten.

Det hændte, at der kom Patienter om Natten. De vandrede gerne fra Dør til Dør og buldrede paa, indtil en eller anden vaagnede og kunde kalde paa Fader, som sov paa 1' Sal, eller rettere Loftet.

Vore første Dansetrin lærte vi af en mandhaftig Kone,

som hed Maren Karls - d.v.s. Karls Kone Maren. Vi Børn kaldte hende stedse Maren Karls Kone, og Manden Maren Karls Mand. Hun arbejdede af og til hjemme og kunde da smide Træskoene og tage os Børn fat og lærte os en taktfast Dans paa Stengulvet i Køkkenet. - Hvordan Strømpesokkerne holdt til det Slid, ved jeg ikke, men vi lærte at danse under Marens haandfaste Greb og muntre Trallen.

Det hændte med samme djærve Kone, som forøvrigt i Krigens Tid, da Karlfolket var indkaldt, havde baade pløjet og harvet, at en af Doktordrengene en Dag kom med sin Flitsbue, som brugtes til Spurveskydning, og staaende paa den anden Side af Vejen, hvor Maren stod i sin Halvdør, spurgte han, om han maatte skyde paa hende. "Ja, hvis Du kan ramme mig midt paa Næsen". Drengen lagde an, og skød som en anden Vilhelm Tell saa sikkert, at Pilen med Knappenaalspidsen sad plantet lige i Marens Næsetip. Hun svovlede naturligvis ganske forskrækkeligt og truede Skytten med det værste, og Drengen foer i Rædsel over sin letsindige Gerning lige hjem og skriftede for Fader. Men da Marens Vrede havde sat sig, var hun atter god og raisonnabel og evnede at se Sagen fra Modpartens Side. Han havde jo faaet Tilladelsen, og var for saa vidt i sin gode Ret.

Men tilbage til Danseundervisningen. Senere blev vi afslebne hos en veritabel Danselærer ved Navn Okkerlund, som vandrede om i Landsbyerne Vinterdage, medens han om Sommeren vist nok var Lappeskomager. Men vi lærte at danse, og vi dansede ofte, naar vi var flere Børn samlet, og vi var saa heldige at faa fat i en lokal Harmonikaspiller. Og Egnens Ungdom - og Alderdom med for den Sags Skyld - dansede gerne, naar Lejlighed gaves. Hvor var det ikke muntert til Høstgilder,

Barselgilder og Brylluper at danse i Lader og Loer med stampet Lergulv og svagt belyst af ophængte Lygter. Musikken var gerne Violin, Klarinet, Valdhorn eller Harmonika.

Det var Runddansen og Turdansen - og der var Kraft og Fart i Dansen, noget helt andet end Nutidens dekadente Vaden rundt i en Balsal. Der var Polka, Vals, Mazurka, Rheinländer, der var Turdansen som Sextur, Kontrasejre, Pærevals, Totur, det lille F., Pigernes Fornøjelse og mange andre. En Zweitrit gik med en saadan Fart over Gulvet, at Pigernes Skørter stod næsten vandret ud til Siderne, og Sveden drev i stride Strømme af de dansende.

Støvet fra Lergulvene laa tykt i Luften, satte sig i Haar og Klæder, men Ungdommen dansede ukueligt, ofte til den lyse Morgen. Punschen flød rigeligt, og jeg har set denne lige saa lumske som liflige, varme Drik blive serveret i Mælke-spande, hvori man dyppede sin Kop og slukkede sin Tørst rundelig.

Det vilde vist forbavse Nutidens Ungdom at opleve en saadan Udfoldelse af Livskraft og Munterhed.

Jeg mindes ofte at have set et særligt Dansenummer blive opført, bestaaende i, at man anbragte et Skæppemaal med Bunden i Vejret. Et ungt raskt Par dansede paa dette Skæppemaal en hvirvlende Zweitrit saa hastigt, som Musikanterne kunde spille og under dundrende Bifald fra de omkringstaaende.

Man tog med glad Sind mod de Glæder, der tilbød sig, og som gav Afbrydelse i det ellers ensformige Liv. En vandrende Sækkepipeblæser, Savoyarddrengene med Murmeldyr, Bjørnetrækere, hvis Bjørne kunde danse, og lignende Underholdning bragte jo Liv og Lystighed i Byens Børneflokk - ikke at tale om den

længselsfuldt ventede Fastelavns Mandag, hvor der kom Kaval-
kader af Bønderkarle paa pyntede Heste og selv pyntede, som
red fra Gaard til Gaard og blev trakterede med Spise og Drikke
og som endte Dagen med en Svingom i en eller anden Gaard.

Der var i det hele mange gamle Skikke i Brug i Lands-
byen. Opstod Ildløs i By eller Egn, klemte man med Kirke-
klokken, og Brandfogden gik rundt i Byen og blæste i Konkylie,
hvis manende Toner kunde høres over hele Landsbyen. Man stil-
lede da ved Sprøjtehuset, men det hørte til Sjældenhederne, at
Sprøjterne naaede frem, før det antændte Sted var nedbrændt.
En lignende Konkylie brugtes af Snefogden, naar han skulde
tilsige Folk til Snekastning. Gad vist, om denne Blæsen i
Konkylie ikke stammer helt fra Hedenold.

Paa Faders Ejendom hvilede Pligt til at stille en
Klapper til Grev Schulins Klapjagt. Normalt mødte vor Karl,
det hændte ogsaa, at vi Drengene fik Lov at deltage. Mit første
Forsøg faldt mindre heldigt ud. Da jeg gik frem i Klapper-
kæden og raslede med et Klaptræ, sprang en Hare op - jeg bag
efter i den Tro, at det gjaldt om at fange Haren. - Skov-
rideren havde nær skudt mig og gav mig naturligvis en paakræ-
vet Overhaling.

Det synes mig og mange jævnaldrende, at der i vor
Barndom var betydeligt mere Sne og Frost end nu. Naar vi
vaagnede en Vintermorgen og hørte Skovlens Skraben over Gaards-
pladsen, var det ensbetydende med, at der var faldet Sne om
Natten. Det kan nok være, vi kom i Klæderne i en Fart for
hurtigst muligt at komme ned og føle paa Sneen eller vælte os
i den. Kulde mærkede man intet til i Barnealderen, og Over-
frakker kendtes ikke og savnedes ikke - Undertøj forøvrigt
heller ikke.

En Vinter havde en af Drengene spændt sin Slæde bag Kanen, hvormed Fader kørte i Praksis. En halv Mils Vej hjemfra blev han opdaget af Fader, der jog ham hjem med Bemærkning, at han havde for lidt Tøj paa, hvorpaa Drengen undrende svarede, at han havde da Kasket paa. - Der blev ikke ødslet med Tøjet i de Tider.

Faders Lægepraksis strakte sig over et meget betydeligt Areal, da hans Nabolæger var boende i Roskilde, Holbæk og Ringsted, d.v.s. 2 Mil eller mere til hver By. Der var ganske vist en gammel Læge i Uggerløse, Syd for Holbæk, men han var paa den Tid ret døv og havde kun lidt at bestille. Arealet vilde have været ganske uoverkommeligt for Fader, hvis Lægefrekvensen blot havde været tilnærmelsesvis som nu, men Folk hentede kun nødig Læge uden i overhængende Tilfælde. Befordringen var ret primitiv. Fader havde vænnet sit Klientel til at møde tidlig om Morgenen, og det kunde hændes, at der holdt 4-5 Vogne i Gaarden samtidig. Det gjaldt da om at skønne over hvilke Steder, der paakrævede hurtig Hjælp og derefter lægge en fornuftig Plan for Dagen, saaledes at de ikke benyttede Vogne blev dirigeret ud til Landsbyerne til givne Tider, og Fader kunde da køre milevidt i en Cirkel omkring Hvalsø, indtil han, ofte mødig og forkommen, naaede hjem, og mulig skulde give Konsultation hjemme.

Datidens Vogne var ubekvemme, og Lægerne brugte overalt i Landet saakaldte Doktorstole, som blev spændt fast bag i Vognen, saaledes at Lægerne i nogen Grad undgik Stød og Bump fra de slette Veje. Oprindeligt var Fader distribuerende Læge, d.v.s. havde et lille Haandapotek med de gængse Medicinalvarer. Dette var ret besværligt, og det var ham en stor

Lettelse, da der i 1872 blev oprettet Apotek i Hvalsø.

Efterhaanden som Lægefrekvensen steg, blev Praksis mere anstrengende, og Faders Fætter, Dr. Gerhard Djørup, nedsatte sig da i 70erne i Merløse ad Ringstedkanten. Dette aflastede noget, og senere kom der Læge i Tølløse og Ousted, hvorved Praksis i Hvalsø blev mere overkommelig, men ikke desmindre maatte Fader en Række Aar holde fast Amanuensis for at kunne besørge Praksis.

Fader havde - som tidligere nævnt - været Læge baade i Felten og senere under den store Koleraepidemi. Da Koleraen hærgede Hamburg i 1893, og man tog visse Forholdsregler her hjemme, udsaa han som Epidemihus et enligt beliggende Sted, hvis Beboere var villige til med kort Varsel at flytte bort. Jeg fulgte ham paa Turen derud, og Talen faldt ganske naturligt paa Epidemien i 1853. Fader holdt af at fortælle derom og udtalte, at han ganske vist var af den Opfattelse, at Koleraen næppe denne Gang vilde naa vor afsides Landsby, men man maatte for alle Tilfældes Skyld ikke lade sig overraske, og tilføjede, at han for sit Vedkommende var sikker paa, at han ikke vilde faa Koleraskræk.

I denne Forbindelse skal jeg som Bevis paa hans Mandemod referere en lille Episode fra ca. 1865.

Fader og Moder var gaaet en Tur i Storskoven med de 3 ældste Børn ved Haanden og den 4de kørende i Barnevogn. Som Barnevogn brugtes den Gang en tohjulet Kærre med Stang til Trækbrug. Som de nu laa fredelig lejrede med de legende Smaa-børn om sig, bryder en uvan Tyr pludselig gennem Tykningen og gaar brummende frem mod dem.

Tyren havde været bortløben i længere Tid og holdt til i de store Skove, og den blev da senere skudt ned, da den

var blevet vild og ikke lod sig indfange.

Situationen var meget faretruende - Fader væltede hurtigt Drengen ud af Vognen og holdende Vognen i Stangen gik han truende mod Tyren, som - uvant med dette mærkelige Syn - foretrak at vende om og forsvinde.

Da Fader var i Praksis det meste af Dagen faldt Opdragelsen af Børneflokket normalt i Moders Lod.

Og hun var resolut nok, der skulde ikke meget til en hastig Lussing, og i sværere Tilfælde maatte vi levere en anden Legemsdel til Afstraffelse. Moder havde sit Alenmaal over Dørkarmen, og Krabasken dansede glat væk paa de nedre Rygstykker. Men den værste Tort var dog, at denne Alen stedse fik Navneforandring efter den sidste, der havde været i intim Berøring med dette væmmelige Træstykke.

En anden mere præventiv Forholdsregel, Moder gerne anvendte, bestod i, at vi efter en afsluttet Ferie, hvor vi maatte antages at være ladet med flere Unoder end Husordenen kunde indrømme, maatte stille paa Rad for at nedsvælge en Skefuld amerikansk Olie; det var Moders Erfaring, at sligt virkede dulmende paa Sindet og gav fornøden Husfred. - Nu siges det jo, at Mussolini anvender det samme Middel over for urolige Hoveder. Det ses heraf, at Moder har været banebrydende med sine Metoder.

Der var en Ting, Fader var streng med; vi maatte aldrig glemme givne Paalæg eller Ordre. Hvis vi til Undskyldning for en Undladelse anførte, at vi havde glemt, sagde Fader altid - "dette er ingen Undskyldning, man skal huske."

Vi var naturligvis som alle Landsbydrengene interesserede i at maatte køre Heste, og da vi blev store nok, fik vi Lov at køre paa egen Haand.

Men naar vi kom hjem, inspicerede Fader Hestene, og der vankede, hvis de var svedte. Vi maatte straks gaa i Gang med at spænde fra, gnide, fodre og vande Hestene, ud fra det gamle gode Ord: "Først Hesten, saa Manden."

Det hændte os, at vi kom hjem og havde glemt Grimerne, hvor vi havde været. Vi er da flere Gange sendt afsted en Mils Vej til Fods for at hente disse. Vi kom ikke slet saa stolt anstigende til Fods til den Gaard, som vi for et Par Timer siden havde forladt flot kørende. Men Kuren var probat.

Fader elskede sine Heste og vidste nøje, naar han havde haft de forskellige, saa nøje, at han ofte udledede Børnenes Fødselsaar ved at huske, at vi var komne til Verden, medens han havde f.Eks. den hvide Hoppe eller den sorte Hingst o.s.v.

Det var ikke fri for at krænke Moder noget, naar Fader ved Udregning af Børnenes Aargang tyede til denne hippologiske Regnestok.

artige ved Historien er, at ingen tog Skade deraf.

Fader glemte aldrig sin Lægeed, tog sin Gerning op med fornøden Alvor og var stedse ens og ligevægtig, ude som hjemme, over for høj og lav. For ham var Lensgreven, Præsten og Husmanden Patienter, som han skulde yde sin bedste Hjælp efter Evne. Han handlede stedse ud fra det gamle Ord: "Jeg er et Menneske, og intet menneskeligt er mig fremmed."

Hygiejnen stod meget tilbage at ønske, hvorfor ogsaa Epidemier lettere end nu kunde blusse op. Et Hjælpemiddel som Thermometer kendtes ikke før hen i 80erne, og Antiseptikken var det heller ikke videre bevendt med.

Sygehuse var der ikke - ja der fandtes i Roskilde og Holbæk Amtssygehuse, som tillige var Daarekister, men at faa sendt Patienter dertil var vanskeligt, næsten ugørligt, jeg husker enkelte Transporter af Patienter, anbragte i en Arbejdsvogn med Halm i Bunden og Dækkener over Patienten, saaledes arriverede en Dag en svensk Røgter, liggende paa Halm bag i en Arbejdsvogn. Da Fader ikke var hjemme, var Moder resolut nok til at anbringe ham i Loen i vort Aftægtshus, hvor han henvendte sig i adskillige Timer under udelt Interesse af os Børn, der syntes, det var spændende. Moder sørgede for Mad til ham.

Da Fader kom hjem, konstaterede han øjeblikkelig sorte Kopper, hvorover Patientens Husbond blev saa rædselsslagen, at han nægtede at tage ham med hjem. Paa Sygehus kunde han ikke komme, i et Lægehjem kunde han heller ikke forblive, men Fader maatte true med Politi, før det lykkedes at faa Bonden overtalt til at transportere den syge tilbage til sit Hjem.

Det normale var at behandle Patienterne i Hjemmene, ogsaa de epidemiske og lettere kirurgiske Tilfælde, ja selv

Amputationer maatte foretages, og heri havde Fader betydelig Erfaring fra sin Tjeneste som Feltlæge. Vi Børn husker endnu hans Bensav, der laa i Instrumentskabet og indgød os en vis Gysen, da vi vidste, at adskillige Ben i Aarenes Løb var savet over med samme Sav.

I vanskelige Tilfælde hidkaldte Fader gerne andre Læger dels fra Nabobyerne, ogsaa københavnske Specialister. Jeg mindes saaledes at have set Datidens berømte Tuberkulose-specialist, Professor Reisz fra Frederiks Hospital - hvis Hjælp maaske var lettere at paakalde for Fader, da de baade var Skole- og Krigskammerater.

Tandlægevæsenet var som bekendt kun lidet udviklet, medens Fader levede, og en Landsbylæge fik derfor stor Øvelse i Tandudtrækning. Naar det var muligt, benyttede Fader med Forkærlighed en saakaldt Tandnøgle fremfor Tang. Vi Børn har faaet adskillige Tænder ekspederet med hin berømte Nøgle, der havde den Fordel at være baade hurtig og sikker. Patienterne fik sjældent Tid til at stikke i Brøl, før Fader holdt Tandens for Næsen af dem og forsikrede dem, at de kom forsent med Skraalet og hellere maatte holde inde. Mine Brødre og jeg har mange Gange maattet holde et Lys for Fader og med udelt Interesse overvåret Seancerne.

Moder var den eneste oplivede, naar der hørtes Tandbrøl fra Venteværelset, hvor Tandudtrækningen oftest fandt Sted, thi enhver Tandudtrækning skete den Gang pr. kontant for 1 Daler = 2 Kr., hvilket Beløb Fader troligt afleverede til Moder, hvis Chatolkasse nok kunde trænge til enhver Forstærkning. Dette var da ogsaa Moders eneste Smaaredsel.

Til Gengæld maatte Moder af og til assistere i Praksis, naar ældre Bønderkoner kom hjem og diskede op med en

hel Del forskellige Fornemmelser hist og her. Naar Fader da var kommet paa det rene med, at alt var Ubetydeligheder, bad han disse Patienter gaa ind til Moder til en Kop Kaffe, og Moder forstod den Kunst baade at give en god Kop Kaffe og holde en trøsterig Tale gaaende ud paa, at hun selv havde haft akkurat samme Slags Fornemmelser, men nu var kommet sig godt ved den Mixtur, Fader havde ordineret. Denne sympathetisk suggestive Behandling har til alle Tider sin umiskendelige Berettigelse og er i værste Fald normalt ganske uskadelig.

Maatte Fader saaledes antages at have været en baade habil og samvittighedsfuld Læge, var han til Gengæld en daarlig Regnskabsfører.

Der var ingen Sygekasseordning før i Faders senere Leveaar, bortset fra Jernbanesygekassen.

Han plejede derfor hver Maj og November Maaned at engagere en Husmand til at vandre rundt i Sognene for at indkassere Regninger. Landboerne er som bekendt ikke meget for kontant Pengebetaling og Resultaterne var gerne kummerlige. Jeg mindes en Gang omkring 1890, at Fader havde udskrevet Regninger for ca. 2000 Kr. og spøgefuldt spurgte mig, om jeg vilde give 1200 Kr. derfor. Ved at komme nærmere ind paa dette Tema, kom jeg under Vejr med, at Fader normalt kun fik ca. Halvdelen af sit Tilgodehavende ind ved disse Halvaarsopkrævninger. De ubetalte Regninger kom stedse i Papirkurven. Jeg gjorde Fader opmærksom paa, at han burde udsende Regningerne paany næste Halvaar, hvortil han svarede, at sligt havde han aldrig gjort ud fra den Opfattelse, at Regningerne havde tabt deres Værdi. Han havde aldrig haft og vilde ingensinde have en Sagfører mellem sig og sine Patienter.

Hvor mange Penge, der er løbet i Stranden for ham

i de løbende Aar, skal jeg ikke nu komme ind paa, men med den store Børneflokk, havde der været god Brug for de manglende Beløb og der var da ogsaa stedse Smalhans til Huse i Barndomshjemmet.

Fader praktiserede mange Gange uden at tage noget Vederlag, naar han kendte Folks Fattigdom, og Moder udsendte med rund Haand baade Mad og Klæder til de syge.

Fader og Moder var meget afholdte paa Egnen og kom i alle Hjem. Fader havde en Evne til at tale til Folk og med Folk, og ved mere højtidelige Lejligheder var han den selvskrevne Festtaler, som alle var glade for. Som Veteran fra Krigene følte han sig nær knyttet til de mange andre Veteraner, som dannede et Vaabenbroderskab. Grev Dannemand fra Aastrup var Formand for den lokale Vaabenbroderforening, der aarlig holdt en stor Skovfest. Efter Grevens Død maatte Fader overtage Hvervet som Formand. Der var en egen Højtid over den store Skare af Vaabenbrødre fra begge Krige, som traadte an med Appel og til Tonerne af "Den tapre Landsoldat" marcherede taktfast fra Samlingspladsen til Festpladsen, hvor der var dækket lange Borde, og hvor Taler og Sange afløste hinanden. Vi saa Aar efter Aar det lange Tog af tapre Landsoldater, da vi var Dreng, og vi saa det samme Tog som voksne, men Skaren var da svundet stærkt ind, det var graanende Veteraner med bøjede Rygge og tung Gang; men naar Tonerne af deres glade Ungdoms Sang - "Den tapre Landsoldat" - smeldede i Luften, fik Øjnene lidt af Ungdommens Glans igen. Minderne fra de henfarne Dage, da de drog i Felten for Land og Folk, steg frem, og de marcherede saa godt deres stive eller værkbrudne Ben kunde holde.

karle, vi søgte at forstaa, hvad der forenede disse gamle Fædrelandsforsvarere, og naar vi med Hatten i Haanden hilste Vaabenbrødrene og deres gamle Fane, var det ikke fri for, at ogsaa vore Øjne duggedes. Vi følte, at vi var gaaet Glip af de store Oplevelser, som den forrige Generation var saa rig paa.

Nu er der snart ikke en eneste Veteran i Live. Slægt efter Slægt følger Nornens Bud, og Forkrænkighedens ubønhørlige Lov gælder alle. - Selv Kong Xerxes af Persien erkendte denne Sandhed. De græske Historieskrivere fortæller, at han brast i Graad ved Tanken om, at hans mange tusindtallige Hær, som han holdt Hærskue over før Overgangen ved Hellespont, vilde være udslettet af Jordens Kreds, inden der var gaaet hundred Aar.

Som Aarene gik, kom Børnene en efter en bort fra Hjemmet, og Flokken svandt ind, men vi vendte Gang paa Gang, og saa ofte vi kunde, tilbage til det kære Hjem i Hvalsø. Hjemmet med Kampestensmurene og de lave Bjælkelofter, Hjemmet med de mange, smaa Værelser med hver sit Navn og fuldt af Minder. Den venlige, lille Have med Græsplænen, med Rødtjørnen og Nøddegangen, med Lysthus og Stenhøj.

Ethvert Hjem har sin egen Duft og sine egne Lyde. - I de tavse, stille Nætter paa Landet, hvor man ligesom kan høre Stilheden og kan ligge og lytte og hygge sig, fordi man er hjemme, kan det knage hist og her i Træværk og Trapper. Fader mente, at der maatte være "Vindfæller" blandt Træværket, d.v.s. Træværk, der ikke er fældet med Økse, saadant Træværk fortæller et og andet, som man ganske vist ikke forstaar, men alligevel er fortrolig med. Men naar vi som voksne kom tilbage

til vort Barndomshjem, var det, som alting bød os velkommen, hver Duft, hver Lyd, hver Krog. Og var Verden gaaet os noget imod i de løbende Aar borte fra Hjemmet, kunde der falde Ro over Sindet, naar vi hørte de vante Lyde, hørte Ugleskriget i de mørke Nætter eller Hundeglammet, naar det var maanelyst, og vi dyssedes i Søvn til Vindens sagte Susen i de høje Popler omkring Gadekæret. Da følte vi, som om intet ondt kunde vederfares os, vi følte at Barndomshjemmets gode Aander stod Vagt, og vi vandt Styrke og Mod til Livets fortsatte Kampe. - Og det gamle Bornholmerur nynnede sin enstonige Sang, fortalte os, at Nuet svandt i Fortids Taageslør.

Og Tiderne gik - maaske umærkeligt - men dødsens sikkert, og Fader ældedes Aar for Aar. For at holde sin store Praksis sammen havde han en Aarrække unge Hjælpelæger, som var ham til god Støtte.

Da Fader den 6' Maj 1896 fyldte 70 Aar samledes Slægten, bl.a. Familiens Nestor, Faders Morbror, Læge Frans Djørup, endvidere Svogeren, Skovrider L.Brüel fra Nøddbo, Søstrene Anna og Louise fra Odense, førstnævnte var Enke efter cand.pharm. Brønderiejer Rasmus Jørgensen, sidstnævnte med sin Mand, Købmand Adolf Jørgensen, Broder til ovennævnte Rasmus Jørgensen.

Desuden kom Venner og Omgangsfæller fra Egnen, saa mange som kunde rummes i de smaa lavloftede Stuer, og Fader blev fejret i Tale og Sang.

Hans Søstersøn Ludvig Bang Brüel havde skrevet en Sang, som karakteriserer baade Fader og Børnene, hvoraf den ældste, Jens Michael, for længst var rejst til Andesbjergene i Bolivia, hvor han bl.a. indsamlede Orchideer til England, desuden var Andreas, Aage og Martha, ligeledes emigrerede til

Syd- og Mellemerika. - Da det uden Tvivl vil have Interesse for Efterslægten at kende denne Sang, gengives den nedenfor.

Mel.: Har Du kunnet tro, min smaa Veninde.

Der var en Mand, der hedte Palna Toke,
 det var saa gjæv og gram og grum en Helt -
 han flittig dyrked Freja, Thor og Loke
 og røvede langs Sø og Sund og Belt.
 Han hævded lovligt kjæk sin Vikingære,
 hans gyldne Pile sloge sjælden Klik -
 og var han ej saa from, han burde være,
 man huske maa, at sligt var Tidens Skik.

Gav nogen ham et Hug, han aldrig lærte,
 at vende pænt det andet Kindben til;
 thi da man lille Palna konfirmerte,
 var Balles Katekismus ikke til. -
 Der gaar et gammelt Sagn - jeg tør ej sige,
 om det paa alle Punkter helt har Ret -
 det melder, at Du stammer udi lige
 Linje ned fra Tokes stolte Æt.

Lidt blidere Du er i alle Dele,
 og ikke slet saa tørstig efter Blod.
 De Saar, som andre slaar, dem maa Du hele,
 og gjøre pænt for Slægtens Synder Bod.
 Men blev det Vaaben, som Du valgte, bare
 en lille, fin og fredelig Pincet,
 Du førte den dog mod Bacillers Skare
 med samme Flid som Toke sin Floret.

Og Vikingblodet det kan endnu syde
 - de Hviders Staal er ikke blevet Glas -
 da Tysken vilde Grænsen nordpaa skyde,
 Du mødte trofast nede paa din Plads.
 Og selv naar der er Fred og ingen Fare,
 Du holder troligt Tal paa dine Mænd:
 En lille graanet Vaabenbroder-Skare
 sig fylker om sin gamle Høvding end.

Og bandt Dig Pligtens Baand end mest herhjemme
 - hvor meget Vikingblodet kom i Kog -
 en Skare Sønner fulgte Blodets Stemme,
 og drog afsted paa fjerne Plyndringstog.
 (Og er der end lidt Orchideer i Live,
 der bliver vist paa Resten snart gjort Kaal.)
 Selv Døtrene de kunde ikke blive
 siddende i Ro "ved Bog og Naal".

Ja, var det saa de Sønner, der blev hjemme,
 de slægted deres gamle Fædre paa,
 og vare de end ikke slet saa slemme,
 de lod dog ikke Næstens Døtre gaa. -
 Et Held det var dog, at din kjære Kone,

ej næred Nora-Nykket eller gav
 sig Stunder til at være Amazone,
 blot hun fik være Mandens Støttestav.

Naar Palna Toke kjæded sig derhjemme,
 af Gangerpilte han skød Æbler bort.
 Din Lili bringer Dig af Hjertets Gjemme
 de gyldne Æbler selv - af Yduns Sort.
 Og gid endnu hun mange Dig maa give,
 at Vikingblodet end kan rulle bra
 og længe holde Høvdingen i Live!
 Det tømme vi vort Bæger paa! Hurra!

L.B.B.

Af sit store Klientel fik han Sølv-gaver i Dagens
 Anledning og en Sum Guldpenge til at foretage en Rejse for.

Der var Rejselyst i Fader, og han talte ofte om at
 tage en Rejse som Skibslæge med Tingvallaskibene til New York,
 - men det blev ved Overvejelserne. Da han fik disse Guldstykker,
 planlagde han ganske vist en Rejse til Finland, og han
 studerede ivrigt Finlands Geografi, Historie o.s.v. og nød
 i Tankerne Rejsens Glæder. Men Rejsen blev aldrig realiseret,
 velsagtens fordi Guldstykkerne gik til Hus, Hustru og Børn,
 men Fader havde dog haft Forventningens store Glæde og havde
 kunnet sidde hyggeligt Aften efter Aften i sin Lænestol og
 discontere den Sommerrejse til Finland, som Virkeligheden
 aldrig honorerede.

Og maaske det var det bedste saaledes. Fader kunde
 minde lidt om hin Kavalier i Gösta Berlings Saga, som spillede
 paa Træbordet med de malede Tangenter, og hørte den herlige
 Operamusik, men da Vennerne skaffede ham et rigtigt Klaver,
 blev saa skuffet og bedrøvet, at de snarest maatte ombytte
 Klaveret med det gamle tilvante.

Fader var en rolig og tilfreds Mand, og imødesaa
 med stoisk Ro sin tilstundende Solnedgang, haabende at den
 maatte komme, medens han endnu var arbejdsdygtig, og at den

1826 -- 6. Maj -- 1896

venligt vilde række Haanden imod ham. - Og dette Haab gik i Opfyldelse.

En kold Januardag 1898 kom han forkommen hjem fra Praksis og maatte søge Sengen. Og han rejste sig ikke mere.

Paa den Tid havde Søster Frederikke været i Argentina for at hjælpe Martha, som var syg, og som boede langt ude paa Pampas, fjærnt fra ordentlig Hjælp.

Kort efter at Fader havde maattet søge Sengen, kom hun ganske uventet hjem derfra og maatte, som den dygtige Sygeplejerske hun var, straks tage fat og hjælpe med Plejen.

Fader udtalte ved hendes Hjemkomst, at Vorherre var en omsorgsfuld Herre, der ordnede alt til det bedste og sendte ham paakrævet Hjælp og Pleje, da han havde det behov.

Fader tog Afsked med hver enkelt og var delvis klar til sin Død, som indtraf sent paa Natten til den 5' Februar 1898. Til Stede ved hans Død var Moder, Frederikke, Louise og jeg, og Moder lukkede hans trøtte Øjne.

Fader var legemlig udslidt. I mere end 40 Aar havde han været paa Færde i sit store Distrikt og kørt Tusinder af Mil paa Datidens slette Veje og med primitive Befordringsmidler. Kørt de lange Dage og mange Nætter i Kulde og Snefog, i Slud og Regn.

Han var grumme nøjsom i al sin Færd, spiste kun lidt, røg ikke, drak aldrig Øl, som ellers blev almindeligt i hans senere Aar. Men som Følge af sine lange Køreture blev hans Måltider ofte uregelmæssige.

Da Fader efter den ondartede Tyfus, han paadrog sig i 1849, stedse havde en svækket Fordøjelse, vil det forstaas, at den megen Uregelmæssighed i hele hans Levemaade lidt efter lidt undergravede hans Helbred. Han var i aandelig Vigeur,

men legemlig udslidt ved sin Død i sit 72 Aar.

Efter Faders Død solgte Moder Ejendommen til Faders Eftermand, Doktor Joh. Mørch, og flyttede med sin yngste Datter Lily til Roskilde.

Moder dannede her et Hjem og holdt Børnene og Børnebørnene til Huse i de mange Aar, hun boede paa Bellevusti. Hun levede som Enke i 27 Aar og døde i sin Alders 84 Aar, den 24' August 1925, og blev begravet ved Faders Side paa Hvalsø Kirkegaard.

Forstmandssang

tilegnet
kgl. Skovrider Jens Bang
som har komp. Mel.

Livligt

Livligt

Lunt min lille Bolig staar, Sig for Verden dø-ger, højt henover Stormen gaar
Sko-ven med sin stærke Arm, Huldt min Hytte fav-ner, u-denfor er Storm og Larm

gen-nem Skovens Bøl-ger, Tætte Busk og ranke Træ, Er mit Skjul mit Hegn mit Læ.
her jeg ro-lig hav-ner. Verden har sin vilde Lyst, Jeg har Fred i sorgfrit Bryst.

p roligt

Tætte Busk og ran-ke Træ, Er mit Skjul mit Hegn mit Læ.
Verden har sin vil-de Lyst, Jeg har Fred i sorgfrit Bryst.

St. St. Blicher